

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ**

**VERFASSUNG
DER REPUBLIK ARMENIEN**

**CONSTITUTION
OF THE REPUBLIC OF ARMENIA**

**КОНСТИТУЦИЯ
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ**

ՀՏԴ 342.4(479.25)
ԳՄԴ 67.99(2Հ)01
Հ 247

Հ 247 Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն.-
Եր.: Տիգրան Մեծ, 2014.- 220 էջ:

Միջազգային համագործակցության գերմանական ընկերությունը (GIZ) զարգացող երկրների հետ իրականացվող համագործակցության համար ամբողջ աշխարհում ծառայություններ մատուցող ձեռնարկություն է: Որպես Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության մասնավոր տնտեսական կազմակերպություն՝ GIZ-ն իր գործունեությամբ հետապնդում է զարգացող երկրների աջակցությանն ուղղված Հարավի և Արևելքի երկրներում մարդկանց կենսապայմանները տևականորեն բարելավելու և կյանքի բնական հիմքերը պահպանելու քաղաքական նպատակը:

Միջազգային համագործակցության գերմանական ընկերությունը Գերմանիայի Տնտեսական համագործակցության և զարգացման դաշնային նախարարության հանձնարարությամբ դատաիրավական բարեփոխումներին նպաստող մի քանի ծրագրեր է իրականացնում Հարավային Կովկասի երկրներում: Այդ ծրագրերի շրջանակում այս երկրներ են գործուղվում միջազգային երկարաժամկետ և կարճաժամկետ փորձագետներ, որոնք ի թիվս այլ միջոցառումների խորհրդատվություն և որակավորման բարձրացման միջոցառումներ են իրականացնում: Բացի այդ ընկերությունը օժանդակում է նոր օրենքների կիրառման վերաբերյալ տեղացի փորձագետների աշխատանքների հրատարակմանը:

Die Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH ist ein weltweit tätiges Dienstleistungsunternehmen für Entwicklungszusammenarbeit. Sie arbeitet als privatwirtschaftlich organisiertes Unternehmen der Bundesrepublik Deutschland für das entwicklungspolitische Ziel, die Lebensbedingungen der Menschen in den Ländern des Südens und Ostens nachhaltig zu verbessern und die natürlichen Lebensgrundlagen zu erhalten.

Die Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH führt im Auftrag des deutschen Bundesministeriums für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung (BMZ) in den Ländern des südlichen Kaukasus mehrere Projekte zur Unterstützung der Rechts- und Justizreformen durch. Im Rahmen dieser Projekte werden internationale Lang- und Kurzzeitexperten eingesetzt, die unter anderem beratende Tätigkeiten ausüben und Fortbildungsveranstaltungen durchführen. Weiter werden Publikationen von lokalen Experten zur Anwendung der neuen Gesetze unterstützt.

ՀՏԴ 342.4(479.25)
ԳՄԴ 67.99(2Հ)01

© Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, 2014 Hrsrg.:

giz

Programm:

Rechts- und Justizreformberatung im Südkaukasus

Baghramyan Str. 4/1

0009 Jerewan, Armenien

T+374 10 540981

F +374 10 569496

E lusine.baghdasaryan@giz.de

www.giz.de

ISBN 978-99941-0-638-7

Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունը (1995 թ. հուլիսի 5) իր ընդունումից տաս տարի անց՝ 2005 թ. նոյեմբերի 27-ին, ենթարկվեց մեծածավալ փոփոխությունների: Սահմանադրական բարեփոխումները պայմանավորված էին ինչպես երկրի ներքին զարգացման հրամայականներով, այնպես էլ 2001 թ. Եվրոպայի խորհրդին անդամակցելու հետ կապված որոշ պարտավորություններով:

Գերմանական միջազգային համագործակցության ընկերությունը, որը դեռևս 2001 թվականից լայնածավալ խորհրդատվություն է իրականացրել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության բարեփոխումների գործում, հայ և օտարերկրացի ընթերցողներին է ներկայացնում Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության բարեփոխված տեքստը հայերեն, գերմաներեն, անգլերեն և ռուսերեն լեզուներով: Սույն ժողովածուն հրատարակված թարգմանությունները պաշտոնական չեն:

Die Verfassung der Republik Armenien hat am 27. November 2005, zehn Jahre nach ihrer Verabschiedung (5. Juli 1995), beträchtliche Änderungen erfahren. Die Verfassungsreform war sowohl durch Imperative der inneren Entwicklung des Landes als auch durch einige Verpflichtungen bedingt, die mit Armeniens Beitritt zum Europarat in 2001 verbunden waren.

GIZ, die bereits seit 2001 eine umfangreiche Beratung bei der Reformierung der Verfassung geleistet hat, stellt den armenischen und ausländischen Lesern den Text der Verfassung der Republik Armenien in armenischer, deutscher, englischer und russischer Sprache. Die vorliegend veröffentlichten Texte sind keine offiziellen Übersetzungen.

ՔՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ten years after its adoption (July 5, 1995) the Constitution of the Republic of Armenia has been subjected to large-scale amendments on November 27, 2005. The constitutional reforms were conditioned by the internal imperatives of the country, as well as by some commitments that Armenia undertook in regard of its membership to the Council of Europe in 2001.

German International Cooperation, which since 2001 has provided with broad-scale advice in the efforts of amending the Constitution of the Republic of Armenia, presents to the Armenian and foreign readers the amended text of the Constitution of Armenia in Armenian, German, English and Russian languages. Texts published in this collection are not official translations.

Конституция Республики Армения 27-го ноября 2005 года, спустя десять лет после ее принятия (5-ого июля 1995г.) подверглась значительным изменениям. Конституционная реформа была обусловлена как императивами внутреннего развития страны, так и некоторыми обязательствами, которые были связаны с вступлением в 2001 году в Совет Европы.

Немецкое Общество международного сотрудничества (GIZ), которое с 2001 года оказывало Республике Армения широкомасштабное содействие в связи с конституционной реформой, представляет армянским и иностранным читателям реформированный текст Конституции Республики Армения на армянском, немецком, английском и русском языках. Опубликованные в данном сборнике тексты не являются официальными переводами.

Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն 7

INHALT

Verfassung der Republik Armenien 65

CONTENT

Constitution of the Republic of Armenia 121

СОДЕРЖАНИЕ

Конституция Республики Армения 173

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ
(ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ)**

(Ընդունվել է 1995թ. հուլիսի 5-ի ՀՀ հանրաքվեով:

Սահմանադրության փոփոխությունները կատարվել են 2005թ.

նոյեմբերի 27-ի ՀՀ հանրաքվեով)

Հայ ժողովուրդը, հիմք ընդունելով Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրում հաստատագրված հայոց պետականության հիմնարար սկզբունքները և համազգային նպատակները, իրականացրած ինքնիշխան պետության վերականգնման իր ազատասեր նախնիների սուրբ պատգամը, նվիրված հայրենիքի հզորացմանը և բարգավաճմանը, ապահովելու համար սերունդների ազատությունը, ընդհանուր բարեկեցությունը, քաղաքացիական համերաշխությունը, հավաստելով հավատարմությունը համամարդկային արժեքների, ընդունում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունը:

ԳԼՈՒԽ 1

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՐԳԻ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԸ

Հոդված 1. Հայաստանի Հանրապետությունը ինքնիշխան, ժողովրդավարական, սոցիալական, իրավական պետություն է:

Հոդված 2. Հայաստանի Հանրապետությունում իշխանությունը պատկանում է ժողովրդին:

Ժողովուրդն իր իշխանությունն իրականացնում է ազատ ընտրությունների, հանրաքվեների, ինչպես նաև Սահմանադրությամբ նախատեսված պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց միջոցով:

Իշխանության յուրացումը որևէ կազմակերպության կամ անհատի կողմից հանցագործություն է:

Յոդված 3. Մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները և ազատությունները բարձրագույն արժեքներ են:

Պետությունն ապահովում է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը՝ միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան:

Պետությունը սահմանափակված է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազատություններով՝ որպես անմիջակահորեն գործող իրավունք:

Յոդված 4. Հանրապետության Նախագահի, Ազգային ժողովի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունները, ինչպես նաև հանրաքվեներն անցկացվում են ընդհանուր, հավասար, ուղղակի ընտրական իրավունքի հիման վրա՝ գաղտնի քվեարկությամբ:

Յոդված 5. Պետական իշխանությունն իրականացվում է Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան՝ օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունների բաժանման և հավասարակշռման հիման վրա:

Պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք իրավասու են կատարելու միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված են Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով:

Յոդված 6. Սահմանադրությունն ունի բարձրագույն իրավաբանական ուժ, և նրա նորմերը գործում են անմիջականորեն:

Օրենքները պետք է համապատասխանեն Սահմանադրությանը: Այլ իրավական ակտերը պետք է համապատասխանեն Սահմանադրությանը և օրենքներին:

Օրենքներն ուժի մեջ են մտնում «Հայաստանի Հանրապետության պաշտոնական տեղեկագրում» հրապարակվելուց հետո: Այլ նորմատիվ իրավական ակտերն ուժի մեջ են մտնում օրենքով սահմանված կարգով հրապարակվելուց հետո:

Միջազգային պայմանագրերն ուժի մեջ են մտնում միայն վավերացվելուց կամ հաստատվելուց հետո: Միջազգային պայմանագրերը Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են: Եթե վավերացված միջազգային պայմանագրում սահմանվում են այլ նորմեր, քան նախատեսված են օրենքներով, ապա կիրառվում են այդ նորմերը: Սահմանադրությանը հակասող միջազգային պայմանագրերը չեն կարող վավերացվել:

Նորմատիվ իրավական ակտերն ընդունվում են Սահմանադրության և օրենքների հիման վրա և դրանց իրականացումն ապահովելու նպատակով:

Յոդված 7. Հայաստանի Հանրապետությունում ճանաչվում են գաղափարախոսական բազմակարծությունը և բազմակուսակցությունը:

Կուսակցությունները կազմավորվում են ազատորեն, նպաստում ժողովրդի քաղաքական կամքի ձևավորմանն ու արտահայտմանը: Նրանց գործունեությունը չի կարող հակասել Սահմանադրությանը և օրենքներին, իսկ գործելակերպը՝ ժողովրդավարության սկզբունքներին:

Կուսակցություններն ապահովում են իրենց ֆինանսական գործունեության հրապարակայնությունը:

Յոդված 8. Հայաստանի Հանրապետությունում ճանաչվում և պաշտպանվում է սեփականության իրավունքը:

Հայաստանի Հանրապետությունում երաշխավորվում են տնտեսական գործունեության ազատությունն ու ազատ տնտեսական մրցակցությունը:

Յոդված 8.1. Հայաստանի Հանրապետությունում եկեղեցին անջատ է պետությունից:

Հայաստանի Հանրապետությունը ճանաչում է Հայաստանյայց առաքելական սուրբ եկեղեցու՝ որպես ազգային եկեղեցու բացառիկ առաքելությունը հայ ժողովրդի հոգևոր կյանքում, նրա ազգային

մշակույթի զարգացման և ազգային ինքնության պահպանման գործում:

Հայաստանի Հանրապետությունում երաշխավորվում է օրենքով սահմանված կարգով գործող բոլոր կրոնական կազմակերպությունների գործունեության ազատությունը:

Հայաստանի Հանրապետության և Հայաստանյայց առաքելական սուրբ եկեղեցու հարաբերությունները կարող են կարգավորվել օրենքով:

Հոդված 8.2. Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերն ապահովում են Հայաստանի Հանրապետության անվտանգությունը, պաշտպանությունը և տարածքային ամբողջականությունը, նրա սահմանների անձեռնմխելիությունը: Զինված ուժերը քաղաքական հարցերում պահպանում են չեզոքություն և գտնվում են քաղաքացիական վերահսկողության ներքո:

Հոդված 9. Հայաստանի Հանրապետության արտաքին քաղաքականությունն իրականացվում է միջազգային իրավունքի սկզբունքներին և նորմերին համապատասխան՝ բոլոր պետությունների հետ բարիդրացիական, փոխշահավետ հարաբերություններ հաստատելու նպատակով:

Հոդված 10. Պետությունն ապահովում է շրջակա միջավայրի պահպանությունը և վերականգնումը, բնական պաշարների ողջամիտ օգտագործումը:

Հոդված 11. Պատմության և մշակույթի հուշարձանները, մշակութային այլ արժեքները գտնվում են պետության հոգածության և պաշտպանության ներքո:

Հայաստանի Հանրապետությունը միջազգային իրավունքի սկզբունքների և նորմերի շրջանակներում նպաստում է հայկական սփյուռքի հետ կապերի ամրապնդմանը, այլ պետություններում գտնվող հայկական պատմական և մշակութային արժեքների պահպանմանը, հայ կրթական և մշակութային կյանքի զարգացմանը:

Հոդված 11.1. Հայաստանի Հանրապետության վարչատարածքային միավորներն են մարզերը և համայնքները:

Հոդված 11.2. Հայաստանի Հանրապետությունը երաշխավորում է տեղական ինքնակառավարումը:

Հոդված 11.3. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիները Հայաստանի Հանրապետության տարածքում և նրա սահմաններից դուրս գտնվում են Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության ներքո:

Ազգությամբ հայերը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիություն են ձեռք բերում պարզեցված կարգով:

Հոդված 12. Հայաստանի Հանրապետության պետական լեզուն հայերենն է:

Հոդված 13. Հայաստանի Հանրապետության դրոշը եռագույն է՝ կարմիր, կապույտ, մարնջագույն հորիզոնական հավասար շերտերով:

Հայաստանի Հանրապետության զինանշանն է. կենտրոնում՝ վահանի վրա, պատկերված են Արարատ լեռը՝ Նոյյան տապանով, և պատմական Հայաստանի չորս թագավորությունների զինանշանները: Վահանը պահում են արծիվը և առյուծը, իսկ վահանից ներքև պատկերված են սուր, ճյուղ, հասկերի խուրձ, շղթա և ժապավեն:

Դրոշի և զինանշանի մանրամասն նկարագրությունը սահմանվում է օրենքով:

Հայաստանի Հանրապետության օրհներգը սահմանվում է օրենքով:

Հայաստանի Հանրապետության մայրաքաղաքը Երևանն է:

ԳԼՈՒԽ 2
ՄԱՐԴՈՒ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՅՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ
ԵՎ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հոդված 14. Մարդու արժանապատվությունը՝ որպես նրա իրավունքների ու ազատությունների անքակտելի հիմք, հարգվում և պաշտպանվում է պետության կողմից:

Հոդված 14.1. Բոլոր մարդիկ հավասար են օրենքի առջև:

Խտրականությունը, կախված սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, էթնիկական կամ սոցիալական ծագումից, գենետիկական հատկանիշներից, լեզվից, կրոնից, աշխարհայացքից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելությունից, գույքային վիճակից, ծնունդից, հաշմանդամությունից, տարիքից կամ անձնական կամ սոցիալական բնույթի այլ հանգամանքներից, արգելվում է:

Հոդված 15. Յուրաքանչյուր ոք ունի կյանքի իրավունք: Ոչ ոք չի կարող դատապարտվել կամ ենթարկվել մահապատժի:

Հոդված 16. Յուրաքանչյուր ոք ունի անձնական ազատության և անձեռնմխելիության իրավունք: Մարդուն կարելի է ազատությունից զրկել օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով: Օրենքը կարող է նախատեսել ազատությունից զրկում միայն հետևյալ դեպքերում՝

- 1) անձը դատապարտվել է հանցագործություն կատարելու համար իրավասու դատարանի կողմից.
- 2) անձը չի կատարել դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած կարգադրությունը.
- 3) օրենքով սահմանված որոշակի պարտականությունների կատարումն ապահովելու նպատակով.
- 4) առկա է հանցագործություն կատարած լինելու հիմնավոր կասկած, կամ երբ դա անհրաժեշտ է անձի կողմից հանցագործության կատարումը կամ այն կատարելուց հետո նրա փախուստը կանխելու նպատակով.

5) անչափահասին դաստիարակչական հսկողության հանձնելու կամ իրավասու այլ մարմին ներկայացնելու նպատակով.

6) վարակիչ հիվանդությունների տարածումը կանխելու նպատակով կամ հոգեկան հիվանդ, գինեմոլ, թմրամոլ կամ թափառաշրջիկ անձանցից բխող հասարակական վտանգը կանխելու նպատակով.

7) Հայաստանի Հանրապետություն անձի անօրինական մուտքը կանխելու, նրան արտաքսելու կամ այլ պետության հանձնելու նպատակով:

Ազատությունից զրկված յուրաքանչյուր անձ իրեն հասկանալի լեզվով անհապաղ տեղեկացվում է պատճառների, իսկ քրեական մեղադրանք ներկայացվելու դեպքում նաև մեղադրանքի մասին: Ազատությունից զրկված յուրաքանչյուր անձ իրավունք ունի այդ մասին անհապաղ տեղեկացնելու իր կողմից ընտրված անձին:

Եթե ձերբակալված անձը ձերբակալման պահից 72 ժամվա ընթացքում դատարանի որոշմամբ չի կալանավորվում, ապա նա ենթակա է անհապաղ ազատ արձակման:

Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի ազատությունից ապօրինի զրկման կամ ապօրինի խուզարկության դեպքում օրենքով սահմանված հիմքերով և կարգով պատճառված վնասի հատուցման: Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի իր ազատությունից զրկման կամ խուզարկության օրինականությունն ու հիմնավորվածությունը բողոքարկելու վերադաս դատական ատյանում:

Մարդուն չի կարելի ազատությունից զրկել միայն այն պատճառով, որ ի վիճակի չէ կատարելու քաղաքացիաիրավական պարտավորությունները:

Մարդուն չի կարելի խուզարկել այլ կերպ, քան օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով:

Հոդված 17. Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների, ինչպես նաև անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի: Ձերբակալված, կալանավորված և ազատագրված անձինք ու-

նեն մարդասիրական վերաբերմունքի և արժանապատվության հարգման իրավունք:

Մարդուն չի կարելի առանց իր համաձայնության ենթարկել գիտական, բժշկական և այլ փորձերի:

Յուրաքանչյուր որ ունի իր իրավունքների և ազատությունների դատական, ինչպես նաև պետական այլ մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունք:

Յուրաքանչյուր որ ունի իր իրավունքները և ազատություններն օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներով պաշտպանելու իրավունք:

Յուրաքանչյուր որ իրավունք ունի իր իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության համար օրենքով սահմանված հիմքերով և կարգով ստանալու մարդու իրավունքների պաշտպանի աջակցությունը:

Յուրաքանչյուր որ, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերին համապատասխան, իրավունք ունի իր իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության խնդրով դիմելու մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության միջազգային մարմիններին:

Յուրաքանչյուր որ ունի իր խախտված իրավունքները վերականգնելու, ինչպես նաև իրեն ներկայացված մեղադրանքի հիմնավորվածությունը պարզելու համար հավասարության պայմաններում, արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ, անկախ և անկողմնակալ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում իր գործի հրապարակային քննության իրավունք:

Հանրության բարքերի, հասարակական կարգի, պետական անվտանգության, դատավարության մասնակիցների անձնական կյանքի կամ արդարադատության շահերի պաշտպանության նկատառումներով լրատվության միջոցների և հասարակության ներկայացուցիչների մասնակցությունը դատական քննության ընթացքում կամ դրա մի մասում կարող է արգելվել:

Յուրաքանչյուր որ ունի իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունք: Օրենքով նախատեսված դեպքերում իրավաբանական օգնությունը ցույց է տրվում պետական միջոցների հաշվին:

Յուրաքանչյուր որ ունի ձերբակալման, խափանման միջոցի ընտրման կամ մեղադրանքի առաջադրման պահից իր ընտրությամբ պաշտպան ունենալու իրավունք:

Յուրաքանչյուր որ ունի իր նկատմամբ կայացված դատավճռի՝ օրենքով սահմանված կարգով վերադաս դատարանի կողմից վերանայման իրավունք:

Յուրաքանչյուր դատապարտյալ ունի ներման կամ նշանակված պատիժը մեղմացնելու խնդրանքի իրավունք:

Տուժողին պատճառված վնասը հատուցվում է օրենքով սահմանված կարգով:

Յուրաքանչյուր որ Հանցագործության համար մեղադրվողը համարվում է անմեղ, քանի դեռ նրա մեղավորությունն ապացուցված չէ օրենքով սահմանված կարգով՝ դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով:

Մեղադրյալը պարտավոր չէ ապացուցել իր անմեղությունը: Չփարատված կասկածները մեկնաբանվում են հօգուտ մեղադրյալի:

Յուրաքանչյուր որ Ոչ որ պարտավոր չէ ցուցմունք տալ իր, ամուսնու կամ մերձավոր ազգականների վերաբերյալ: Օրենքը կարող է նախատեսել ցուցմունք տալու պարտականությունից ազատվելու այլ դեպքեր:

Արգելվում է օրենքի խախտմամբ ձեռք բերված ապացույցների օգտագործումը:

Արգելվում է նշանակել ավելի ծանր պատիժ, քան կարող էր կիրառվել հանցագործության կատարման պահին գործող օրենքով:

Մարդուն չի կարելի հանցագործության համար մեղավոր ճանաչել, եթե արարքի կատարման պահին գործող օրենքով այն հանցագործություն չի համարվել:

Արարքի պատժելիությունը վերացնող կամ պատիժը մեղմացնող օրենքն ունի հետադարձ ուժ:

Պատասխանատվություն սահմանող կամ պատասխանատվությունը խստացնող օրենքը հետադարձ ուժ չունի:

Ոչ ոք չի կարող կրկին անգամ դատվել նույն արարքի համար:

Յրոջ 23. Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի, որպեսզի հարգվի իր անձնական ու ընտանեկան կյանքը:

Առանց անձի համաձայնության նրա վերաբերյալ չի կարելի հավաքել, պահպանել, օգտագործել կամ տարածել այլ տեղեկություններ, քան նախատեսված է օրենքով: Արգելվում է անձին վերաբերող տեղեկությունների օգտագործումն ու տարածումը, եթե դա հակասում է տեղեկությունների հավաքման նպատակներին կամ չի նախատեսված օրենքով:

Յուրաքանչյուր ոք ունի պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններում իրեն վերաբերող տեղեկություններին ծանոթանալու իրավունք:

Յուրաքանչյուր ոք ունի իր մասին ոչ հավաստի տեղեկությունների շտկման և իր մասին ապօրինի ձեռք բերված տեղեկությունների վերացման իրավունք:

Յուրաքանչյուր ոք ունի նամակագրության, հեռախոսային խոսակցությունների, փոստային, հեռագրական և այլ հաղորդումների գաղտնիության իրավունք, որը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով, դատարանի որոշմամբ:

Յրոջ 24. Յուրաքանչյուր ոք ունի բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունք: Արգելվում է մարդու կամքին հակառակ մուտք գործել նրա բնակարան, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

Բնակարանը կարող է խուզարկվել միայն օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով՝ դատարանի որոշմամբ:

Յրոջ 25. Հայաստանի Հանրապետությունում օրինական հիմքերով գտնվող յուրաքանչյուր ոք ունի Հայաստանի Հանրապետության տարածքում ազատ տեղաշարժվելու և բնակավայր ընտրելու իրավունք:

Յուրաքանչյուր ոք ունի Հայաստանի Հանրապետությունից դուրս գալու իրավունք:

Յուրաքանչյուր քաղաքացի և Հայաստանի Հանրապետությունում բնակվելու իրավունք ունեցող յուրաքանչյուր ոք ունի Հայաստանի Հանրապետություն վերադառնալու իրավունք:

Յրոջ 26. Յուրաքանչյուր ոք ունի մտքի, խղճի և կրոնի ազատության իրավունք: Այս իրավունքը ներառում է կրոնը կամ համոզմունքները փոխելու ազատությունը և դրանք ինչպես միայնակ, այնպես էլ այլոց հետ համատեղ քարոզի, եկեղեցական արարողությունների և պաշտամունքի այլ ծիսակատարությունների միջոցով արտահայտելու ազատությունը:

Այս իրավունքի արտահայտումը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով, եթե դա անհրաժեշտ է հասարակական անվտանգության, առողջության, բարոյականության կամ այլոց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության համար:

Յրոջ 27. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունք: Արգելվում է մարդուն հարկադրել հրաժարվելու իր կարծիքից կամ փոխելու այն:

Յուրաքանչյուր ոք ունի խոսքի ազատության իրավունք, ներառյալ՝ տեղեկություններ և գաղափարներ փնտրելու, ստանալու, տարածելու ազատությունը, տեղեկատվության ցանկացած միջոցով անկախ պետական սահմաններից:

Լրատվամիջոցների և տեղեկատվական այլ միջոցների ազատությունը երաշխավորվում է:

Պետությունը երաշխավորում է տեղեկատվական, կրթական, մշակութային և ժամանցային բնույթի հաղորդումների բազմազա-

նությունն առաջարկող անկախ հանրային ռադիոյի և հեռուստատեսության առկայությունը և գործունեությունը:

Հոդված 27.1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր անձնական կամ հասարակական շահերի պաշտպանության նկատառումներով իրավասու պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին և պաշտոնատար անձանց դիմումներ կամ առաջարկություններ ներկայացնելու և ողջամիտ ժամկետում պատշաճ պատասխան ստանալու իրավունք:

Հոդված 28. Յուրաքանչյուր ոք ունի այլ անձանց հետ միավորումներ կազմելու, այդ թվում՝ արհեստակցական միություններ կազմելու և դրանց անդամագրվելու իրավունք:

Յուրաքանչյուր քաղաքացի ունի այլ քաղաքացիների հետ կուսակցություններ ստեղծելու և դրանց անդամագրվելու իրավունք:

Կուսակցություններ և արհեստակցական միություններ ստեղծելու և դրանց անդամագրվելու իրավունքներն օրենքով սահմանված կարգով կարող են սահմանափակվել զինված ուժերի, ոստիկանության, ազգային անվտանգության, դատախազության մարմինների ծառայողների, ինչպես նաև դատավորների և սահմանադրական դատարանի անդամի նկատմամբ:

Մարդուն չի կարելի հարկադրել անդամագրվելու որևէ կուսակցության կամ միավորման:

Միավորումների գործունեությունը կարող է կասեցվել կամ արգելվել միայն օրենքով նախատեսված դեպքերում՝ դատական կարգով:

Հոդված 29. Յուրաքանչյուր ոք ունի խաղաղ, առանց զենքի հավաքներ անցկացնելու իրավունք:

Ջինված ուժերում, ոստիկանությունում, ազգային անվտանգության, դատախազության մարմիններում ծառայողների, ինչպես նաև դատավորների և սահմանադրական դատարանի անդամների կողմից այդ իրավունքների իրականացման սահմանափակումներ կարող են նախատեսվել միայն օրենքով:

Հոդված 30. Հայաստանի Հանրապետության՝ տասնութ տարին լրացած քաղաքացիներն ունեն ընտրելու և հանրաքվեներին մասնակցելու, ինչպես նաև անմիջականորեն և կամքի ազատ արտահայտությամբ ընտրված իրենց ներկայացուցիչների միջոցով պետական կառավարմանը և տեղական ինքնակառավարմանը մասնակցելու իրավունք:

Օրենքով կարող է սահմանվել Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիություն չունեցող անձանց՝ տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրություններին և տեղական հանրաքվեներին մասնակցելու իրավունքը:

Ընտրել և ընտրվել չեն կարող դատարանի վճռով անգործունակ ճանաչված, ինչպես նաև օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով ազատազրկման դատապարտված և պատիժը կրող քաղաքացիները:

Հոդված 30.1 Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիներից ծնված երեխան Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի է: Յուրաքանչյուր երեխա, որի ծնողներից մեկը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի է, ունի Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիության իրավունք: Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիության ձեռքբերման և դադարման կարգը սահմանվում է օրենքով:

Ոչ ոք չի կարող զրկվել Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիությունից, ինչպես նաև քաղաքացիությունը փոխելու իրավունքից:

Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացուն չի կարելի հանձնել օտարերկրյա պետությանը, բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրերով նախատեսված դեպքերի:

Երկքաղաքացիություն ունեցող անձանց իրավունքները և պարտականությունները սահմանվում են օրենքով:

Չոդված 30.2. Քաղաքացիներն ունեն օրենքով սահմանված ընդհանուր հիմունքներով հանրային ծառայության ընդունվելու իրավունք:

Չանրային ծառայության սկզբունքները և կազմակերպման կարգը սահմանվում են օրենքով:

Չոդված 31. Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու և կտակելու իր սեփականությունը: Սեփականության իրավունքի իրականացումը չպետք է վնաս պատճառի շրջակա միջավայրին, խախտի այլ անձանց, հանրության և պետության իրավունքներն ու օրինական շահերը:

Ոչ ոքի չի կարելի գրկել սեփականությունից, բացառությամբ դատական կարգով՝ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

Սեփականության օտարումը հասարակության և պետության կարիքների համար կարող է կատարվել միայն բացառիկ՝ գերակա հանրային շահերի դեպքերում, օրենքով սահմանված կարգով, նախնական համարժեք փոխհատուցմամբ:

Չողի սեփականության իրավունքից չեն օգտվում օտարերկրյա քաղաքացիները և քաղաքացիություն չունեցող անձինք, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

Մտավոր սեփականությունը պաշտպանվում է օրենքով:

Չոդված 31.1. Պետությունը պաշտպանում է սպառողների շահերը, իրականացնում օրենքով նախատեսված միջոցառումներ՝ ապրանքների, ծառայությունների և աշխատանքների որակի վերահսկողության ուղղությամբ:

Չոդված 32. Յուրաքանչյուր ոք ունի աշխատանքի ընտրության ազատություն:

Յուրաքանչյուր աշխատող ունի արդարացի և օրենքով սահմանված նվազագույնից ոչ ցածր աշխատավարձի, ինչպես նաև անվտանգության ու հիգիենայի պահանջները բավարարող աշխատանքային պայմանների իրավունք:

Աշխատողներն իրենց տնտեսական, սոցիալական և աշխատանքային շահերի պաշտպանության նպատակով ունեն գործադուլի իրավունք, որի իրականացման կարգը և սահմանափակումները սահմանվում են օրենքով:

Մինչև 16 տարեկան երեխաներին մշտական աշխատանքի ընդունելն արգելվում է: Նրանց ժամանակավոր աշխատանքի ընդունման կարգը և պայմանները սահմանվում են օրենքով:

Չարկադիր աշխատանքն արգելվում է:

Չոդված 33. Յուրաքանչյուր ոք ունի հանգստի իրավունք: Առավելագույն աշխատաժամանակը, հանգստյան օրերը և ամենամյա վճարովի արձակուրդի նվազագույն տևողությունը սահմանվում են օրենքով:

Չոդված 33.1. Յուրաքանչյուր ոք ունի օրենքով չարգելված ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու իրավունք:

Շուկայում մենաշնորհ կամ գերիշխող դիրքի չարաշահումը և անբարեխիղճ մրցակցությունն արգելվում են:

Մրցակցության սահմանափակումը, մենաշնորհի հնարավոր տեսակները և դրանց թույլատրելի չափերը կարող են սահմանվել միայն օրենքով, եթե դա անհրաժեշտ է հանրության շահերի պաշտպանության համար:

Չոդված 33.2. Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի ապրելու իր առողջությանը և բարեկեցությանը նպաստող շրջակա միջավայրում, պարտավոր է անձամբ և այլոց հետ համատեղ պահպանել և բարելավել շրջակա միջավայրը:

Պաշտոնատար անձինք պատասխանատվություն են կրում բնապահպանական տեղեկատվությունը թաքցնելու կամ դրա տրամադրումը մերժելու համար:

Չոդված 34. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր և իր ընտանիքի համար բավարար կենսամակարդակի, այդ թվում՝ բնակարանի, ինչպես նաև կենսապայմանների բարելավման իրավունք: Պետությունն

անհրաժեշտ միջոցներ է ձեռնարկում քաղաքացիների այս իրավունքի իրականացման համար:

Հոդված 35. Ընտանիքը հասարակության բնական և հիմնական բջիջն է:

Ամուսնական տարիքի հասած կինը և տղամարդը իրենց կամքի ազատ արտահայտությամբ ունեն ամուսնանալու ու ընտանիք կազմելու իրավունք: Ամուսնանալիս, ամուսնության ընթացքում, ամուսնալուծվելիս նրանք օգտվում են հավասար իրավունքներից:

Մայրության հետ կապված պատճառներով աշխատանքից ազատելն արգելվում է: Յուրաքանչյուր աշխատող կին հղիության և ծննդաբերության դեպքում ունի վճարովի արձակուրդի և նոր ծնված երեխայի խնամքի կամ երեխայի որդեգրման համար արձակուրդի իրավունք:

Հոդված 36. Ծնողներն իրավունք ունեն և պարտավոր են հոգ տանել իրենց երեխաների դաստիարակության, առողջության, լիարժեք ու ներդաշնակ զարգացման և կրթության համար:

Ծնողական իրավունքներից զրկելը կամ դրանց սահմանափակումը կարող է կատարվել միայն դատարանի որոշմամբ՝ օրենքով սահմանված կարգով և դեպքերում:

Չափահաս աշխատունակ անձինք պարտավոր են հոգ տանել իրենց անաշխատունակ և կարիքավոր ծնողների համար:

Հոդված 37. Յուրաքանչյուր ոք ունի ծերության, հաշմանդամության, հիվանդության, կերակրողին կորցնելու, գործազրկության և օրենքով նախատեսված այլ դեպքերում սոցիալական ապահովության իրավունք: Սոցիալական ապահովության ծավալն ու ձևերը սահմանվում են օրենքով:

Հոդված 38. Յուրաքանչյուր ոք ունի օրենքով սահմանված եղանակներով բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունք:

Յուրաքանչյուր ոք ունի անվճար հիմնական բժշկական ծառայու-

թյուններ ստանալու իրավունք: Դրանց ցանկը և մատուցման կարգը սահմանվում են օրենքով:

Հոդված 39. Յուրաքանչյուր ոք ունի կրթության իրավունք:

Հիմնական ընդհանուր կրթությունը պարտադիր է, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի: Օրենքով կարող է սահմանվել պարտադիր կրթության ավելի բարձր մակարդակ:

Միջնակարգ կրթությունը պետական ուսումնական հաստատություններում անվճար է:

Բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ինքնավարության սկզբունքները որոշվում են օրենքով:

Ուսումնական հաստատությունների ստեղծման և գործունեության կարգը սահմանվում է օրենքով:

Յուրաքանչյուր քաղաքացի ունի մրցութային հիմունքներով անվճար պետական բարձրագույն և այլ մասնագիտական կրթական հաստատություններում կրթություն ստանալու իրավունք՝ օրենքով սահմանված կարգով: Պետությունն օրենքով նախատեսված դեպքերում և կարգով ֆինանսական և այլ աջակցություն է ցուցաբերում բարձրագույն և այլ մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատություններին և դրանցում սովորողներին:

Հոդված 40. Յուրաքանչյուր ոք ունի գրական, գեղարվեստական, գիտական և տեխնիկական ստեղծագործության ազատության, գիտության նվաճումներից օգտվելու և հասարակության մշակութային կյանքին մասնակցելու իրավունք:

Հոդված 41. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր ազգային և էթնիկական ինքնությունը պահպանելու իրավունք:

Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձինք ունեն իրենց ավանդույթների, կրոնի, լեզվի և մշակույթի պահպանման ու զարգացման իրավունք:

Յոթերորդ 42. Սահմանադրությամբ ամրագրված մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքները և ազատությունները չեն բացառում օրենքներով և միջազգային պայմանագրերով սահմանված այլ իրավունքներ և ազատություններ:

Յուրաքանչյուր ոք ազատ է կատարելու այն, ինչն արգելված չէ օրենքով և չի խախտում այլոց իրավունքները և ազատությունները: Ոչ ոք չի կարող կրել պարտականություններ, որոնք սահմանված չեն օրենքով:

Անձի իրավական վիճակը վատթարացնող օրենքները և այլ իրավական ակտեր հետադարձ ուժ չունեն:

Անձի իրավական վիճակը բարելավող, նրա պատասխանատվությունը վերացնող կամ մեղմացնող իրավական ակտերը հետադարձ ուժ ունեն, եթե դա նախատեսված է այդ ակտերով:

Յոթերորդ 42.1. Մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքները և ազատությունները տարածվում են նաև իրավաբանական անձանց վրա այնքանով, որքանով այդ իրավունքներն ու ազատություններն իրենց էությամբ կիրառելի են դրանց նկատմամբ:

Յոթերորդ 43. Մարդու և քաղաքացու՝ Սահմանադրության 23-25, 27, 28-30, 30.1-րդ հոդվածներով, 32-րդ հոդվածի երրորդ մասով ամրագրված հիմնական իրավունքները և ազատությունները կարող են սահմանափակվել միայն օրենքով, եթե դա անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում պետական անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանման, հանցագործությունների կանխման, հանրության առողջության ու բարոյականության, այլոց սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների, պատվի և բարի համբավի պաշտպանության համար:

Մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների սահմանափակումները չեն կարող գերազանցել Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պարտավորություններով սահմանված շրջանակները:

Յոթերորդ 44. Մարդու և քաղաքացու առանձին հիմնական իրավունքներ ու ազատություններ, բացառությամբ Սահմանադրության 15, 17-22 և 42-րդ հոդվածներում նշվածների, կարող են օրենքով սահմանված կարգով ժամանակավորապես սահմանափակվել ռազմական կամ արտակարգ դրության ժամանակ՝ արտակարգ իրավիճակներում պարտավորություններից շեղվելու վերաբերյալ ստանձնած միջազգային պարտավորությունների շրջանակներում:

Յոթերորդ 45. Յուրաքանչյուր ոք պարտավոր է օրենքով սահմանված կարգով և չափով մուծել հարկեր, տուրքեր, կատարել պարտադիր այլ վճարումներ:

Յոթերորդ 46. Յուրաքանչյուր քաղաքացի պարտավոր է օրենքով սահմանված կարգով մասնակցել Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանությանը:

Յոթերորդ 47. Յուրաքանչյուր ոք պարտավոր է պահպանել Սահմանադրությունը և օրենքները, հարգել այլոց իրավունքները, ազատությունները և արժանապատվությունը:

Արգելվում է իրավունքների և ազատությունների օգտագործումը սահմանադրական կարգը բռնի տապալելու, ազգային, ռասայական, կրոնական ատելություն բորբոքելու, բռնություն կամ պատերազմ քարոզելու նպատակով:

Յոթերորդ 48. Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային ոլորտներում պետության հիմնական խնդիրներն են՝

- 1) պաշտպանել և հովանավորել ընտանիքը, մայրությունը և մանկությունը.
- 2) նպաստել բնակչության զբաղվածությանը և աշխատանքի պայմանների բարելավմանը.
- 3) խթանել բնակարանային շինարարությունը, նպաստել յուրաքանչյուր քաղաքացու բնակարանային պայմանների բարելավմանը.
- 4) իրականացնել բնակչության առողջության պահպանման

ծրագրեր, նպաստել արդյունավետ և մատչելի բժշկական սպասարկման պայմանների ստեղծմանը.

5) նպաստել երիտասարդության մասնակցությանը երկրի քաղաքական, տնտեսական և մշակութային կյանքին.

6) խթանել ֆիզկուլտուրայի և սպորտի զարգացումը.

7) իրականացնել հաշմանդամության կանխարգելման և բուժման ծրագրեր, խթանել հաշմանդամների մասնակցությունը հասարակական կյանքին.

8) նպաստել անվճար բարձրագույն և այլ մասնագիտական կրթության զարգացմանը.

9) նպաստել գիտության և մշակույթի զարգացմանը.

10) իրականացնել ներկա ու ապագա սերունդների բնապահպանական անվտանգությունն ապահովող քաղաքականություն.

11) նպաստել ազգային և համամարդկային արժեքներին յուրաքանչյուրի ազատ հաղորդակցմանը.

12) ապահովել տարեց մարդկանց արժանապատիվ կենսամակարդակը:

Պետությունը պարտավոր է իր հնարավորությունների շրջանակներում միջոցներ ձեռնարկել սույն հոդվածում ամրագրված խնդիրների իրականացման համար:

ԳԼՈՒԽ 3

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Հոդված 49. Հանրապետության Նախագահը պետության գլուխն է:

Հանրապետության Նախագահը հետևում է Սահմանադրության պահպանմանը, ապահովում է օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունների բնականոն գործունեությունը:

Հանրապետության Նախագահը Հայաստանի Հանրապետության անկախության, տարածքային ամբողջականության և անվտանգության երաշխավորն է:

Հոդված 50. Հանրապետության Նախագահն ընտրվում է Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների կողմից՝ հինգ տարի ժամկետով:

Հանրապետության Նախագահ կարող է ընտրվել երեսուներեք տարին լրացած, վերջին տասը տարում Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի հանդիսացող, վերջին տասը տարում Հանրապետությունում մշտապես բնակվող և ընտրական իրավունք ունեցող յուրաքանչյուր ոք:

Սույն անձը չի կարող ավելի քան երկու անգամ անընդմեջ ընտրվել Հանրապետության Նախագահի պաշտոնում:

Հոդված 51. Հանրապետության Նախագահն ընտրվում է Սահմանադրությամբ և օրենքով սահմանված կարգով: Հանրապետության Նախագահի ընտրությունը անցկացվում է նրա լիազորությունների ավարտից հիսուն օր առաջ:

Հանրապետության Նախագահ է ընտրվում այն թեկնածուն, որին կողմ է քվեարկել բոլոր թեկնածուներին կողմ քվեարկած ընտրողների թվի կեսից ավելին:

Եթե քվեարկվել է երկուսից ավելի թեկնածու, և նրանցից ոչ մեկին կողմ չեն քվեարկել անհրաժեշտ թվով ընտրողներ, ապա քվեարկությունից հետո՝ տասնչորսերորդ օրը, անցկացվում է Հանրապետության Նախագահի ընտրության երկրորդ փուլ: Հանրապետության Նախագահի ընտրության երկրորդ փուլին կարող են մասնակցել այն երկու թեկնածուները, որոնց կողմ են քվեարկել առավել թվով ընտրողներ: Երկրորդ փուլում Հանրապետության Նախագահ է ընտրվում այն թեկնածուն, որին կողմ են քվեարկել առավել թվով ընտրողներ:

Մեկ թեկնածու քվեարկվելու դեպքում նա ընտրվում է, եթե կողմ է քվեարկել քվեարկության մասնակիցների կեսից ավելին:

Եթե Հանրապետության Նախագահի ընտրության արդյունքների վերաբերյալ սահմանադրական դատարանը գործ է ընդունում քննության, ապա որոշում պետք է կայացնի դիմումը ստանալուց հետո՝

տասնօրյա ժամկետում, իսկ սույն հոդվածով սահմանված ժամկետները հաշվվում են դատարանի որոշումն ուժի մեջ մտնելու պահից:

Եթե Հանրապետության Նախագահ չի ընտրվում, ապա նշանակվում է նոր ընտրություն, իսկ քվեարկությունն անցկացվում է նոր ընտրությունն նշանակվելուց հետո՝ քառասուներորդ օրը:

Հանրապետության Նախագահն իր պաշտոնն ստանձնում է Հանրապետության նախորդ Նախագահի լիազորությունների ավարտման օրը:

Նոր կամ արտահերթ ընտրության միջոցով ընտրված Հանրապետության

Նախագահը պաշտոնն ստանձնում է ընտրությունից հետո՝ քսաներորդ օրը:

Հոդված 52. Հանրապետության Նախագահի թեկնածուներից մեկի համար անհաղթահարելի խոչընդոտներ առաջանալու դեպքում Հանրապետության Նախագահի ընտրությունը հետաձգվում է երկշաբաթյա ժամկետով: Անհաղթահարելի ճանաչված խոչընդոտները չվերանալու դեպքում նշանակվում է նոր ընտրություն, իսկ քվեարկությունն անցկացվում է նշված երկշաբաթյա ժամկետը լրանալուց հետո՝ քառասուներորդ օրը:

Մինչև քվեարկության օրը թեկնածուներից մեկի մահվան դեպքում նշանակվում է նոր ընտրություն, իսկ քվեարկությունն անցկացվում է նոր ընտրությունն նշանակելուց հետո՝ քառասուներորդ օրը:

Հոդված 53. Հանրապետության Նախագահի հրաժարականի, մահվան, լիազորությունների կատարման անհնարիճության կամ Սահմանադրության 57-րդ հոդվածով սահմանված կարգով նրան պաշտոնանկ անելու դեպքերում նշանակվում է Հանրապետության Նախագահի արտահերթ ընտրություն, իսկ քվեարկությունն անցկացվում է Հանրապետության Նախագահի պաշտոնը թափուր մնալուց հետո՝ քառասուներորդ օրը:

Հոդված 53.1. Ռազմական և արտակարգ դրության ժամանակ Հանրապետության Նախագահի ընտրություն չի անցկացվում, իսկ Հանրապետության Նախագահը շարունակում է իր լիազորությունների իրականացումը: Այս դեպքում ռազմական կամ արտակարգ դրության ավարտից հետո՝ քառասուներորդ օրը, անցկացվում է Հանրապետության Նախագահի ընտրություն:

Հոդված 54. Հանրապետության Նախագահը պաշտոնն ստանձնում է օրենքով սահմանված կարգով՝ Ազգային ժողովի հատուկ նիստում, ժողովրդին տրված հետևյալ երդմամբ. «Ստանձնելով Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի պաշտոնը՝ երդվում եմ. անվերապահորեն կատարել Սահմանադրության պահանջները՝ հարգել մարդու և քաղաքացու իրավունքներն ու ազատությունները, ապահովել Հանրապետության անկախությունը, տարածքային ամբողջականությունը և անվտանգությունը՝ ի փառս Հայաստանի Հանրապետության և ի բարօրություն Հայաստանի Հանրապետության ժողովրդի»:

Հոդված 55. Հանրապետության Նախագահը՝

1) ուղերձով դիմում է ժողովրդին և Ազգային ժողովին.

2) Ազգային ժողովի ընդունած օրենքն ստանալուց հետո՝ քսանմեկօրյա ժամկետում, ստորագրում և հրապարակում է այն:

Այդ ժամկետում կարող է Ազգային ժողովի կողմից ընդունված օրենքն առարկություններով, առաջարկություններով վերադարձնել Ազգային ժողով՝ պահանջելով նոր քննարկում: Հնգօրյա ժամկետում ստորագրում և հրապարակում է Ազգային ժողովի կողմից վերստին ընդունված օրենքը.

3) Սահմանադրության 74.1-րդ հոդվածով նախատեսված դեպքերում ու կարգով արձակում է Ազգային ժողովը և նշանակում արտահերթ ընտրություն:

4) Ազգային ժողովում պատգամավորական տեղերի բաշխման և պատգամավորական խմբակցությունների հետ խորհրդակցությունների հիման վրա վարչապետ է նշանակում պատգամավորների մե-

ժամանակության վստահությունը վայելող անձին, իսկ եթե դա հնարավոր չէ, ապա առավել թվով պատգամավորների վստահությունը վայելող անձին: Հանրապետության Նախագահը վարչապետ է նշանակում կառավարության հրաժարականի ընդունումից հետո՝ տասնօրյա ժամկետում: Կառավարությունը կազմավորվում է վարչապետի նշանակումից հետո՝ քսանօրյա ժամկետում:

Հանրապետության Նախագահը վարչապետի առաջարկությամբ նշանակում և ազատում է կառավարության անդամներին:

Հանրապետության Նախագահն ընդունում է կառավարության հրաժարականը նորընտիր Ազգային ժողովի առաջին նիստի, Հանրապետության Նախագահի կողմից իր պաշտոնն ստանձնելու, կառավարությանն անվստահություն հայտնվելու, կառավարության ծրագրին հավանություն չտալու, վարչապետի կողմից հրաժարական ներկայացվելու կամ վարչապետի պաշտոնը թափուր մնալու օրը: Հանրապետության Նախագահի կողմից կառավարության հրաժարականի ընդունումից հետո կառավարության անդամները շարունակում են իրենց պարտականությունների կատարումը մինչև նոր կառավարության կազմավորումը:

5) օրենքով նախատեսված դեպքերում նշանակումներ է կատարում պետական պաշտոններում:

6) կազմավորում է ազգային անվտանգության խորհուրդ և նախագահում այն, կարող է կազմավորել խորհրդակցական այլ մարմիններ:

7) ներկայացնում է Հայաստանի Հանրապետությունը միջազգային հարաբերություններում, իրականացնում է արտաքին քաղաքականության ընդհանուր դեկավարումը, կնքում է միջազգային պայմանագրեր, Ազգային ժողովի վավերացման է ներկայացնում միջազգային պայմանագրեր և ստորագրում դրանց վավերագրերը, հաստատում, կասեցնում կամ չեղյալ է հայտարարում վավերացում չպահանջող միջազգային պայմանագրերը:

8) նշանակում և հետ է կանչում օտարերկրյա պետություններում և միջազգային կազմակերպություններին առընթեր Հայաստանի

Հանրապետության դիվանագիտական ներկայացուցիչներին, ընդունում է օտարերկրյա պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների դիվանագիտական ներկայացուցիչների հավատարմագրերը և հետկանչագրերը:

9) Ազգային ժողովին է առաջարկում գլխավոր դատախազի, կենտրոնական բանկի նախագահի և վերահսկիչ պալատի նախագահի թեկնածությունները: Գլխավոր դատախազի առաջարկությամբ նշանակում և ազատում է գլխավոր դատախազի տեղակալներին:

10) նշանակում է սահմանադրական դատարանի չորս անդամ, իսկ Ազգային ժողովի կողմից Սահմանադրության 83-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված ժամկետում սահմանադրական դատարանի նախագահ չնշանակելու դեպքում՝ սահմանադրական դատարանի կազմից սահմանադրական դատարանի նախագահ:

Սահմանադրական դատարանի եզրակացության հիման վրա կարող է դադարեցնել սահմանադրական դատարանի՝ իր նշանակած անդամի լիազորությունները կամ համաձայնություն տալ նրան որպես մեղադրյալ ներգրավելու, կալանավորելու կամ նրա նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարց հարուցելու վերաբերյալ:

11) արդարադատության խորհրդի առաջարկությամբ նշանակում է վճռաբեկ դատարանի և նրա պալատների նախագահներին և դատավորներին, վերաքննիչ, առաջին ատյանի և մասնագիտացված դատարանների նախագահներին, դադարեցնում է նրանց լիազորությունները, համաձայնություն է տալիս նրանց՝ որպես մեղադրյալ ներգրավելու, կալանավորելու կամ նրանց նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարց հարուցելու վերաբերյալ, արդարադատության խորհրդի եզրակացությամբ նշանակում է վերաքննիչ, առաջին ատյանի և մասնագիտացված դատարանների դատավորներին:

11.1) նշանակում է արդարադատության խորհրդի երկու իրավաբան-գիտնական անդամներ:

12) զինված ուժերի գերագույն գլխավոր հրամանատարն է, համակարգում է պետական մարմինների գործունեությունը պաշտպանության բնագավառում, նշանակում և ազատում է զինված ուժերի և այլ զորքերի բարձրագույն հրամանատարական կազմը.

13) Հանրապետության վրա զինված հարձակման, դրա անմիջական վտանգի առկայության կամ պատերազմ հայտարարվելու դեպքերում հայտարարում է ռազմական դրություն և կարող է հայտարարել ընդհանուր կամ մասնակի զորահավաք և որոշում է ընդունում զինված ուժերի օգտագործման մասին:

Պատերազմի ժամանակ Հանրապետության Նախագահը կարող է նշանակել և ազատել զինված ուժերի գլխավոր հրամանատարին:

Ձինված ուժերի օգտագործման կամ ռազմական դրություն հայտարարվելու դեպքերում իրավունքի ուժով անհապաղ գումարվում է Ազգային ժողովի հատուկ նիստ:

Ռազմական դրության իրավական ռեժիմը սահմանվում է օրենքով.

14) սահմանադրական կարգին սպառնացող անմիջական վտանգի դեպքում, խորհրդակցելով Ազգային ժողովի նախագահի և վարչապետի հետ, հայտարարում է արտակարգ դրություն, իրականացնում է իրավիճակից թելադրվող միջոցառումներ և այդ մասին ուղերձով դիմում է ժողովրդին:

Արտակարգ դրություն հայտարարելու դեպքում իրավունքի ուժով անհապաղ գումարվում է Ազգային ժողովի հատուկ նիստ:

Արտակարգ դրության իրավական ռեժիմը սահմանվում է օրենքով.

15) օրենքով սահմանված կարգով լուծում է Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիության և քաղաքական ապաստան տալու հետ կապված հարցերը.

16) պարգևատրում է Հայաստանի Հանրապետության շքանշաններով և մեդալներով, շնորհում բարձրագույն զինվորական և պատվավոր կոչումներ, բարձրագույն դիվանագիտական և այլ դասային աստիճաններ.

17) ներում է շնորհում դատապարտյալներին:

Յոթերորդ 56. Հանրապետության Նախագահը հրապարակում է հրամանագրեր և կարգադրություններ, որոնք չեն կարող հակասել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը և օրենքներին ու ենթակա են կատարման Հանրապետության ամբողջ տարածքում:

Յոթերորդ 56.1. Հանրապետության Նախագահն անձեռնմխելի է:

Հանրապետության Նախագահն իր լիազորությունների ժամկետում և դրանից հետո չի կարող հետապնդվել և պատասխանատվության ենթարկվել իր կարգավիճակից բխող գործողությունների համար:

Իր կարգավիճակի հետ չկապված գործողությունների համար Հանրապետության Նախագահը կարող է պատասխանատվության ենթարկվել իր լիազորությունների ավարտից հետո:

Յոթերորդ 57. Հանրապետության Նախագահը կարող է պաշտոնանկ արվել պետական դավաճանության կամ այլ ծանր հանցագործության համար:

Հանրապետության Նախագահին պաշտոնանկ անելու հարցի մասին եզրակացություն ստանալու համար Ազգային ժողովը պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ ընդունված որոշմամբ դիմում է սահմանադրական դատարան:

Հանրապետության Նախագահին պաշտոնանկ անելու մասին որոշումը սահմանադրական դատարանի եզրակացության հիման վրա կայացնում է Ազգային ժողովը՝ պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երկու երրորդով:

Եթե սահմանադրական դատարանի եզրակացությամբ Հանրապետության

Նախագահին պաշտոնանկ անելու հիմքերը բացակայում են, ապա հարցը հանվում է Ազգային ժողովի քննարկումից:

Յոթերորդ 58. Հանրապետության Նախագահն իր հրաժարականը ներկայացնում է Ազգային ժողով: Հրաժարականը ներկայացնելուց

հետո՝ տասնօրյա ժամկետը լրանալուն պես, երկօրյա ժամկետում հրաժարականը կրկին ներկայացնելու դեպքում Հանրապետության Նախագահի հրաժարականը համարվում է ընդունված, և Սահմանադրությամբ սահմանված կարգով ու ժամկետներում անցկացվում է արտահերթ ընտրություն:

Հոդված 59. Հանրապետության Նախագահի ժանր հիվանդության կամ նրա լիազորությունների կատարման համար այլ անհաղթահարելի խոչընդոտների առկայության դեպքերում, որոնք տևականորեն անհնարին են դարձնում նրա լիազորությունների կատարումը, Ազգային ժողովը կառավարության առաջարկով և սահմանադրական դատարանի եզրակացության հիման վրա պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երկու երրորդով որոշում է ընդունում Հանրապետության Նախագահի՝ իր լիազորությունների կատարման անհնարինության մասին: Եթե սահմանադրական դատարանի եզրակացությամբ Հանրապետության Նախագահի լիազորությունների կատարման անհնարինության հիմքերը բացակայում են, ապա կառավարությունը չի կարող նման առաջարկով դիմել Ազգային ժողով:

Հոդված 60. Հանրապետության Նախագահի պաշտոնը թափուր մնալու դեպքում, մինչև նորընտիր Նախագահի կողմից պաշտոնի ստանձնումը, Հանրապետության Նախագահի պարտականությունները կատարում է Ազգային ժողովի նախագահը, իսկ եթե դա հնարավոր չէ, ապա վարչապետը: Ազգային ժողովի նախագահի կողմից Հանրապետության Նախագահի պարտականությունները կատարելիս Ազգային ժողովի նախագահի լիազորությունները կատարում է Ազգային ժողովի նախագահի այն տեղակալը, որը պաշտոնում ընտրվելիս ստացել էր առավել շատ ձայներ: Այդ ընթացքում արգելվում է նշանակել հանրաքվե, նշանակել վարչապետին, նշանակել և ազատել զինված ուժերի և այլ զորքերի բարձրագույն հրամանատարական կազմը (բացառությամբ ռազմական դրության ժամանակ), օրենքով նախատեսված դեպքերում նշանակումներ կատարել

ուստիկանության և ազգային անվտանգության մարմինների պաշտոններում, ինչպես նաև իրականացնել Սահմանադրության 55-րդ հոդվածի 3, 8, 16, 17-րդ կետերում սահմանված լիազորությունները:

Հոդված 61. Հանրապետության Նախագահը օրենքով սահմանված կարգով ձևավորում է իր աշխատակազմը: Հանրապետության Նախագահի վարձատրության, սպասարկման և անվտանգության ապահովման կարգը սահմանվում է օրենքով:

ԳԼՈՒԽ 4 ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Հոդված 62. Հայաստանի Հանրապետությունում օրենսդիր իշխանությունն իրականացնում է Ազգային ժողովը: Սահմանադրության 55-րդ հոդվածի 13-րդ և 14-րդ կետերով, 57, 59-րդ հոդվածներով, սույն հոդվածի երկրորդ մասով, 66, 67, 69, 73, 74, 74.1, 75, 77, 79-րդ հոդվածներով, 80-րդ հոդվածի երկրորդ մասով, 81, 83, 83.1, 83.2, 83.3, 83.4, 84, 94.1-րդ հոդվածներով, 101-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 103, 111-րդ և 112-րդ հոդվածներով նախատեսված դեպքերում, ինչպես նաև իր գործունեության կազմակերպման հարցերով Ազգային ժողովն ընդունում է որոշումներ, որոնք ստորագրում և հրապարակում է Ազգային ժողովի նախագահը:

Ազգային ժողովն իր կանոնակարգ օրենքով նախատեսված կարգով կարող է ընդունել ուղերձներ և հայտարարություններ:

Ազգային ժողովի լիազորությունները սահմանվում են Սահմանադրությամբ:

Ազգային ժողովի գործունեության, նրա մարմինների ձևավորման և գործունեության կարգը սահմանվում է Սահմանադրությամբ և Ազգային ժողովի կանոնակարգով:

Հոդված 63. Ազգային ժողովը կազմված է հարյուր երեսունմեկ պատգամավորից:

Ազգային ժողովն ընտրվում է հինգ տարի ժամկետով: Նրա լիազոր-

րությունների ժամկետը սկսվում է նորընտիր Ազգային ժողովի առաջին նիստի գումարման պահից: Ազգային ժողովի լիազորությունների ժամկետն ավարտվում է նորընտիր Ազգային ժողովի առաջին նիստի գումարման պահին:

Ազգային ժողովը չի կարող արձակվել ռազմական կամ արտակարգ դրության ժամանակ, ինչպես նաև, երբ Հանրապետության Նախագահին պաշտոնանկ անելու հարց է հարուցված:

Ռազմական կամ արտակարգ դրության ժամանակ Ազգային ժողովի ընտրություն չի անցկացվում, իսկ Ազգային ժողովի լիազորությունների ժամկետը երկարաձգվում է մինչև ռազմական կամ արտակարգ դրության ավարտից հետո նորընտիր Ազգային ժողովի առաջին նստաշրջանի բացման օրը: Այս դեպքում ռազմական կամ արտակարգ դրության ավարտից հետո ոչ շուտ, քան հիսուն, և ոչ ուշ, քան վաթսուն օրվա ընթացքում անցկացվում է Ազգային ժողովի ընտրություն:

Հոդված 64. Պատգամավոր կարող է ընտրվել քսանհինգ տարին լրացած, վերջին հինգ տարում Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի հանդիսացող, վերջին հինգ տարում Հանրապետությունում մշտապես բնակվող և ընտրական իրավունք ունեցող յուրաքանչյուր ոք:

Հոդված 65. Պատգամավորը չի կարող զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ, զբաղեցնել պաշտոն պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում կամ առևտրային կազմակերպություններում, կատարել այլ վճարովի աշխատանք, բացի գիտական, մանկավարժական և ստեղծագործական աշխատանքից:

Պատգամավորն իր լիազորությունները կատարում է մշտական հիմունքներով:

Պատգամավորի կարգավիճակը և գործունեության երաշխիքները սահմանվում են Սահմանադրությամբ և օրենքով:

Հոդված 66. Պատգամավորը կաշկանդված չէ հրամայական մանդատով, առաջնորդվում է իր խղճով և համոզմունքներով:

Պատգամավորն իր պատգամավորական լիազորությունների ժամկետում և դրանից հետո չի կարող հետապնդվել և պատասխանատվության ենթարկվել պատգամավորի՝ իր կարգավիճակից բխող գործողությունների, այդ թվում՝ Ազգային ժողովում հայտնած կարծիքի համար, եթե այն զրպարտություն կամ վիրավորանք չի պարունակում:

Պատգամավորին չի կարելի որպես մեղադրյալ ներգրավել, կալանավորել կամ նրա նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարց հարուցել՝ առանց Ազգային ժողովի համաձայնության:

Պատգամավորին չի կարելի ձերբակալել առանց Ազգային ժողովի համաձայնության, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ ձերբակալությունն իրագործվում է հանցագործության կատարման պահին: Այս դեպքում անհապաղ տեղեկացվում է Ազգային ժողովի նախագահը:

Հոդված 67. Պատգամավորի լիազորությունները դադարում են Ազգային ժողովի լիազորությունների ժամկետն ավարտվելու, Ազգային ժողովն արձակվելու, Սահմանադրության 65-րդ հոդվածի առաջին մասի պայմանները խախտելու, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիությունը կորցնելու, մեկ հերթական նստաշրջանի ընթացքում քվեարկությունների ավելի քան կեսից անհարգելի բացակայելու, ազատագրկման դատապարտվելու, անգործունակ ճանաչվելու և հրաժարականի դեպքերում:

Պատգամավորի լիազորությունների դադարման կարգը սահմանվում է Ազգային ժողովի կանոնակարգ օրենքով:

Հոդված 68. Ազգային ժողովի հերթական ընտրությունն անցկացվում է նրա լիազորությունների ավարտին նախորդող ոչ շուտ, քան քառասուն, և ոչ ուշ, քան երեսուն օր առաջ:

Ազգային ժողովի արտահերթ ընտրությունն անցկացվում է Ազգային ժողովն արձակելուց հետո ոչ շուտ, քան երեսուն, և ոչ ուշ, քան քառասուն օրվա ընթացքում:

Ազգային ժողովի ընտրությունը նշանակվում է Հանրապետության Նախագահի հրամանագրով:

Նորընտիր Ազգային ժողովի առաջին նստաշրջանը գումարվում է պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն երկու երրորդի ընտրությունից հետո՝ երրորդ հինգշաբթի օրը:

Արտահերթ ընտրության դեպքում նորընտիր Ազգային ժողովի առաջին նստաշրջանը գումարվում է պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն երկու երրորդի ընտրությունից հետո՝ երկրորդ հինգշաբթի օրը:

Հոդված 69. Ազգային ժողովի հերթական նստաշրջանները գումարվում են Ազգային ժողովի կանոնակարգ օրենքով սահմանված ժամկետներում ու կարգով:

Ազգային ժողովի նիստերը դռնբաց են: Դռնփակ նիստ կարող է գումարվել Ազգային ժողովի որոշմամբ:

Հոդված 70. Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ գումարում է Ազգային ժողովի նախագահը՝ Հանրապետության Նախագահի, պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդի կամ կառավարության նախաձեռնությամբ: Արտահերթ նստաշրջանը կամ նիստն անցկացվում է նախաձեռնողի սահմանած օրակարգով և ժամկետում:

Հոդված 71. Օրենքները և Ազգային ժողովի որոշումները, բացառությամբ Սահմանադրությամբ նախատեսված դեպքերի, ընդունվում են քվեարկությանը մասնակցած պատգամավորների ձայների մեծամասնությամբ, եթե քվեարկությանը մասնակցել է պատգամավորների ընդհանուր թվի կեսից ավելին:

Հոդված 72. Հանրապետության Նախագահի առարկությունները և առաջարկությունները չընդունելու դեպքում Ազգային ժողովը վերադարձված օրենքը վերստին ընդունում է պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ:

Ազգային ժողովը Հանրապետության Նախագահի վերադարձրած օրենքը քննարկում է արտահերթ:

Հոդված 73. Ազգային ժողովում կարող է ստեղծվել ոչ ավելի, քան տասներկու մշտական հանձնաժողով:

Մշտական հանձնաժողովներն ստեղծվում են օրենսդրական ակտերի նախագծերի և այլ հարցերի նախնական քննարկման և դրանց վերաբերյալ Ազգային ժողովին եզրակացություններ ներկայացնելու համար:

Անհրաժեշտության դեպքում Ազգային ժողովի կանոնակարգ օրենքով սահմանված կարգով կարող են ստեղծվել ժամանակավոր հանձնաժողովներ՝ առանձին օրենքների նախագծերի նախնական քննարկման կամ որոշակի հարցերի, իրադարձությունների և փաստերի մասին Ազգային ժողովին եզրակացություններ, տեղեկանքներ ներկայացնելու համար:

Հոդված 74. Կառավարությունն իր կազմավորումից հետո՝ քսանօրյա ժամկետում, Ազգային ժողով է ներկայացնում իր ծրագիրը: Կառավարության ծրագրին Ազգային ժողովի կողմից հավանություն տալու հարցը քննարկվում է արտահերթ և քվեարկության դրվում այն ներկայացվելուց հետո՝ հնգօրյա ժամկետում: Կառավարության ծրագրին հավանություն տալու մասին որոշումն ընդունվում է Ազգային ժողովի պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ:

Հոդված 74.1 Հանրապետության Նախագահն արձակում է Ազգային ժողովը, եթե Ազգային ժողովը երկու անգամ անընդմեջ երկու անսվա ընթացքում հավանություն չի տալիս կառավարության ծրագրին:

Հանրապետության Նախագահը Ազգային ժողովի նախագահի կամ վարչապետի առաջարկությամբ կարող է արձակել Ազգային ժողովը, եթե՝

ա) Ազգային ժողովը հերթական նստաշրջանի երեք անսվա ըն-

թացքում որոշում չի կայացնում կառավարության որոշմամբ անհետաձգելի համարվող օրենքի նախագծի վերաբերյալ.

բ) հերթական նստաշրջանի ընթացքում Ազգային ժողովի նիստերը երեք ամսից ավելի չեն գումարվում.

գ) հերթական նստաշրջանի ընթացքում Ազգային ժողովը երեք ամսից ավելի իր կողմից քննարկվող հարցերի վերաբերյալ որևէ որոշում չի կայացնում:

Չոդված 75. Ազգային ժողովում օրենսդրական նախաձեռնության իրավունքը պատկանում է պատգամավորներին և կառավարությանը:

Կառավարությունը կարող է սահմանել իր ներկայացրած օրենքների նախագծերի քննարկման հաջորդականությունը և պահանջել, որ դրանք քվեարկության դրվեն միայն իր համար ընդունելի ուղղումներով:

Կառավարության եզրակացության համաձայն՝ պետական բյուջեի եկամուտները նվազեցնող կամ ծախսերն ավելացնող օրենքների նախագծերն Ազգային ժողովն ընդունում է պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ:

Կառավարությունն իր կողմից ներկայացված օրենքի նախագծի ընդունման առնչությամբ կարող է դնել իր վստահության հարցը: Եթե կառավարության կողմից իր վստահության հարցը դնելուց հետո՝ քսանչորս ժամվա ընթացքում, Ազգային ժողովի պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդը չի ներկայացնում կառավարությանն անվստահություն հայտնելու մասին որոշման նախագիծ կամ նման նախագիծ ներկայացվելու դեպքում Ազգային ժողովի պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ 84-րդ հոդվածի երրորդ մասով սահմանված ժամկետում որոշում չի ընդունում կառավարությանն անվստահություն հայտնելու մասին, ապա վերջինիս ներկայացրած օրենքի նախագիծը համարվում է ընդունված:

Կառավարությունն օրենքի նախագծի առնչությամբ իր վստահու-

թյան հարցը նույն նստաշրջանի ընթացքում կարող է դնել ոչ ավելի, քան երկու անգամ:

Չոդված 76. Ազգային ժողովը կառավարության ներկայացմամբ հաստատում է պետական բյուջեն: Մինչև բյուջետային տարվա սկիզբը պետական բյուջեն չհաստատվելու դեպքում ծախսերը կատարվում են նախորդ տարվա բյուջեի համամասնություններով:

Պետական բյուջեի քննարկման և հաստատման կարգը սահմանվում է Ազգային ժողովի կանոնակարգ օրենքով:

Չոդված 77. Ազգային ժողովը վերահսկողություն է իրականացնում պետական բյուջեի կատարման, ինչպես նաև օտարերկրյա պետություններից և միջազգային կազմակերպություններից ստացված փոխառությունների և վարկերի օգտագործման նկատմամբ:

Ազգային ժողովը վերահսկիչ պալատի եզրակացության առկայությամբ քննարկում և հաստատում է պետական բյուջեի կատարման մասին տարեկան հաշվետվությունը:

Չոդված 78. (հանված է)

Չոդված 79. Ազգային ժողովը պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ ընտրում է Ազգային ժողովի նախագահ:

Ազգային ժողովի նախագահը վարում է նիստերը, տնօրինում է Ազգային ժողովի նյութական միջոցները, ապահովում նրա բնական գործունեությունը:

Ազգային ժողովն ընտրում է Ազգային ժողովի նախագահի երկու տեղակալ:

Չոդված 80. Պատգամավորներն իրավունք ունեն գրավոր և բանավոր հարցերով, իսկ խմբակցությունները և խմբերը նաև հարցապնդումներով դիմելու կառավարությանը: Հերթական նստաշրջանի նիստերի գումարման շաբաթվա մեկ նիստում վարչապետը և կառավարության անդամները պատասխանում են պատգամավոր-

ների հարցերին: Պատգամավորների հարցերի կապակցությամբ Ազգային ժողովը որոշումներ չի ընդունում:

Հարցապնդումները ներկայացվում են գրավոր և քննարկումից առնվազն տասն օր առաջ: Հարցապնդումներով դիմելու, քննարկում կազմակերպելու և դրանց վերաբերյալ որոշումներ կայացնելու կարգը սահմանվում է Ազգային ժողովի կանոնակարգ օրենքով:

Հոդված 81. Ազգային ժողովը Հանրապետության Նախագահի առաջարկությամբ՝

1) հայտարարում է համաներում.

2) վավերացնում, կասեցնում կամ չեղյալ է հայտարարում Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերը:

Ազգային ժողովի վավերացմանը ենթակա են այն միջազգային պայմանագրերը՝

ա) որոնք ունեն քաղաքական կամ ռազմական բնույթ կամ նախատեսում են պետական սահմանի փոփոխություն,

բ) որոնք վերաբերում են մարդու իրավունքներին, ազատությունների և պարտականություններին,

գ) որոնք ֆինանսական պարտավորություններ են նախատեսում Հայաստանի Հանրապետության համար,

դ) որոնց կիրառումը նախատեսում է օրենքների փոփոխություն կամ նոր օրենքի ընդունում կամ սահմանում է օրենքներին հակասող նորմեր,

ե) որոնցով նախատեսված է վավերացում,

զ) օրենքով սահմանված այլ դեպքերում.

3) որոշում է ընդունում պատերազմ հայտարարելու և խաղաղություն հաստատելու մասին: Ազգային ժողովի նիստ գումարելու անհնարինության դեպքում պատերազմ հայտարարելու հարցը լուծում է Հանրապետության Նախագահը:

Ազգային ժողովը կարող է չեղյալ հայտարարել Սահմանադրության 55-րդ հոդվածի 13-րդ և 14-րդ կետերով նախատեսված միջոցառումների իրականացումը:

Հոդված 82. Ազգային ժողովը կառավարության առաջարկությամբ սահմանում է Հանրապետության վարչատարածքային բաժանումը:

Հոդված 83. Ազգային ժողովը՝

1) Ազգային ժողովի նախագահի առաջարկությամբ նշանակում է սահմանադրական դատարանի հինգ անդամ.

2) սահմանադրական դատարանի նախագահի պաշտոնը թափուր մնալուց հետո՝ երեսնօրյա ժամկետում, Ազգային ժողովի նախագահի առաջարկությամբ սահմանադրական դատարանի կազմից նշանակում է սահմանադրական դատարանի նախագահ.

3) սահմանադրական դատարանի եզրակացության հիման վրա կարող է պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ դադարեցնել սահմանադրական դատարանի՝ իր նշանակած անդամի լիազորությունները, համաձայնություն տալ նրան որպես մեղադրյալ ներգրավելու, կալանավորելու կամ նրա նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարց հարուցելու վերաբերյալ.

4) ընտրում է արդարադատության խորհրդի երկու իրավաբան-գիտնականների:

Հոդված 83.1. Ազգային ժողովը մարդու իրավունքների պաշտպանին ընտրում է պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երեք հինգերորդով՝ վեց տարի ժամկետով:

Մարդու իրավունքների պաշտպան կարող է ընտրվել հասարակության մեջ բարձր հեղինակություն վայելող անձը, որը համապատասխանում է պատգամավորին ներկայացվող պահանջներին:

Մարդու իրավունքների պաշտպանն անփոփոխելի է:

Մարդու իրավունքների պաշտպանն անկախ պաշտոնատար անձ է, որն իրականացնում է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց կողմից մարդու խախտված իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը:

Պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք համագործակցում են մարդու իրավունքների պաշտպանի հետ:

Մարդու իրավունքների պաշտպանն օժտված է պատգամավորի համար սահմանված անձեռնմխելիությամբ:

Մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեության այլ երաշխիքները սահմանվում են օրենքով:

Չողված 83.2. Հեռարձակվող լրատվության միջոցների ազատության, անկախության և բազմազանության ապահովման նպատակներից ելնելով՝ օրենքով ստեղծվում է անկախ կարգավորող մարմին, որի անդամների կեսը վեց տարի ժամկետով ընտրվում է Ազգային ժողովի կողմից, իսկ մյուս կեսը նշանակվում է Հանրապետության Նախագահի կողմից՝ վեց տարի ժամկետով: Ազգային ժողովն այդ մարմնի անդամներին ընտրում է պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ:

Չողված 83.3. Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի հիմնական խնդիրը Հայաստանի Հանրապետությունում գների կայունությունն ապահովելն է: Կենտրոնական բանկը մշակում, հաստատում և իրականացնում է դրամավարկային քաղաքականության ծրագրերը:

Կենտրոնական բանկը թողարկում է Հայաստանի Հանրապետության արժույթը՝ հայկական դրամը:

Կենտրոնական բանկը Սահմանադրությամբ և օրենքով իրեն վերապահված խնդիրները և գործառույթներն իրականացնելիս անկախ է:

Կենտրոնական բանկի նախագահը նշանակվում է Հանրապետության Նախագահի առաջարկությամբ՝ Ազգային ժողովի կողմից՝ վեց տարի ժամկետով: Նույն անձը չի կարող ավելի քան երկու անգամ անընդմեջ նշանակվել կենտրոնական բանկի նախագահ:

Օրենքով սահմանված դեպքերում Ազգային ժողովը պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ Հանրապե-

տության Նախագահի առաջարկությամբ կարող է պաշտոնանկ անել կենտրոնական բանկի նախագահին:

Չողված 83.4. Հայաստանի Հանրապետության վերահսկիչ պալատն անկախ մարմին է, որը վերահսկողություն է իրականացնում բյուջետային միջոցների և պետական ու համայնքային սեփականության օգտագործման նկատմամբ:

Վերահսկիչ պալատի գործունեության ծրագիրը հաստատում է Ազգային ժողովը:

Վերահսկիչ պալատը տարեկան ոչ պակաս, քան մեկ անգամ Ազգային ժողով է ներկայացնում վերահսկիչ պալատի վերահսկողական աշխատանքների արդյունքների հաշվետվությունը:

Վերահսկիչ պալատի գործունեության կարգը և իրավասությունը սահմանվում են օրենքով:

Վերահսկիչ պալատի նախագահը նշանակվում է Հանրապետության Նախագահի առաջարկությամբ՝ Ազգային ժողովի կողմից՝ վեց տարի ժամկետով: Վերահսկիչ պալատի նախագահ կարող է նշանակվել պատգամավորին ներկայացվող պահանջներին համապատասխանող անձը: Նույն անձը չի կարող ավելի քան երկու անգամ անընդմեջ նշանակվել վերահսկիչ պալատի նախագահ:

Չողված 83.5. Բացառապես Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով են սահմանվում՝

1) ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրավունքներն իրականացնելու և պաշտպանելու պայմանները և կարգը:

2) ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումները, նրանց պարտականությունները, ինչպես նաև պատասխանատվության տեսակները, չափերը, պատասխանատվության ենթարկելու կարգը, հարկադրանքի միջոցներն ու դրանք կիրառելու կարգը, ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց կողմից վճարվող հարկերի, տուրքերի և այլ պարտադիր վճարների տեսակները, չափը, վճարման կարգը:

3) իրավաբանական անձանց, ձեռնարկատիրական գործունեու-

թյամբ զբաղվող ֆիզիկական անձանց գործունեության նկատմամբ հսկողություն ու վերահսկողություն (այդ թվում՝ ստուգում, ուսումնասիրություն, տեսչական ստուգում) իրականացնելու դեպքերը, պայմանները և կարգը.

4) իրավաբանական անձինք ստեղծելու, դրանց գործունեությունը կասեցնելու կամ դադարեցնելու կարգը և պայմանները.

5) ֆիզիկական անձանց անձնական և ընտանեկան, ինչպես նաև իրավաբանական անձանց՝ առևտրային գաղտնիք չհամարվող տեղեկությունների ցանկը.

6) քրեական, վարչական, տնտեսական (գույքային), կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու դեպքերը, կարգը, պայմանները, քրեական պատիժների իրականացման կարգը, դատական և վարչական ակտերի հարկադիր կատարման կարգը, փաստաբանների կարգավիճակը և լիազորությունները.

7) հանրաքվեների, Հանրապետության Նախագահի, Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների կարգը.

8) պետական բյուջեի ձևավորման և դրա ծախսման կարգը.

9) Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերի կնքման, չեղյալ համարելու կարգը և պայմանները.

10) կուսակցությունների և այլ հասարակական միավորումների, զանգվածային լրատվության միջոցների իրավական կարգավիճակը.

11) Հայաստանի Հանրապետության վարչատարածքային միավորները և դրանց սահմանները:

Հոդված 84. Ազգային ժողովը պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ կարող է անվստահություն հայտնել կառավարությանը:

Կառավարությանն անվստահություն հայտնելու մասին որոշման նախագիծը կարող է ներկայացվել Հանրապետության Նախագահի կամ պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդի

կողմից: Ռազմական կամ արտակարգ դրության ժամանակ նման որոշման նախագիծ չի կարող ներկայացվել:

Կառավարությանն անվստահություն հայտնելու մասին որոշման նախագիծը քվեարկության է դրվում այն ներկայացվելուց ոչ շուտ, քան քառասունութ, և ոչ ուշ, քան յոթանասուներկու ժամվա ընթացքում:

ԳԼՈՒԽ 5 ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հոդված 85. Կառավարությունը մշակում և իրականացնում է Հայաստանի Հանրապետության ներքին քաղաքականությունը: Հայաստանի Հանրապետության արտաքին քաղաքականությունը կառավարությունը մշակում և իրականացնում է Հանրապետության Նախագահի հետ համատեղ: Կառավարության իրավասությանն են ենթակա պետական կառավարման բոլոր այն հարցերը, որոնք օրենքով վերապահված չեն այլ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների:

Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության, միջազգային պայմանագրերի, օրենքների կամ Հանրապետության Նախագահի նորմատիվ ակտերի հիման վրա և դրանց կատարումն ապահովելու նպատակով կառավարությունն ընդունում է որոշումներ, որոնք ենթակա են կատարման Հանրապետության ամբողջ տարածքում:

Կառավարությունը կազմված է վարչապետից և նախարարներից: Նախարարներից մեկը կարող է վարչապետի առաջարկությամբ Հանրապետության Նախագահի կողմից նշանակվել փոխվարչապետ և փոխարինել վարչապետին վերջինիս բացակայության ժամանակ:

Վարչապետը և նախարարները պետք է լինեն Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի:

Կառավարության լիազորությունները սահմանվում են Սահմանադրությամբ և օրենքներով:

Կառավարության կառուցվածքը կառավարության առաջարկությամբ սահմանվում է օրենքով: Կառավարության և նրան ենթակա պետական կառավարման այլ մարմինների գործունեության կազմակերպման կարգը վարչապետի ներկայացմամբ սահմանվում է Հանրապետության Նախագահի հրամանագրով:

Հոդված 86. Կառավարության նիստերը հրավիրում և վարում է վարչապետը:

Արտաքին քաղաքականության, պաշտպանության և ազգային անվտանգության հարցերով կառավարության նիստ կարող է հրավիրել և վարել Հանրապետության Նախագահը:

Կառավարության որոշումներն ստորագրում է վարչապետը:

Հանրապետության Նախագահը կարող է կասեցնել կառավարության որոշումների գործողությունը մեկ ամիս ժամկետով և դիմել սահմանադրական դատարան՝ Սահմանադրությանը դրանց համապատասխանության հարցը պարզելու համար:

Հոդված 87. Վարչապետը ղեկավարում է կառավարության գործունեությունը և համակարգում նախարարների աշխատանքը:

Վարչապետն ընդունում է որոշումներ՝ կառավարության գործունեության կազմակերպմանն առնչվող հարցերով:

Հոդված 88. Կառավարության անդամը չի կարող զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ, զբաղեցնել իր պարտականությունների հետ չկապված պաշտոն պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում կամ առևտրային կազմակերպություններում, կատարել այլ վճարովի աշխատանք, բացի գիտական, մանկավարժական և ստեղծագործական աշխատանքից:

Հոդված 88.1. Մարզպետները նշանակվում և ազատվում են կառավարության որոշմամբ: Կառավարության այդ որոշումները վավերացվում են Հանրապետության Նախագահի կողմից:

Մարզպետներն իրագործում են կառավարության տարածքային քաղաքականությունը, համակարգում են գործադիր մարմինների

տարածքային ծառայությունների գործունեությունը, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

Երևան քաղաքում տարածքային կառավարման առանձնահատկությունները սահմանվում են օրենքով:

Հոդված 89. Կառավարությունը՝

1) Սահմանադրության 74-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով Ազգային ժողովի հավանությանն է ներկայացնում իր ծրագիրը:

2) Ազգային ժողովի հաստատմանն է ներկայացնում պետական բյուջեի նախագիծը, ապահովում բյուջեի կատարումը, որի վերաբերյալ հաշվետվություն է ներկայացնում Ազգային ժողով:

3) կառավարում է պետական սեփականությունը:

4) իրականացնում է ֆինանսատնտեսական, վարկային և արկային միասնական պետական քաղաքականությունը:

4.1) իրականացնում է տարածքային զարգացման պետական քաղաքականությունը:

5) իրականացնում է պետական քաղաքականությունը գիտության, կրթության, մշակույթի, առողջապահության, սոցիալական ապահովության և բնության պահպանության բնագավառներում:

6) ապահովում է Հանրապետության պաշտպանության, ազգային անվտանգության և արտաքին քաղաքականության իրականացումը:

7) ապահովում է հասարակական կարգի պահպանությունը, միջոցներ է ձեռնարկում օրինականության ամրապնդման, քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների ապահովման ուղղությամբ:

8) իրականացնում է Սահմանադրությամբ և օրենքներով սահմանված այլ գործառույթներ և լիազորություններ:

Հոդված 90. Կառավարությունը պետական բյուջեի նախագիծն Ազգային ժողովի քննարկմանն է ներկայացնում բյուջետային տարին սկսվելուց առնվազն իննսուն օր առաջ և կարող է պահանջել, որ այն իր կողմից ընդունված ուղղումներով քվեարկության դրվի մինչև այդ ժամկետի ավարտը: Բյուջեի հաստատման առնչությամբ կառա-

վարությունը կարող է դնել իր վստահության հարցը: Եթե Ազգային ժողովը Սահմանադրության 75-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով կառավարությանն անվստահություն չի հայտնում, ապա պետական բյուջեն՝ կառավարության կողմից ընդունված ուղղումներով, համարվում է հաստատված:

Բյուջեի հաստատման առնչությամբ Ազգային ժողովի կողմից կառավարությանն անվստահություն հայտնելու դեպքում նոր կառավարությունը բյուջեի նախագիծն Ազգային ժողով է ներկայացնում իր ծրագիրը հավանության արժանանալուց հետո՝ տասն օրվա ընթացքում, որը քննարկվում և հաստատվում է սույն հոդվածով նախատեսված կարգով՝ երեսուն օրվա ընթացքում:

ԳԼՈՒԽ 6

ԴԱՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հոդված 91. Հայաստանի Հանրապետությունում արդարադատությունն իրականացնում են միայն դատարանները՝ Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան:

Դատարանի վերջնական ակտերն ընդունվում են Հայաստանի Հանրապետության անունից:

Հոդված 92. Հայաստանի Հանրապետությունում գործում են ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի, վերաքննիչ դատարանները և վճռաբեկ դատարանը, իսկ օրենքով նախատեսված դեպքերում՝ նաև մասնագիտացված դատարաններ:

Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն դատական ատյանը, բացի սահմանադրական արդարադատության հարցերից, վճռաբեկ դատարանն է, որը կոչված է ապահովելու օրենքի միատեսակ կիրառությունը: Վճռաբեկ դատարանի լիազորությունները սահմանվում են Սահմանադրությամբ և օրենքով:

Արտակարգ դատարանների ստեղծումն արգելվում է:

Հոդված 93. Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական արդարադատությունն իրականացնում է սահմանադրական դատարանը:

Հոդված 94. Դատարանների անկախությունը երաշխավորվում է Սահմանադրությամբ և օրենքներով:

Դատարանների լիազորությունները, կազմավորման ու գործունեության կարգը սահմանվում են Սահմանադրությամբ և օրենքներով:

Սահմանադրական դատարանի լիազորություններն ու կազմավորման կարգը սահմանվում են Սահմանադրությամբ, իսկ գործունեության կարգը սահմանվում է Սահմանադրությամբ և սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով:

Հոդված 94.1. Սահմանադրությամբ և օրենքով սահմանված կարգով ձևավորվում և գործում է արդարադատության խորհուրդը:

Արդարադատության խորհրդի կազմի մեջ մտնում են Հայաստանի Հանրապետության դատավորների ընդհանուր ժողովի կողմից գաղտնի քվեարկությամբ հինգ տարի ժամկետով օրենքով սահմանված կարգով ընտրված ինը դատավորներ, Հանրապետության Նախագահի և Ազգային ժողովի կողմից նշանակված երկուական իրավաբան-գիտնականներ:

Արդարադատության խորհրդի նիստերը վարում է վճռաբեկ դատարանի նախագահը՝ առանց քվեարկության իրավունքի:

Հոդված 95. Արդարադատության խորհուրդն օրենքով սահմանված կարգով՝

1) կազմում և Հանրապետության Նախագահի հաստատմանն է ներկայացնում դատավորների թեկնածությունների ցուցակը և դատավորների ծառայողական առաջխաղացման ցուցակները, որոնց հիման վրա կատարվում են նշանակումները:

2) եզրակացություն է տալիս ներկայացված դատավորների թեկնածությունների վերաբերյալ:

3) առաջարկում է վճռաբեկ դատարանի, նրա պալատների նախագահների և դատավորների, վերաքննիչ, առաջին ատյանի և մասնագիտացված դատարանների նախագահների թեկնածությունները.

4) Հանրապետության Նախագահի հարցմամբ կարծիք է հայտնում ներման հարցերի վերաբերյալ.

5) դատավորներին ենթարկում է կարգապահական պատասխանատվության, առաջարկ է ներկայացնում Հանրապետության Նախագահին դատավորի լիազորությունները դադարեցնելու մասին, դատավորին կալանավորելու, նրան որպես մեղադրյալ ներգրավելու կամ նրա նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու համաձայնություն տալու մասին:

Հոդված 96. Դատավորը և սահմանադրական դատարանի անդամն անփոփոխելի են: Դատավորը և սահմանադրական դատարանի անդամը պաշտոնավարում են մինչև 65 տարին լրանալը: Նրանց լիազորությունները դադարեցվում են միայն Սահմանադրությամբ և օրենքով նախատեսված դեպքերում ու կարգով:

Հոդված 97. Արդարադատություն իրականացնելիս դատավորը և սահմանադրական դատարանի անդամն անկախ են, ենթարկվում են միայն Սահմանադրությանը և օրենքին:

Դատավորի և սահմանադրական դատարանի անդամի գործունեության երաշխիքները և պատասխանատվության հիմքերն ու կարգը սահմանվում են Սահմանադրությամբ և օրենքով:

Դատավորը և սահմանադրական դատարանի անդամը չեն կարող կալանավորվել, ներգրավվել որպես մեղադրյալ, ինչպես նաև նրանց նկատմամբ չի կարող դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարց հարուցվել՝ առանց համապատասխանաբար արդարադատության խորհրդի կամ սահմանադրական դատարանի համաձայնության: Դատավորը և սահմանադրական դատարանի անդամը չեն կարող ձերբակալվել, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ ձերբակալումն իրականացվում է հանցա-

գործության կատարման պահին կամ անմիջապես դրանից հետո: Նման դեպքերում ձերբակալման մասին անմիջապես տեղեկացվում են Հանրապետության Նախագահը և համապատասխանաբար վճռաբեկ դատարանի նախագահը կամ սահմանադրական դատարանի նախագահը:

Հոդված 98. Դատավորը և սահմանադրական դատարանի անդամը չեն կարող զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ, զբաղեցնել իրենց պարտականությունների հետ չկապված պաշտոն պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում, պաշտոն առևտրային կազմակերպություններում, կատարել այլ վճարովի աշխատանք, բացի գիտական, մանկավարժական և ստեղծագործական աշխատանքից:

Դատավորը և սահմանադրական դատարանի անդամը չեն կարող լինել որևէ կուսակցության անդամ կամ զբաղվել քաղաքական գործունեությամբ:

Հոդված 99. Սահմանադրական դատարանը կազմված է ինն անդամից:

Հոդված 100. Սահմանադրական դատարանն օրենքով սահմանված կարգով՝

1) որոշում է օրենքների, Ազգային ժողովի որոշումների, Հանրապետության Նախագահի հրամանագրերի, կառավարության, վարչապետի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների որոշումների համապատասխանությունը Սահմանադրությանը.

2) մինչև միջազգային պայմանագրի վավերացումը որոշում է նրանում ամրագրված պարտավորությունների համապատասխանությունը Սահմանադրությանը.

3) լուծում է հանրաքվեների արդյունքների հետ կապված վեճերը.

3.1) լուծում է Հանրապետության Նախագահի և պատգամավորների ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճերը.

4) անհաղթահարելի կամ վերացած է ճանաչում Հանրապետության Նախագահի թեկնածուի համար առաջացած խոչընդոտները.

5) եզրակացություն է տալիս Հանրապետության Նախագահին պաշտոնանկ անելու հիմքերի առկայության մասին.

6) եզրակացություն է տալիս Հանրապետության Նախագահի՝ իր լիազորությունների կատարման անհնարինության մասին.

7) եզրակացություն է տալիս սահմանադրական դատարանի անդամի լիազորությունները դադարեցնելու, նրան կալանավորելու, որպես մեղադրյալ ներգրավելու, ինչպես նաև նրա նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարց հարուցելու վերաբերյալ.

8) եզրակացություն է տալիս համայնքի ղեկավարին պաշտոնանկ անելու հիմքերի մասին.

9) օրենքով նախատեսված դեպքերում որոշում է կայացնում կուսակցության գործունեությունը կասեցնելու կամ արգելելու մասին:

Հոդված 101. Սահմանադրությամբ և սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով սահմանված կարգով սահմանադրական դատարան կարող են դիմել՝

1) Հանրապետության Նախագահը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1, 2, 3, 7-րդ և 9-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում.

2) Ազգային ժողովը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3, 5, 7-րդ և 9-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում.

3) պատգամավորների առնվազն մեկ հինգերորդը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում.

4) կառավարությունը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1, 6, 8-րդ և 9-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում.

5) տեղական ինքնակառավարման մարմինները՝ իրենց սահմանադրական իրավունքները խախտող պետական մարմինների՝ նորմատիվ ակտերի Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցով.

6) յուրաքանչյուր ոք՝ կոնկրետ գործով, երբ առկա է դատարանի վերջնական ակտը, սպառվել են դատական պաշտպանության բոլոր միջոցները և վիճարկում է այդ ակտով իր նկատմամբ կիրառված օրենքի դրույթի սահմանադրականությունը.

7) դատարանները և գլխավոր դատախազը՝ իրենց վարույթում գտնվող կոնկրետ գործին առնչվող նորմատիվ ակտերի դրույթների սահմանադրականության հարցերով.

8) մարդու իրավունքների պաշտպանը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետում թվարկված նորմատիվ ակտերի՝ Սահմանադրության 2-րդ գլխի դրույթներին համապատասխանության հարցերով.

9) Հանրապետության Նախագահի և պատգամավորության թեկնածուները՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ և 4-րդ կետերի շրջանակներում իրենց առնչվող հարցերով:

Սահմանադրական դատարանը գործը քննում է միայն համապատասխան դիմումի առկայության դեպքում:

Հոդված 102. Սահմանադրական դատարանն ընդունում է որոշումներ և եզրակացություններ՝ Սահմանադրությամբ և սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով սահմանված ժամկետներում և կարգով:

Սահմանադրական դատարանի որոշումները և եզրակացությունները վերջնական են և ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից:

Սահմանադրական դատարանն իր որոշմամբ կարող է սահմանել Սահմանադրությանը չհամապատասխանող նորմատիվ ակտի կամ դրա մի մասի իրավական ուժը կորցնելու ավելի ուշ ժամկետ:

Սահմանադրական դատարանը Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-4-րդ և 9-րդ կետերով նախատեսված հարցերի վերաբերյալ ընդունում է որոշումներ, իսկ 5-8-րդ կետերով նախատեսված հարցերով՝ եզրակացություններ: Եզրակացությունները և 9-րդ կետով նախատեսված հարցերով որոշումներն ընդունվում են անդամների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երկու երրորդով, մնացած որոշ-

ուճները՝ անդամների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ:
Եթե սահմանադրական դատարանի եզրակացությունը բացասական է, ապա հարցը դուրս է գալիս իրավասու մարմնի քննությունից:

Յոթերորդ 103. Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը միասնական համակարգ է, որը ղեկավարում է գլխավոր դատախազը:

Գլխավոր դատախազին Հանրապետության Նախագահի առաջարկությամբ նշանակում է Ազգային ժողովը՝ 6 տարի ժամկետով: Նույն անձը չի կարող ավելի քան երկու անգամ անընդմեջ նշանակվել գլխավոր դատախազ:

Օրենքով սահմանված դեպքերում Հանրապետության Նախագահի առաջարկությամբ Ազգային ժողովը պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ կարող է պաշտոնանկ անել գլխավոր դատախազին:

Դատախազությունն օրենքով նախատեսված դեպքերում և կարգով՝

- 1) հարուցում է քրեական հետապնդում.
- 2) հսկողություն է իրականացնում հետաքննության և նախաքննության օրինականության նկատմամբ.
- 3) դատարանում պաշտպանում է մեղադրանքը.
- 4) պետական շահերի պաշտպանության հայց է հարուցում դատարան.
- 5) բողոքարկում է դատարանների վճիռները, դատավճիռները և որոշումները.
- 6) հսկողություն է իրականացնում պատիժների և հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման օրինականության նկատմամբ:

Դատախազությունը գործում է Սահմանադրությամբ իրեն վերապահված լիազորությունների շրջանակում՝ օրենքի հիման վրա:

ԳԼՈՒԽ 7 **ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ**

Յոթերորդ 104. Տեղական ինքնակառավարումն իրականացվում է համայնքներում:

Տեղական ինքնակառավարումը համայնքի իրավունքն ու կարողությունն է՝ սեփական պատասխանատվությամբ բնակիչների բարօրության նպատակով Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան լուծելու տեղական նշանակության հարցերը:

Յոթերորդ 104.1. Համայնքը մեկ կամ մի քանի բնակավայրերի բնակչության հանրությունն է:

Համայնքն իրավաբանական անձ է, ունի սեփականության իրավունք և գույքային այլ իրավունքներ:

Յոթերորդ 105. Համայնքի սեփականությունը կառավարելու և տնօրինելու, համայնքային նշանակության հարցեր լուծելու և համայնքի պահանջմունքների բավարարմանն ուղղված այլ լիազորությունները համայնքն իրականացնում է որպես սեփական լիազորություններ: Համայնքի սեփական լիազորությունների մի մասն օրենքով կարող է սահմանվել որպես պարտադիր:

Պետական իշխանության մարմինների լիազորությունների առավել արդյունավետ իրականացման նպատակով դրանք օրենքով կարող են պատվիրակվել տեղական ինքնակառավարման մարմիններին:

Յոթերորդ 105.1 Համայնքի վարչական սահմաններում գտնվող հողը, բացառությամբ պետական կարիքների համար անհրաժեշտ, ինչպես նաև ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց պատկանող հողերի, համայնքի սեփականությունն է:

Յոթերորդ 106. Համայնքներն իրենց բյուջեն ձևավորում են ինքնուրույն:

Համայնքների եկամուտների աղբյուրները սահմանվում են օրենքով:

Օրենքով սահմանվում են համայնքների ֆինանսավորման այն-պիսի աղբյուրներ, որոնք ապահովում են նրանց լիազորությունների իրականացումը:

Համայնքներին պատվիրակված լիազորությունները ենթակա են պետական բյուջեից պարտադիր ֆինանսավորման:

Համայնքները սահմանում են տեղական հարկեր և տուրքեր՝ օրենքով նախատեսված սահմաններում: Համայնքներն իրենց կողմից մատուցվող ծառայությունների դիմաց կարող են սահմանել վճարներ:

Հոդված 107. Համայնքն իր ինքնակառավարման իրավունքն իրականացնում է տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ համայնքի ավագանու և համայնքի ղեկավարի միջոցով, որոնք օրենքով սահմանված կարգով ընտրվում են չորս տարի ժամկետով:

Համայնքի ավագանին օրենքով սահմանված կարգով տնօրինում է համայնքի սեփականությունը, համայնքի ղեկավարի ներկայացմամբ հաստատում է համայնքի բյուջեն, վերահսկում բյուջեի կատարումը, օրենքով սահմանված կարգով սահմանում տեղական հարկեր, տուրքեր և վճարներ, ընդունում է համայնքի տարածքում պարտադիր կատարման ենթակա իրավական ակտեր: Համայնքի ավագանու կողմից ընդունվող ակտերը չեն կարող հակասել օրենսդրությանը, դրանց հրապարակման և ուժի մեջ մտնելու կարգը սահմանվում է օրենքով:

Համայնքի ղեկավարի լիազորությունները և դրանց իրականացման կարգը սահմանվում են օրենքով:

Համայնքի անդամները կարող են ուղղակիորեն մասնակցել համայնքի գործերի կառավարմանը՝ համայնքային նշանակության հարցերը տեղական հանրաքվեով լուծելու միջոցով: Տեղական հանրաքվեի անցկացման կարգը սահմանվում է օրենքով:

Հոդված 108. Երևանը համայնք է: Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ձևավորման առանձնահատկությունները սահմանվում են օրենքով:

քով: Օրենքով կարող է սահմանվել Երևանի քաղաքապետի ուղղակի կամ անուղղակի ընտրություն:

Հոդված 108.1. Տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության օրինականությունն ապահովելու նպատակով օրենքով սահմանված կարգով իրականացվում է իրավական հսկողություն: Համայնքին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման նկատմամբ պետական վերահսկողության կարգը սահմանվում է օրենքով:

Հոդված 109. Կառավարությունը օրենքով նախատեսված դեպքերում սահմանադրական դատարանի եզրակացության հիման վրա կարող է պաշտոնանկ անել համայնքի ղեկավարին:

Հոդված 110. Համայնքները, հանրության շահերից ելնելով, կարող են օրենքով միացվել միմյանց կամ առանձնացվել: Ազգային ժողովը համապատասխան օրենքն ընդունում է կառավարության առաջարկով: Մինչև օրենսդրական նախաձեռնության ներկայացումը կառավարությունը համապատասխան համայնքներում նշանակում է տեղական հանրաքվեներ: Տեղական հանրաքվեների արդյունքները կցվում են օրենսդրական նախաձեռնությանը: Համայնքները կարող են միավորվել կամ բաժանվել՝ անկախ տեղական հանրաքվեների արդյունքից:

Համայնքների միավորման կամ բաժանման սկզբունքները, կարգը, ինչպես նաև նոր ձևավորված համայնքներում տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրության ժամկետները սահմանվում են օրենքով:

Օրենքով սահմանված կարգով կարող են ստեղծվել միջհամայնքային միավորումներ:

ԳԼՈՒԽ 8
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄԸ, ՓՈՓՈԽՈՒՄԸ ԵՎ
ՀԱՆՐԱՔՎԵՆ

Հոդված 111. Սահմանադրությունն ընդունվում կամ դրանում փոփոխություններ կատարվում են հանրաքվեի միջոցով՝ Հանրապետության Նախագահի կամ Ազգային ժողովի նախաձեռնությամբ:

Հանրաքվեն նշանակում է Հանրապետության Նախագահը՝ Ազգային ժողովի առաջարկով կամ համաձայնությամբ: Համապատասխան որոշումը Ազգային ժողովն ընդունում է պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ:

Հանրապետության Նախագահը Սահմանադրության կամ դրանում փոփոխություններ կատարելու նախագիծն ստանալուց հետո՝ քսանմեկօրյա ժամկետում, կարող է այն առարկություններով, առաջարկություններով վերադարձնել Ազգային ժողով՝ պահանջելով նոր քննարկում:

Ազգային ժողովի կողմից պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երկու երրորդով վերստին առաջարկված Սահմանադրության կամ դրանում փոփոխություններ կատարելու նախագիծը Հանրապետության Նախագահը հանրաքվեի է դնում Ազգային ժողովի սահմանած ժամկետում:

Եթե նախաձեռնությամբ հանդես է գալիս Հանրապետության Նախագահը, ապա Ազգային ժողովը Սահմանադրության կամ դրանում փոփոխություններ կատարելու նախագիծն ստանալուց հետո՝ եռամսյա ժամկետում, նախագիծը հանրաքվեի դնելու հարցը ներկայացնում է քվեարկության: Եթե Ազգային ժողովի պատգամավորների ընդհանուր թվի մեծամասնությունը կողմ է քվեարկում նախագծին, ապա վերջինս համարվում է ընդունված, և այն Հանրապետության Նախագահը հանրաքվեի է դնում իր սահմանած ժամկետում:

Հոդված 112. Օրենքները հանրաքվեի են դրվում Ազգային ժողովի կամ կառավարության առաջարկով՝ Սահմանադրության 111-րդ հոդվածով սահմանված կարգով:

Հանրաքվեի միջոցով ընդունված օրենքները փոփոխվում են միայն հանրաքվեով:

Հոդված 113. Հանրաքվեի դրված նախագիծը համարվում է ընդունված, եթե կողմ է քվեարկել քվեարկության մասնակիցների կեսից ավելին, բայց ոչ պակաս, քան ընտրական ցուցակներում ընդգրկված քաղաքացիների մեկ քառորդը:

Հոդված 114. Սահմանադրության 1-ին, 2-րդ և 114-րդ հոդվածները փոփոխման ենթակա չեն:

ԳԼՈՒԽ 9
ԵԶՐԱՓՈՎԿԻՉ ԵՎ ԱՆՑՈՒՄԱՅԻՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

Հոդված 115. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության փոփոխությունները, բացառությամբ 55-րդ հոդվածի 9-րդ կետի առաջին նախադասության՝ վերահսկիչ պալատի նախագահին և գլխավոր դատախազին վերաբերող դրույթների, 63-րդ հոդվածի երկրորդ մասի առաջին նախադասությամբ սահմանված դրույթի, 74.1-րդ հոդվածի առաջին մասի, 83.4-րդ հոդվածի, 85-րդ հոդվածի վեցերորդ մասի առաջին նախադասությամբ սահմանված դրույթի, 86-րդ հոդվածի, 88.1-րդ հոդվածի առաջին մասի, 101-րդ հոդվածի 6-րդ կետի, 107-րդ հոդվածի առաջին մասում նշված ժամկետի, ուժի մեջ են մտնում «Հայաստանի Հանրապետության պաշտոնական տեղեկագրում» հրապարակվելու հաջորդ օրվանից:

Հոդված 116. Սահմանադրության փոփոխությունների 55-րդ հոդվածի 9-րդ կետի առաջին նախադասության՝ վերահսկիչ պալատի նախագահին և գլխավոր դատախազին վերաբերող դրույթները, 74.1-րդ հոդվածի առաջին մասը, 83.4-րդ հոդվածով սահմանված

դրույթը, 86-րդ հոդվածը, 88.1-րդ հոդվածի առաջին մասն ուժի մեջ են մտնում Ազգային ժողովի հաջորդ գումարման առաջին նստաշրջանի բացման օրվանից:

63-րդ հոդվածի երկրորդ մասի առաջին նախադասությամբ սահմանված դրույթը կիրառվում է Ազգային ժողովի հաջորդ գումարումների համար:

85-րդ հոդվածի վեցերորդ մասի առաջին նախադասությամբ սահմանված դրույթն ուժի մեջ է մտնում 2008 թվականի հուլիսի 1-ից:

101-րդ հոդվածի 6-րդ կետն ուժի մեջ է մտնում 2006 թվականի հուլիսի 1-ից:

107-րդ հոդվածի առաջին մասում նշված ժամկետն ուժի մեջ է մտնում Սահմանադրության փոփոխությունների ընդունումից հետո ընտրված տեղական ինքնակառավարման մարմինների համար:

Հոդված 117. Սահմանադրության փոփոխություններն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝

1) Ազգային ժողովը երկու տարվա ընթացքում համապատասխանեցնում է գործող օրենքները Սահմանադրության փոփոխություններին:

2) Ազգային ժողովը մեկ տարվա ընթացքում օրենքով սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության օրհներգը: Մինչ այդ գործում է մինչև Սահմանադրության փոփոխությունների ուժի մեջ մտնելը գործող օրհներգը:

3) Սահմանադրությամբ սահմանված սոցիալական իրավունքները գործում են համապատասխան օրենքներով սահմանված ծավալով:

4) մինչև Ազգային ժողովի հաջորդ գումարման առաջին նստաշրջանի բացման օրը Հանրապետության Նախագահը կարող է՝

ա) Ազգային ժողովի նախագահի և վարչապետի հետ խորհրդակցելուց հետո արձակել Ազգային ժողովը և նշանակել արտահերթ ընտրություն,

բ) ազատել վարչապետին:

5) մինչև Ազգային ժողովի հաջորդ գումարման առաջին նստաշրջանի բացման օրը կառավարության նիստերը հրավիրում և վարում է Հանրապետության Նախագահը կամ նրա հանձնարարությամբ՝ վարչապետը: Կառավարության որոշումներն ստորագրում է վարչապետը, վավերացնում՝ Հանրապետության Նախագահը:

6) մինչև արտակարգ դրության իրավական ռեժիմի սահմանումն օրենքով սահմանադրական կարգին սպառնացող անմիջական վտանգի դեպքում Հանրապետության Նախագահը, խորհրդակցելով Ազգային ժողովի նախագահի և վարչապետի հետ, իրականացնում է իրավիճակից թելադրվող միջոցառումներ և այդ մասին ուղերձով դիմում ժողովրդին:

7) կենտրոնական բանկի նախագահը պաշտոնավարում է մինչև գործող օրենքով սահմանված ժամկետի ավարտը:

8) վերահսկիչ պալատի նախագահը նշանակվում է Ազգային ժողովի հաջորդ գումարման առաջին նստաշրջանի բացման օրվանից հետո՝ հինգ ամսվա ընթացքում: Մինչ այդ վերահսկիչ պալատը շարունակում է մինչև Սահմանադրության փոփոխությունների ուժի մեջ մտնելը սահմանված լիազորությունների իրականացումը:

9) գլխավոր դատախազը շարունակում է պաշտոնավարել ոչ ավելի, քան հինգ ամիս Ազգային ժողովի հաջորդ գումարման առաջին նստաշրջանի բացման օրվանից հետո՝ մինչև Սահմանադրության 55-րդ հոդվածի 9-րդ կետով սահմանված կարգով գլխավոր դատախազի նշանակումը:

10) արդարադատության խորհրդի գործող դատավոր և իրավաբան-գիտնական անդամները շարունակում են պաշտոնավարել մինչև իրենց լիազորությունների ժամկետի ավարտը: Ազգային ժողովը երեք ամսվա ընթացքում ընտրում է արդարադատության խորհրդի երկու իրավաբան-գիտնական անդամներին:

11) 83.2-րդ հոդվածով նախատեսված անկախ մարմնի գործող անդամները շարունակում են պաշտոնավարել մինչև «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» Հայաստանի Հանրապետության

օրենքով սահմանված իրենց լիազորությունների ժամկետի ավարտը: Նրանց պաշտոնավարության ժամկետը լրանալու կամ լիազորությունների վաղաժամկետ դադարեցման դեպքերում թափուր տեղերը լրացվում են հաջորդաբար Ազգային ժողովի և Հանրապետության Նախագահի կողմից.

12) Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մարմինները կազմավորվում են համապատասխան օրենքի ընդունումից հետո ոչ ուշ, քան երկու տարվա ընթացքում: Մինչ այդ Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարումը և տարածքային կառավարումը իրականացվում են գործող օրենսդրությամբ սահմանված կարգով.

13) սահմանադրական դատարանի գործող անդամները շարունակում են պաշտոնավարել մինչև իրենց 70 տարին լրանալը:

VERFASSUNG DER REPUBLIK ARMENIEN (MIT ÄNDERUNGEN)

(Die Verfassung wurde durch die Volksabstimmung vom 5. Juli 1995 verabschiedet.

Die Verfassungsänderungen wurden durch die Volksabstimmung vom 27. November 2005 verabschiedet)

Ausgehend von den in der Deklaration über die Unabhängigkeit Armeniens verankerten grundlegenden Prinzipien und gesamtationalen Zielen der armenischen Staatlichkeit, verabschiedet das armenische Volk, das das heilige Vermächtnis seiner freisinnigen Vorfahren über die Wiederherstellung eines souveränen Staates erfüllt, sich der Stärkung und dem Gedeihen seines Vaterlandes verschrieben hat, um die Freiheit der Generationen, das allgemeine Wohl und die bürgerliche Solidarität sicherzustellen, seine Treue zu den allgemein menschlichen Werten bezeugend die Verfassung der Republik Armenien.

KAPITEL 1

DIE GRUNDLAGEN DER VERFASSUNGSORDNUNG

Artikel 1

Die Republik Armenien ist ein souveräner, demokratischer und sozialer Rechtsstaat.

Artikel 2

Die Macht in der Republik Armenien gehört dem Volk.

Das Volk übt seine Gewalt durch freie Wahlen, Volksabstimmungen sowie durch die von der Verfassung vorgesehenen Staatsorgane, Organe der örtlichen Selbstverwaltung und Amtspersonen aus.

Die Aneignung der dem Volk gehörenden Macht durch irgendeine Organisation oder Person ist ein Verbrechen.

Artikel 3

Der Mensch, seine Würde, die Grundrechte und Freiheiten des Menschen sind höchste Werte.

Der Staat gewährleistet den Schutz der Grundrechte und Freiheiten des Menschen und des Bürgers in Übereinstimmung mit den Prinzipien und Normen des Völkerrechts.

Der Staat ist an die Grundrechte und Freiheiten des Menschen und des Bürgers als unmittelbar geltendes Recht gebunden.

Artikel 4

Die Wahlen des Präsidenten der Republik Armenien, der Nationalversammlung, der Organe der örtlichen Selbstverwaltung sowie die Volksabstimmungen werden auf der Grundlage des allgemeinen, gleichen und unmittelbaren Wahlrechts in geheimer Abstimmung abgehalten.

Artikel 5

Die Staatsgewalt wird in Übereinstimmung mit der Verfassung und den Gesetzen auf der Grundlage der Teilung und des Gleichgewichts der gesetzgebenden, vollziehenden und rechtsprechenden Gewalten ausgeübt.

Die staatlichen Organe, Organe der örtlichen Selbstverwaltung und Amtspersonen sind befugt, nur solche Handlungen vorzunehmen, wozu sie durch die Verfassung oder Gesetze ermächtigt sind.

Artikel 6

Die Verfassung der Republik Armenien hat die höchste Rechtskraft und ihre Normen gelten unmittelbar.

Die Gesetze der Republik Armenien müssen der Verfassung entsprechen. Andere Rechtsakte müssen der Verfassung und den Gesetzen entsprechen.

Gesetze treten nach der Verkündung im "Amtsblatt der Republik Armenien" in Kraft. Andere Rechtsakte treten nur nach der Verkündung in einem durch Gesetz festgelegten Verfahren in Kraft.

Die internationalen Verträge treten nur nach ihrer Ratifizierung oder

Bestätigung in Kraft. Die internationalen Verträge sind ein Bestandteil des Rechtssystems der Republik Armenien. Wenn in den ratifizierten internationalen Verträgen andere Normen festgelegt worden sind als die durch Gesetz vorgesehenen Normen, so werden diese Normen angewandt. Die internationalen Verträge, die der Verfassung widersprechen, dürfen nicht ratifiziert werden.

Die normativen Rechtsakte werden aufgrund der Verfassung und Gesetze und zum Zwecke der Gewährleistung ihrer Verwirklichung erlassen.

Artikel 7

In der Republik Armenien werden der ideologische Pluralismus und die Parteienvielfalt anerkannt.

Die Gründung von Parteien ist frei, sie tragen zur Bildung und Äußerung des politischen Willens des Volkes bei. Ihre Tätigkeit darf nicht der Verfassung und den Gesetzen widersprechen, ihre Handlungsweise darf nicht den demokratischen Grundsätzen widersprechen.

Die Parteien stellen die Öffentlichkeit ihrer finanziellen Tätigkeit sicher.

Artikel 8

In der Republik Armenien wird das Eigentumsrecht anerkannt und geschützt.

In der Republik Armenien werden die Freiheit der wirtschaftlichen Tätigkeit und der freie wirtschaftliche Wettbewerb gewährleistet.

Artikel 8.1

In der Republik Armenien ist die Kirche vom Staat getrennt.

Die Republik Armenien erkennt die ausschließliche Mission der Armenischen Apostolischen Kirche als nationaler Kirche im geistigen Leben, bei der Entwicklung der nationalen Kultur und Erhaltung der nationalen Identität des armenischen Volkes an.

In der Republik Armenien wird die Freiheit der Tätigkeit aller in der gesetzlich festgelegten Weise wirkenden religiösen Organisationen gewährleistet.

Die Beziehungen zwischen der Republik Armenien und der Armenischen Apostolischen Kirche können durch ein Gesetz geregelt werden.

Artikel 8.2

Die Streitkräfte der Republik Armenien sind zur Gewährleistung der Sicherheit, Verteidigung und territorialen Integrität der Republik Armenien, der Unverletzlichkeit ihrer Grenzen berufen. Die Streitkräfte wahren Neutralität in politischen Fragen und unterliegen ziviler Kontrolle.

Artikel 9

Die Außenpolitik der Republik Armenien wird auf der Grundlage der Prinzipien und Normen des Völkerrechts durchgeführt mit dem Ziel, mit allen Staaten gutnachbarliche und gegenseitig vorteilhafte Beziehungen aufzunehmen.

Artikel 10

Der Staat gewährleistet den Schutz und die Wiederherstellung der Umwelt, die vernünftige Nutzung der Naturressourcen.

Artikel 11

Historische und Kulturdenkmäler, sonstige kulturelle Werte stehen unter dem Schutz des Staates.

Die Republik Armenien fördert im Rahmen der Prinzipien und Normen des Völkerrechts die Festigung der Beziehungen mit der armenischen Diaspora, die Erhaltung der armenischen historischen und kulturellen Werte im Ausland, die Entwicklung des armenischen Bildungswesens und kulturellen Lebens.

Artikel 11.1

Die administrativ-territorialen Einheiten der Republik Armenien sind Marse und Gemeinden.

Artikel 11.2

Die Republik Armenien gewährleistet die örtliche Selbstverwaltung.

Artikel 11.3

Die Bürger der Republik Armenien stehen im Gebiet der Republik Armenien und außerhalb ihrer Grenzen unter dem Schutz der Republik Armenien.

Personen armenischer Herkunft erwerben die Staatsangehörigkeit der Republik Armenien in einem vereinfachten Verfahren.

Artikel 12

Die Amtssprache der Republik Armenien ist Armenisch.

Artikel 13

Die Flagge der Republik Armenien ist dreifarbig - rot, blau, orange - in drei gleich breiten Querstreifen.

Das Wappen der Republik Armenien ist: in der Mitte sind auf einem Schild der Berg Ararat mit der Arche Noah und die Wappen von vier Königshäusern des historischen Armeniens dargestellt. Den Schild stützen ein Adler und ein Löwe und unter dem Schild sind ein Schwert, ein Zweig, eine Garbe Ähren, eine Kette und ein Band dargestellt.

Die ausführliche Beschreibung des Wappens und der Hymne der Republik Armenien wird durch Gesetz festgelegt.

Die Hymne der Republik Armenien wird durch Gesetz festgelegt.

Die Hauptstadt der Republik Armenien ist Jerewan.

KAPITEL 2

DIE GRUNDRECHTE UND FREIHEITEN DES MENSCHEN UND DES BÜRGERS

Artikel 14

Die Würde des Menschen als unverbrüchliche Grundlage seiner Rechte und Freiheiten wird vom Staat geachtet und geschützt.

Artikel 14.1

Alle Menschen sind vor dem Gesetz gleich.

Diskriminierungen wegen des Geschlechts, der Rasse, der Hautfarbe,

der ethnischen oder sozialen Herkunft, der genetischen Merkmale, der Sprache, der Religion oder der Weltanschauung, der politischen oder sonstigen Anschauungen, der Zugehörigkeit zu einer nationalen Minderheit, des Vermögens, der Geburt, einer Behinderung, des Alters oder sonstiger Umstände persönlichen oder sozialen Charakters sind verboten.

Artikel 15

Jeder hat das Recht auf Leben. Niemand darf Todesstrafe verurteilt oder hingerichtet werden.

Artikel 16

Jeder hat das Recht auf persönliche Freiheit und Sicherheit. Die Freiheit des Menschen darf nur in den durch Gesetz festgelegten Fällen und Verfahren entzogen werden. Das Gesetz kann die Entziehung der Freiheit nur in folgenden Fällen vorsehen:

- 1) die Person wurde durch ein zuständiges Gericht wegen einer Straftat verurteilt;
- 2) die Person hat eine rechtskräftige gerichtliche Anordnung nicht befolgt;
- 3) zum Zweck der Erzwingung der Erfüllung bestimmter durch Gesetz festgelegter Pflichten;
- 4) wenn ein begründeter Verdacht auf eine Straftat besteht, oder wenn es notwendig ist, die Person an der Begehung einer Straftat oder an der Flucht nach Begehung einer solchen zu hindern;
- 5) zum Zweck überwachter Erziehung eines Minderjährigen oder seiner Vorführung vor ein anderes zuständiges Organ;
- 6) zum Zweck der Verhinderung der Verbreitung ansteckender Krankheiten oder der Abwendung von öffentlichen Gefahren, die von psychisch Kranken, Alkohol- oder Rauschgiftsüchtigen oder Landstreichern ausgehen;
- 7) zum Zweck der Verhinderung der gesetzeswidrigen Einreise einer Person in die Republik Armenien, ihrer Ausweisung oder Auslieferung an einen fremden Staat.

Jede Person, der die Freiheit entzogen wurde, wird unverzüglich und

in einer ihr verständlichen Sprache über die Gründe der Freiheitsentziehung, und, falls ihr eine Straftat vorgeworfen wird, über die gegen sie erhobenen Beschuldigungen unterrichtet.

Wenn der Festgenommene innerhalb von 72 Stunden nach der Festnahme auf Beschluss des Gerichts nicht in Haft genommen wird, so muss er unverzüglich freigelassen werden.

Jeder hat wegen der unrechtmäßigen Freiheitsentziehung oder wegen der unrechtmäßigen Durchsuchung Anspruch auf Schadenersatz nach Maßgabe der durch Gesetz festgelegten Gründe und Verfahren. Jeder hat das Recht, die Rechtmäßigkeit und Begründetheit seiner Verhaftung oder Durchsuchung in einer übergeordneten Gerichtsinstanz anzufechten.

Dem Menschen darf seine Freiheit nicht allein deshalb entzogen werden, weil er nicht in der Lage ist, zivilrechtliche Verpflichtungen zu erfüllen.

Der Mensch kann nur in den durch Gesetz festgelegten Fällen und Verfahren durchsucht werden.

Artikel 17

Niemand darf Foltern, sowie unmenschlicher oder erniedrigender Behandlung oder Strafe unterworfen werden. Alle festgenommenen, verhafteten und zum Freiheitsentzug verurteilten Personen haben das Recht auf humane Behandlung und Achtung ihrer Würde.

Ein Mensch darf ohne seine Zustimmung keinen wissenschaftlichen, medizinischen oder sonstigen Versuchen unterzogen werden.

Artikel 18

Jeder hat das Recht auf effektive Mittel des gerichtlichen Schutzes seiner Rechte und Freiheiten sowie ihres Rechtsschutzes vor sonstigen staatlichen Organen.

Jeder ist berechtigt, seine Rechte und Freiheiten mit allen Mitteln zu schützen, die gesetzlich nicht verboten sind.

Jeder hat das Recht, zum Schutz seiner Rechte und Freiheiten nach Maßgabe der durch Gesetz festgelegten Grundlagen und Verfahren die Unterstützung des Verteidigers der Menschenrechte zu erhalten.

Jeder hat das Recht, sich gemäß den internationalen Verträgen der Republik Armenien zum Schutz seiner Rechte und Freiheiten an die internationalen Organe des Schutzes der Menschenrechte und -freiheiten zu wenden, wenn alle Mittel des innerstaatlichen Rechtsschutzes erschöpft sind.

Artikel 19

Jede Person hat zwecks Wiederherstellung ihrer verletzten Rechte sowie der Klärung der Begründetheit der gegen sie erhobenen Anklage das Recht auf eine öffentliche Verhandlung ihrer Sache in einer angemessenen Frist durch ein unabhängiges und unparteiisches Gericht unter Bedingungen der Gleichheit und unter Einhaltung aller Forderungen der Gerechtigkeit.

Aus Gründen des Schutzes der Sitten der Allgemeinheit, der öffentlichen Ordnung, der nationalen Sicherheit, des persönlichen Lebens der Prozessbeteiligten oder der Interessen der Gerechtigkeit kann die Anwesenheit der Vertreter der Medien und Öffentlichkeit während der Gerichtsverhandlung oder eines Teils der Verhandlung untersagt werden.

Artikel 20

Jeder hat das Recht auf den Erhalt juristischen Beistandes. In den durch Gesetz vorgesehenen Fällen wird der juristische Beistand aus staatlichen Mitteln geleistet.

Jeder hat vom Zeitpunkt der Festnahme, der Wahl der Unterbindungsmaßnahme oder der Anklageerhebung an das Recht auf einen Verteidiger seiner Wahl.

Jede Person hat das Recht auf Überprüfung des gegen sie gefällten Urteils durch ein höheres Gericht in einem durch Gesetz festgelegten Verfahren.

Jeder Verurteilte hat das Recht, um Begnadigung oder Strafmilderung zu bitten.

Die Entschädigung eines Geschädigten erfolgt in einem durch das Gesetz festgelegten Verfahren.

Artikel 21

Jeder einer Straftat Beschuldigte gilt als unschuldig, solange seine Schuld nicht durch ein rechtskräftiges Gerichtsurteil in einem durch das Gesetz vorgesehenen Verfahren bewiesen worden ist.

Der Beschuldigte ist nicht verpflichtet, seine Unschuld zu beweisen. Die nicht ausgeräumten Zweifel werden zugunsten des Beschuldigten ausgelegt.

Artikel 22

Niemand ist verpflichtet, gegen sich selbst, seinen Ehegatten oder seine nahen Verwandten Zeugnis abzugeben. Durch Gesetz können auch andere Fälle der Befreiung von der Zeugnispflicht vorgesehen sein.

Die Verwendung von Beweisen, die mit Verstößen gegen das Gesetz erhoben worden sind, ist verboten.

Es ist verboten, eine schwerere Strafe zu verhängen als die, welche zum Zeitpunkt der Begehung der Straftat anzuwenden war.

Niemand darf eines Verbrechens schuldig gesprochen werden, wenn die Tat zum Zeitpunkt ihrer Begehung nach dem damals geltenden Gesetz nicht als Verbrechen angesehen wurde.

Das Gesetz, das die Strafbarkeit aufhebt oder die Strafe mildert, hat rückwirkende Kraft.

Das Gesetz, das eine Haftung festlegt oder erschwert, hat keine rückwirkende Kraft.

Niemand kann wegen derselben Tat wiederholt verurteilt werden.

Artikel 23

Jeder hat das Recht auf Achtung seines Privat- und Familienlebens.

Ohne Zustimmung der Person dürfen über sie keine Informationen erhoben, aufbewahrt, benutzt oder verbreitet werden, es sei denn, sie sind durch Gesetz vorgesehen. Die Benutzung und Verbreitung der persönlichen Daten ist verboten, wenn diese den Zwecken der Erhebung der Daten widersprechen oder durch Gesetz nicht vorgesehen sind.

Jeder hat das Recht auf Einsicht in seine persönlichen Daten in staatlichen Organen und in Organen der örtlichen Selbstverwaltung.

Jeder hat das Recht auf die Korrigierung der unrichtigen Daten über ihn und die Vernichtung der Daten über ihn, die auf unrechtmäßigem Wege erworben worden sind.

Jeder hat das Recht auf das Geheimnis des Briefwechsels, der Telefongespräche, postalischer, telegrafischer und sonstiger Mitteilungen, welches nur in den durch Gesetz festgelegten Fällen und Verfahren durch Beschluss eines Gerichts eingeschränkt werden kann.

Artikel 24

Jeder hat das Recht auf Unverletzlichkeit der Wohnung. Es ist verboten, gegen den Willen eines Menschen seine Wohnung zu betreten, außer in den durch Gesetz vorgesehenen Fällen.

Die Wohnung darf nur in den durch Gesetz festgelegten Fällen und Verfahren durch Beschluss eines Gerichts durchsucht werden.

Artikel 25

Jeder, der sich rechtmäßig in der Republik Armenien aufhält, hat das Recht, sich im Hoheitsgebiet der Republik frei zu bewegen und seinen Wohnort frei zu wählen.

Jeder hat das Recht, aus der Republik Armenien auszureisen.

Jeder Bürger und jede Person, die das Wohnrecht in der Republik Armenien hat, hat das Recht, in die Republik Armenien zurückzukehren.

Artikel 26

Jeder hat das Recht auf Gedanken-, Gewissens- und Religionsfreiheit. Dieses Recht umfasst die Freiheit, die Religion oder die Überzeugungen zu wechseln, sowie die Freiheit, diese sowohl allein als auch gemeinsam mit anderen durch Predigen, kirchliche Zeremonien und andere kultische Riten auszudrücken.

Die Ausübung dieses Rechts kann nur durch Gesetz eingeschränkt werden, wenn dies für den Schutz der öffentlichen Sicherheit, Gesundheit, Moral oder der Rechte und Freiheiten anderer notwendig ist.

Artikel 27

Jeder hat das Recht, seine Meinung frei zu äußern. Niemand darf gezwungen werden, seine Meinung aufzugeben oder sie zu ändern.

Jeder hat das Recht auf Redefreiheit, einschließlich der Freiheit, durch beliebige Informationsmittel ohne Rücksicht auf Staatsgrenzen, Informationen und Ideen zu suchen, zu erhalten und zu verbreiten.

Die Freiheit der Medien und anderer Informationsmittel wird gewährleistet.

Der Staat garantiert das Vorhandensein und die Tätigkeit eines unabhängigen öffentlichen Radios und Fernsehens, die eine Vielfalt von Informations-, Bildungs-, Kultur- und Unterhaltungsprogrammen anbieten.

Artikel 27.1

Jeder hat das Recht, zum Schutz seiner persönlichen oder gesellschaftlichen Interessen sich an die zuständigen staatlichen Organe und Organe der örtlichen Selbstverwaltung und an Amtspersonen mit Eingaben oder Vorschlägen zu wenden und eine angemessene Antwort in einer vernünftigen Frist zu bekommen.

Artikel 28

Jeder hat das Recht, mit anderen Personen zusammen Vereinigungen zu bilden, einschließlich des Rechts, Gewerkschaften zu gründen und ihnen beizutreten.

Jeder Bürger hat das Recht, mit anderen Bürgern zusammen Parteien zu gründen und ihnen beizutreten.

Die Rechte auf Gründung der Parteien und Gewerkschaften sowie auf die Mitgliedschaft in diesen können in einem durch Gesetz festgelegten Verfahren für die Angehörigen der Streitkräfte, der Polizei, der Organe der nationalen Sicherheit und der Staatsanwaltschaft sowie für die Richter und Mitglieder des Verfassungsgerichts eingeschränkt werden.

Niemand darf zum Eintritt in irgendeine Partei oder Vereinigung gezwungen werden.

Die Tätigkeit der Vereinigungen kann nur in den durch Gesetz vorge-

sehenen Fällen im gerichtlichen Verfahren suspendiert oder verboten werden.

Artikel 29

Jeder hat das Recht, friedlich und ohne Waffen Versammlungen zu veranstalten.

Einschränkungen für die Ausübung dieser Rechte durch die Angehörigen der Streitkräfte, der Polizei, der Organe der nationalen Sicherheit und der Staatsanwaltschaft, sowie durch die Richter und Mitglieder des Verfassungsgerichts können nur durch Gesetz vorgesehen werden.

Artikel 30

Die Bürger der Republik Armenien, die ihr achtzehntes Lebensjahr vollendet haben, haben das Recht zu wählen und sich an Referenden zu beteiligen sowie sich an der Verwaltung der Staatsangelegenheiten und der örtlichen Selbstverwaltung unmittelbar und durch ihre mit freier Willensäußerung gewählten Vertreter zu beteiligen.

Durch Gesetz kann für die Personen, die keine Staatsangehörigkeit der Republik Armenien besitzen, das Recht auf die Teilnahme an den Wahlen der Organe der örtlichen Selbstverwaltung und an den örtlichen Referenden festgelegt werden.

Das Recht, zu wählen und gewählt zu werden, haben die Bürger nicht, die durch ein Gerichtsurteil für geschäftsunfähig erklärt wurden oder durch ein rechtskräftiges Gerichtsurteil zum Freiheitsentzug verurteilt worden sind und die Strafe verbüßen.

Artikel 30.1

Ein von den Staatsangehörigen der Republik Armenien geborenes Kind ist ein Staatsangehöriger der Republik Armenien. Jedes Kind, das mindestens einen Elternteil mit der Staatsangehörigkeit der Republik Armenien hat, hat das Recht auf die Staatsangehörigkeit der Republik Armenien. Das Verfahren, in dem die Staatsangehörigkeit der Republik Armenien erworben wird und erlischt, wird durch Gesetz festgelegt.

Keinem darf die Staatsangehörigkeit der Republik Armenien sowie das Recht, seine Staatsangehörigkeit zu ändern, entzogen werden.

Ein Bürger der Republik Armenien darf an einen fremden Staat nicht ausgeliefert werden, außer in den durch die ratifizierten internationalen Verträge der Republik Armenien vorgesehenen Fällen.

Die Rechte und Pflichten der Personen mit doppelter Staatsangehörigkeit werden durch Gesetz festgelegt.

Artikel 30.2

Die Bürger haben das Recht, nach den durch Gesetz festgelegten allgemeinen Grundlagen in den öffentlichen Dienst zu treten.

Die Grundsätze und die Form der Organisation des öffentlichen Dienstes werden durch Gesetz festgelegt.

Artikel 31

Jede Person hat das Recht, ihr Eigentum nach eigenem Ermessen zu besitzen, zu nutzen, darüber zu verfügen und es zu vererben. Die Ausübung des Eigentumsrechts darf nicht der Umwelt schädigen, die Rechte und rechtmäßigen Interessen anderer Personen, der Gesellschaft und des Staates verletzen.

Niemandem darf sein Eigentum entzogen werden, es sei denn im gerichtlichen Verfahren in den durch Gesetz vorgesehenen Fällen.

Die Veräußerung des Eigentums für die Bedarfe der Gesellschaft und des Staates darf nur in Ausnahmefällen, beim Vorhandensein eines überwiegenden öffentlichen Interesses gegen eine vorherige adäquate Entschädigung in einem durch Gesetz vorgesehenen Verfahren erfolgen.

Ausländer und Staatenlose dürfen nicht das Recht auf Eigentum an Boden genießen, es sei denn in den durch Gesetz vorgesehenen Fällen.

Geistiges Eigentum wird durch Gesetz geschützt.

Artikel 31.1

Der Staat schützt die Interessen der Verbraucher, trifft durch Gesetz vorgesehene Maßnahmen zur Kontrolle über die Qualität der Waren, Dienstleistungen und Arbeiten.

Artikel 32

Jeder hat das Recht auf die freie Wahl der Arbeit.

Jeder hat das Recht auf einen gerechten Arbeitslohn, der nicht unterhalb des durch Gesetz festgelegten Mindestlohns liegen darf, sowie auf die Arbeitsbedingungen, die den Anforderungen der Sicherheit und Hygiene entsprechen.

Die Arbeitnehmer haben zum Schutz ihrer wirtschaftlichen, sozialen und Arbeitsinteressen das Recht auf Streik; das Verfahren der Ausübung dieses Rechts und seine Einschränkungen werden durch Gesetz festgelegt.

Feste Anstellung von Kindern unter 16 Jahren ist verboten. Das Verfahren und die Bedingungen ihrer zeitweiligen Einstellung werden durch Gesetz festgelegt.

Die Zwangsarbeit ist verboten.

Artikel 33

Jeder hat das Recht auf Erholung. Die maximale Dauer der Arbeitszeit, die arbeitsfreien Tage und die minimale Dauer des bezahlten Jahresurlaubes werden durch Gesetz festgelegt.

Artikel 33.1

Jeder hat das Recht auf unternehmerische Tätigkeit, die nicht durch ein Gesetz verboten ist.

Der Missbrauch der Monopolstellung auf dem Markt und der unlautere Wettbewerb sind verboten.

Die Einschränkung des Wettbewerbs, die möglichen Arten der Monopole und ihre zulässigen Grenzen können nur durch Gesetz festgelegt werden, wenn dies für den Schutz der Interessen der Allgemeinheit notwendig ist.

Artikel 33.2

Jeder hat das Recht, in einer seiner Gesundheit und seinem Wohlstand förderlichen Umwelt zu leben, und ist verpflichtet, persönlich und mit anderen Personen zusammen die Umwelt zu schützen und zu verbessern.

Die Amtspersonen haften für Geheimhaltung und Verweigerung der Gewährung von Informationen über die Umwelt.

Artikel 34

Jeder hat das Recht auf befriedigenden Lebensstandard für sich und seine Familie, einschließlich des Rechts auf Wohnung sowie auf Verbesserung der Lebensbedingungen. Der Staat unternimmt geeignete Maßnahmen, um dieses Recht der Bürger zu verwirklichen.

Artikel 35

Die Familie ist die natürliche und grundlegende Keimzelle der Gesellschaft.

Frauen und Männer im heiratsfähigen Alter haben das Recht, mit ihrer freien Willensäußerung eine Ehe einzugehen und eine Familie zu gründen. Sie haben gleiche Rechte bei der Eheschließung, während der Ehe und bei Auflösung der Ehe.

Die Entlassung aus einem mit der Mutterschaft zusammenhängenden Grund verboten. Jede berufstätige Frau hat im Falle einer Schwangerschaft und einer Entbindung das Recht auf einen bezahlten Urlaub sowie das Recht auf Urlaub für die Pflege des neugeborenen Kindes oder für die Adoption eines Kindes.

Artikel 36

Die Eltern sind berechtigt und verpflichtet, für die Erziehung, Gesundheit, umfassende und harmonische Entwicklung und Bildung ihrer Kinder zu sorgen.

Die Beschränkung oder Entziehung der elterlichen Rechte kann nur durch eine Entscheidung des Gerichts in einem durch Gesetz festgelegten Verfahren und in den durch Gesetz vorgesehenen Fällen erfolgen.

Die volljährigen arbeitsfähigen Personen sind verpflichtet, für ihre erwerbsunfähigen und bedürftigen Eltern zu sorgen.

Artikel 37

Jeder hat das Recht auf Fürsorge im Alter, bei Invalidität, Krankheit, Verlust des Ernährers, Arbeitslosigkeit und in anderen durch Gesetz vorgesehenen Fällen. Der Umfang und die Formen der Fürsorge werden durch Gesetz festgelegt.

Artikel 38

Jeder hat das Recht auf Erhalt der medizinischen Hilfe und Versorgung in den durch Gesetz festgelegten Art und Weise.

Jeder hat das Recht auf Erhalt unentgeltlicher medizinischer Grundleistungen. Ihr Verzeichnis und die Ordnung ihrer Bereitstellung werden durch Gesetz festgelegt.

Artikel 39

Jeder hat das Recht auf Bildung.

Die allgemeine Grundschulbildung ist außer in den durch Gesetz vorgesehenen Fällen obligatorisch. Durch Gesetz kann ein höheres Niveau der obligatorischen Bildung vorgesehen werden.

Die mittlere Schulbildung in den staatlichen Lehranstalten ist unentgeltlich.

Die Grundsätze der Autonomie der Hochschulen werden durch Gesetz festgelegt.

Das Verfahren der Bildung und Tätigkeit der Lehranstalten wird durch Gesetz festgelegt.

Jeder Bürger ist berechtigt, in einem durch Gesetz festgelegten Verfahren in den staatlichen Hochschulen und anderen spezialisierten Lehranstalten auf der Grundlage des Wettbewerbs unentgeltlich eine Ausbildung zu erhalten. In den durch Gesetz vorgesehenen Fällen und Verfahren leistet der Staat finanzielle und andere Unterstützung an Lehranstalten, die Hochschul- und Fachausbildungsprogramme durchführen, sowie an ihre Studierenden.

Artikel 40

Jeder hat das Recht auf die Freiheit des literarischen, künstlerischen, wissenschaftlichen und technischen Schaffens, auf die Nutzung der wissenschaftlichen Errungenschaften und auf die Teilnahme am kulturellen Leben der Gesellschaft.

Artikel 41

Jeder hat das Recht, seine nationale und ethnische Identität zu bewahren.

Die Personen, die nationalen Minderheiten angehören, haben das Recht, ihre Traditionen, Religion, Sprache und Kultur zu bewahren und zu entwickeln.

Artikel 42

Die in der Verfassung verankerten Grundrechte und -freiheiten des Menschen und des Bürgers schließen nicht andere Rechte und Freiheiten aus, die in Gesetzen oder internationalen Verträgen der Republik Armenien festgelegt sind.

Jeder ist frei, zu tun, was durch Gesetz nicht verboten ist und die Rechte und Freiheiten anderer Personen nicht verletzt. Niemand kann Pflichten haben, die durch Gesetz nicht festgelegt sind.

Die Gesetze und andere Rechtsakte, die die Rechtsposition der Personen verschlechtern, haben keine rückwirkende Kraft.

Die Rechtsakte, die die Rechtsposition der Personen verbessern, ihre Verantwortlichkeit aufheben oder mildern, haben rückwirkende Kraft, wenn dies durch diese Akte vorgesehen ist.

Artikel 42.1

Die Grundrechte und -freiheiten des Menschen und des Bürgers erstrecken sich auf juristische Personen, sofern diese Rechte und Freiheiten ihrem Wesen nach auf diese angewandt werden können.

Artikel 43

Die in Artikeln 23 - 25, 27, 28-30, 30.1 und in Artikel 32 Absatz 3 der Verfassung verankerten Grundrechte und -freiheiten des Menschen und Bürgers dürfen nur durch Gesetz eingeschränkt werden, wenn dies in einer demokratischen Gesellschaft für den Schutz der staatlichen Sicherheit, der öffentlichen Ordnung, für Verhütung von Verbrechen, für den Schutz der Gesundheit und Moral der Allgemeinheit, sowie der verfassungsmäßigen Rechte und Freiheiten, der Ehre und des guten Rufs anderer Personen notwendig ist.

Die Einschränkungen der Grundrechte und -freiheiten des Menschen und des Bürgers dürfen nicht den durch die internationalen Verpflichtungen der Republik Armenien festgelegten Rahmen überschreiten.

Artikel 44

Einzelne Grundrechte und -freiheiten des Menschen und Bürgers, außer den in den Artikeln 15, 17 - 22 und 42 der Verfassung erwähnten, dürfen in einem durch Gesetz festgelegten Verfahren während des Ausnahme- oder Kriegszustands vorübergehend im Rahmen der internationalen Verpflichtungen über die Abweichung von Verpflichtungen in außerordentlichen Situationen eingeschränkt werden.

Artikel 45

Jeder ist verpflichtet, in dem Verfahren und in der Höhe, die durch das Gesetz festgelegt sind, Steuern und Abgaben zu zahlen und andere obligatorische Zahlungen zu leisten.

Artikel 46

Jeder Bürger ist verpflichtet, in einem durch Gesetz festgelegten Verfahren sich an der Verteidigung der Republik Armenien zu beteiligen.

Artikel 47

Jeder ist verpflichtet, die Verfassung und Gesetze einzuhalten, die Rechte, Freiheiten und die Würde anderer Personen zu achten.

Die Benutzung der Rechte und Freiheiten mit dem Ziel eines gewaltvollen Umsturzes der verfassungsmäßigen Ordnung, des Entfachens von nationalem Rassen- und religiösem Hass und der Propaganda für Gewalt oder Krieg ist verboten.

Artikel 48

Die Hauptaufgaben des Staates in wirtschaftlichen, sozialen und kulturellen Bereichen sind:

- 1) Schutz und Obhut der Familie, Mutterschaft und Kindheit;
 - 2) Förderung der Beschäftigung der Bevölkerung und der Verbesserung der Arbeitsbedingungen;
 - 3) Förderung des Wohnungsbaus, Beitrag zur Verbesserung der Wohnbedingungen jedes Bürgers;
 - 4) Verwirklichung von Programmen zum Schutz der Gesundheit der Bevölkerung, Beitrag zur Schaffung von Bedingungen für eine wirksame und zugängliche medizinische Versorgung;
 - 5) Förderung der Beteiligung der Jugend an dem politischen, wirtschaftlichen und kulturellen Leben des Staates;
 - 6) Förderung der Körperkultur und des Sports;
 - 7) Verwirklichung von Programmen für die Prophylaxe und Behandlung von Verhinderten, Förderung der Teilnahme der Behinderten am öffentlichen Leben;
 - 8) Beitrag zur Entwicklung der unentgeltlichen Hochschul- und sonstiger Fachausbildung;
 - 9) Förderung der Entwicklung der Wissenschaft und Kultur;
 - 10) Verwirklichung einer Politik, die Umweltsicherheit der heutigen und kommenden Generationen gewährleistet;
 - 11) Beitrag zum freien Zugang jeder Person zu nationalen und allgemeinmenschlichen Werten;
 - 12) Sicherstellung eines menschenwürdigen Lebensstandards für Alte.
- Der Staat ist verpflichtet, im Rahmen seiner Möglichkeiten Maßnahmen zur Verwirklichung der in diesem Artikel verankerten Aufgaben zu treffen.

KAPITEL 3

DER PRÄSIDENT DER REPUBLIK

Artikel 49

Der Präsident der Republik ist das Staatsoberhaupt.

Der Präsident der Republik Armenien wacht über die Einhaltung der Verfassung, stellt die ordnungsgemäße Tätigkeit der gesetzgebenden, vollziehenden und rechtsprechenden Gewalten sicher.

Der Präsident der Republik ist der Garant der Unabhängigkeit, der territorialen Integrität und der Sicherheit der Republik Armenien.

Artikel 50

Der Präsident der Republik wird von den Bürgern der Republik Armenien für eine Frist von fünf Jahren gewählt.

Zum Präsidenten der Republik kann jede Person gewählt werden, die das fünfunddreißigste Lebensjahr vollendet hat, in den letzten zehn Jahren die Staatsbürgerschaft der Republik Armenien besitzt, in den letzten zehn Jahren ihren ständigen Wohnsitz in der Republik hat und das Wahlrecht besitzt.

Dieselbe Person darf nicht mehr als zweimal nacheinander in das Amt des Präsidenten der Republik gewählt werden.

Artikel 51

Die Wahl des Präsidenten der Republik wird in einem durch die Verfassung und das Gesetz festgelegten Verfahren abgehalten. Die Wahl des Präsidenten der Republik wird fünfzig Tage vor Ablauf der Amtszeit des Präsidenten der Republik abgehalten.

Zum Präsidenten der Republik ist der Kandidat gewählt, der mehr als die Hälfte der für alle Kandidaten abgegebenen Stimmen erhalten hat.

Wenn mehr als zwei Kandidaten an der Präsidentschaftswahl teilgenommen haben und keiner von ihnen die notwendigen Stimmen der Wähler erhalten hat, dann wird am vierzehnten Tag nach der Abstimmung eine zweite Runde der Wahlen des Präsidenten der Republik durchgeführt. An der zweiten Runde der Wahlen des Präsidenten der Republik

dürfen die beiden Kandidaten teilnehmen, die die meisten Stimmen der Wähler erhalten haben. In der zweiten Runde ist der Kandidat zum Präsidenten der Republik gewählt, der die meisten Stimmen der Wähler erhalten hat.

Falls nur über einen Kandidaten abgestimmt wird, wird dieser gewählt, wenn mehr als die Hälfte derjenigen, die an der Abstimmung teilgenommen haben, für ihn gestimmt haben.

Wenn das Verfassungsgericht eine Sache über die Ergebnisse der Wahlen des Präsidenten der Republik zur Prüfung annimmt, so muss es innerhalb von zehn Tagen nach dem Erhalt des Antrages eine Entscheidung treffen; die in diesem Artikel festgelegten Fristen werden vom Zeitpunkt des In-Kraft-Tretens der Entscheidung des Gerichts an berechnet.

Wird niemand zum Präsidenten der Republik gewählt, so werden neue Wahlen angesetzt, und die Abstimmung wird am vierzigsten Tag nach der Ansetzung der neuen Wahlen abgehalten.

Der Präsident der Republik tritt sein Amt am Tag des Ablaufs der Amtszeit seines Vorgängers im Amt an.

Der durch neue oder vorzeitige Wahlen gewählte Präsident der Republik tritt sein Amt am zwanzigsten Tag nach seiner Wahl an.

Artikel 52

Wenn für einen der Kandidaten für das Amt des Präsidenten der Republik unüberwindliche Hindernisse auftreten, werden die Wahlen des Präsidenten der Republik um zwei Wochen verschoben. Im Falle des Fortbestehens der als unüberwindlich anerkannten Hindernisse werden neue Wahlen angesetzt, und die Abstimmung wird am vierzigsten Tag nach Ablauf der erwähnten zweiwöchigen Frist abgehalten.

Im Falle des Todes eines der Kandidaten vor dem Tag der Abstimmung werden neue Wahlen angesetzt, und die Abstimmung wird am vierzigsten Tag nach der Ansetzung der Wahlen abgehalten.

Artikel 53

Im Falle des Rücktritts, des Todes, der Unmöglichkeit der Ausübung der Befugnisse des Präsidenten der Republik oder seiner Amtsenthebung in dem in Artikel 57 festgelegten Verfahren werden außerordentliche Wahlen des Präsidenten der Republik angesetzt, und die Abstimmung wird am vierzigsten Tag, nachdem das Amt des Präsidenten der Republik vakant geblieben ist, abgehalten.

Artikel 53.1

Während des Kriegs- und Ausnahmezustandes werden keine Wahlen des Präsidenten der Republik abgehalten und der Präsident der Republik setzt die Ausübung seiner Befugnisse fort. In diesem Falle werden am vierzigsten Tag nach dem Ende des Kriegs- und Ausnahmezustandes die Wahlen des Präsidenten der Republik abgehalten.

Artikel 54

Der Präsident der Republik tritt sein Amt in einem durch Gesetz festgelegten Verfahren in einer Sondersitzung der Nationalversammlung, indem er dem Volk gegenüber folgenden Eid leistet: "Ich schwöre beim Antritt des Amtes des Präsidenten der Republik Armenien, zum Ruhme der Republik Armenien und zum Wohle des Volkes der Republik Armenien vorbehaltlos die Forderungen der Verfassung einzuhalten, die Rechte und Freiheiten des Menschen und des Bürgers zu achten, die Unabhängigkeit, territoriale Integrität und Sicherheit der Republik zu gewährleisten".

Artikel 55

Der Präsident der Republik

1) wendet sich mit einer Botschaft an das Volk und die Nationalversammlung;

2) unterzeichnet und verkündet die von der Nationalversammlung verabschiedeten Gesetze innerhalb einer Frist von einundzwanzig Tagen nach ihrem Erhalt.

Innerhalb dieser Frist kann er das Gesetz mit seinen Einwendungen

oder Vorschlägen an die Nationalversammlung mit der Forderung nach einer neuen Erörterung zurückverweisen. Innerhalb von fünf Tagen unterzeichnet und verkündet er das von der Nationalversammlung erneut verabschiedete Gesetz;

3) löst in den durch Artikel 74.1 der Verfassung vorgesehenen Fällen und Verfahren die Nationalversammlung auf und beraumt eine vorzeitige Wahl an;

4) ernennt auf der Grundlage der Verteilung der Abgeordnetensitze in der Nationalversammlung und Beratungen mit parlamentarischen Fraktionen zum Ministerpräsidenten die Person, die das Vertrauen der Mehrheit der Abgeordneten besitzt, und wenn dies nicht möglich ist, die Person, die das Vertrauen der meisten Abgeordneten besitzt. Der Präsident der Republik ernennt den Ministerpräsidenten innerhalb einer 10-tägigen Frist nach der Annahme des Rücktritts der Regierung. Die Regierung wird innerhalb einer 20-tägigen Frist nach der Ernennung des Ministerpräsidenten gebildet.

Der Präsident der Republik ernennt und entlässt die Mitglieder der Regierung auf Vorschlag des Ministerpräsidenten.

Der Präsident der Republik nimmt den Rücktritt der Regierung an am Tage der ersten Sitzung der neu gewählten Nationalversammlung, des Amtsantritts des Präsidenten der Republik, der Aussprache des Misstrauensvotums gegen die Regierung, der Verweigerung der Zustimmung zum Programm der Regierung, der Rücktrittserklärung des Ministerpräsidenten oder des Vakantwerdens des Amtes Ministerpräsidenten. Nach der Annahme des Rücktritts der Regierung durch den Präsidenten der Republik erfüllen die Regierungsmitglieder ihre Pflichten bis zur Bildung der neuen Regierung weiter;

5) nimmt in den durch Gesetz vorgesehenen Fällen die Ernennungen zu den Staatsämtern vor;

6) bildet den Rat für die nationale Sicherheit und sitzt ihm vor, kann andere Beratungsorgane bilden;

7) vertritt die Republik Armenien in den internationalen Beziehungen, übt die allgemeine Leitung der Außenpolitik aus, schließt internationale

Verträge ab, legt die internationalen Verträge der Nationalversammlung zur Ratifikation vor und unterzeichnet ihre Ratifikationsurkunden, bestätigt, suspendiert oder kündigt die internationalen Verträge, die der Ratifikation nicht bedürfen;

8) ernennt die diplomatischen Vertreter der Republik Armenien in ausländischen Staaten und bei internationalen Organisationen und beruft sie ab, nimmt die Beglaubigungs- und Abberufungsurkunden der diplomatischen Vertreter der ausländischen Staaten und der internationalen Organisationen entgegen;

9) schlägt der Nationalversammlung die Kandidaturen des Generalstaatsanwalts, des Vorsitzenden der Zentralbank und des Vorsitzenden der Kontrollkammer vor. Auf Vorschlag des Generalstaatsanwalts ernennt und entlässt er die Stellvertreter des Generalstaatsanwalts;

10) ernennt vier Mitglieder des Verfassungsgerichts; er ernennt den Präsidenten des Verfassungsgerichts aus der Mitte der Mitglieder des Verfassungsgerichts in dem Falle, wenn die Nationalversammlung innerhalb der durch Artikel 83 Ziffer 2 festgelegten Frist den Präsidenten des Verfassungsgerichts nicht ernennt.

Aufgrund des Gutachtens des Verfassungsgerichts kann er die Befugnisse des von ihm ernannten Mitgliedes des Verfassungsgerichts einstellen oder dem Antrag zustimmen, dass dieses als Angeklagter zum Verfahren herangezogen, verhaftet oder zur administrativen Verantwortung im gerichtlichen Verfahren herangezogen wird;

11) ernennt auf Vorschlag des Justizrates den Präsidenten des Kassationsgerichts und die Vorsitzenden seiner Kammern, die Vorsitzenden der Appellationsgerichte, der Gerichte der ersten Instanz und der spezialisierten Gerichte, stellt ihre Befugnisse ein, stimmt dem Antrag zu, dass diese als Angeklagten zum Verfahren herangezogen, verhaftet oder zur administrativen Verantwortung im gerichtlichen Verfahren herangezogen werden, ernennt aufgrund des Gutachtens des Justizrates die Richter der Appellationsgerichte, der Gerichte der ersten Instanz und der spezialisierten Gerichte;

11.1) ernennt zwei Rechtswissenschaftler zu Mitgliedern des Justizrates;

12) ist der oberste Befehlshaber der Streitkräfte, koordiniert die Tätigkeit der Staatsorgane im Bereich der Verteidigung, ernennt und entlässt den obersten Kommandostab der Streitkräfte und anderer Truppen;

13) erklärt Kriegszustand im Falle eines bewaffneten Überfalls auf die Republik, der unmittelbaren Gefahr eines solchen Überfalls oder im Falle einer Kriegserklärung und darf die allgemeine oder Teilmobilmachung erklären, er beschließt den Einsatz der Streitkräfte.

Im Falle des Krieges kann der Präsident der Republik den Oberbefehlshaber der Streitkräfte ernennen und entlassen.

Im Falle des Einsatzes der Streitkräfte oder der Erklärung des Kriegszustandes wird kraft Gesetzes unverzüglich eine Sondersitzung der Nationalversammlung einberufen.

Das Rechtsregime des Kriegszustandes wird durch Gesetz festgelegt;

14) erklärt im Falle der unmittelbaren Gefahr für die Verfassungsordnung nach einer Beratung mit dem Präsidenten der Nationalversammlung und dem Ministerpräsidenten den Ausnahmezustand, ergreift die Maßnahmen, die die Situation notwendig macht, und richtet an das Volk eine Botschaft darüber.

In diesem Falle wird kraft Gesetzes unverzüglich eine Sondersitzung der Nationalversammlung einberufen.

Das Rechtsregime des Ausnahmezustandes wird durch Gesetz festgelegt;

15) löst in einem durch Gesetz festgelegten Verfahren die Fragen, die mit der Staatsbürgerschaft der Republik Armenien und Asylgewährung zusammenhängen;

16) nimmt die Auszeichnung mit Orden und Medaillen der Republik Armenien vor, verleiht höchste militärische Dienstgrade und Ehrentitel, höchste diplomatische und sonstige Ränge;

17) begnadigt die Verurteilten.

Artikel 56

Der Präsident der Republik gibt Erlasse und Verfügungen heraus, die der Verfassung und den Gesetzen der Republik Armenien nicht widersprechen dürfen und im gesamten Gebiet der Republik zu vollziehen sind.

Artikel 56.1

Der Präsident der Republik ist unantastbar.

Während seiner Amtszeit und danach kann der Präsident der Republik wegen der Handlungen, die sich aus seinem Status ergeben, nicht verfolgt und zur Verantwortung gezogen werden.

Für die Handlungen, die mit seinem Status nicht zusammenhängen, kann der Präsident der Republik nach dem Ende seiner Amtszeit zur Verantwortung gezogen werden.

Artikel 57

Der Präsident der Republik kann wegen des Hochverrates oder anderer schwerer Verbrechen seines Amtes enthoben werden.

Die Nationalversammlung wendet sich auf Beschluss, der mit der Mehrheit der Stimmen der Gesamtzahl der Abgeordneten gefasst wurde, an das Verfassungsgericht um die Einholung eines Gutachtens über die Frage der Amtsenthebung des Präsidenten der Republik.

Den Beschluss über die Amtsenthebung des Präsidenten der Republik fasst die Nationalversammlung mit mindestens zwei Dritteln der Stimmen der Gesamtzahl der Abgeordneten aufgrund des Gutachtens des Verfassungsgerichts.

Wenn laut Gutachten des Verfassungsgerichts die Grundlagen für die Amtsenthebung des Präsidenten der Republik nicht vorhanden sind, so wird die Frage von der Tagesordnung der Nationalversammlung gestrichen.

Artikel 58

Der Präsident der Republik reicht sein Rücktrittsgesuch bei der Nationalversammlung ein. Wenn nach Ablauf einer zehntägigen Frist nach der Einreichung des Rücktrittsgesuchs das Rücktrittsgesuch binnen

2 Tagen nochmals eingereicht wird, so gilt das Rücktrittsgesuch des Präsidenten der Republik als angenommen und in dem Verfahren und in der Frist, die durch die Verfassung festgelegt sind, werden außerordentliche Wahlen abgehalten.

Artikel 59

Im Falle schwerer Krankheit des Präsidenten der Republik oder bei Vorhandensein anderer unüberwindbaren Hindernisse für die Ausübung seiner Befugnisse, die auf die Dauer die Wahrnehmung seiner Befugnisse unmöglich machen, fasst die Nationalversammlung mit mindestens zwei Dritteln der Stimmen der Gesamtzahl der Abgeordneten auf Vorschlag der Regierung und aufgrund des Gutachtens des Verfassungsgerichts den Beschluss über die Unmöglichkeit der weiteren Amtsausübung des Präsidenten. Wenn laut Gutachten des Verfassungsgerichts die Grundlagen für die Unmöglichkeit der Wahrnehmung der Befugnisse des Präsidenten der Republik nicht vorhanden sind, so kann die Regierung nicht sich mit diesem Vorschlag an die Nationalversammlung wenden.

Artikel 60

Wenn das Amt des Präsidenten der Republik vakant bleibt, übt der Präsident der Nationalversammlung, oder, falls es unmöglich ist, der Ministerpräsident, die Pflichten des Präsidenten der Republik bis zum Amtsantritt des neu gewählten Präsidenten aus. Wenn der Präsident der Nationalversammlung die Pflichten des Präsidenten der Republik übernimmt, dann übt die Befugnisse des Präsidenten der Nationalversammlung derjenige Stellvertreter des Präsidenten der Nationalversammlung aus, der die meisten Stimmen bei der Wahl zu seinem Amt erhalten hatte. Während dieser Zeit ist es verboten, eine Volksabstimmung anzuberaumen, den Ministerpräsidenten zu ernennen, das oberste Kommandostab der Streitkräfte und anderer Truppen zu ernennen und zu entlassen (außer während des Kriegszustandes), in den durch Gesetz vorgesehenen Fällen Ernennungen zu den Ämtern in Organen der Polizei und der nationalen Sicherheit vorzunehmen, sowie die Befugnisse auszuüben, die in Artikel 55 Ziffer 3, 8, 16, 17 der Verfassung vorgesehen sind.

Artikel 61

Der Präsident der Republik bildet in einem durch Gesetz festgelegten Verfahren seine Administration. Die Modalitäten der Besoldung, Bedienung des Präsidenten der Republik und der Gewährleistung seiner Sicherheit werden durch das Gesetz festgelegt.

KAPITEL 4 DIE NATIONALVERSAMMLUNG

Artikel 62

Die gesetzgebende Gewalt in der Republik Armenien übt die Nationalversammlung aus. In den durch Artikel 55 Ziffer 13 und 14, Artikel 57, 59, Absatz 2 dieses Artikels, Artikel 66, 67, 69, 73, 74, 74.1., 75, 77, 79, Artikel 80 Absatz 2, Artikel 81, 83, 83.1, 83.2, 83.3, 83.4, 84, 94.1, Artikel 101 Ziffer 2, Artikel 103, 111 und 112 vorgesehenen Fällen sowie zu den Fragen der Organisation ihrer Tätigkeit fasst die Nationalversammlung Beschlüsse, die der Präsident der Nationalversammlung unterzeichnet und verkündet.

Die Nationalversammlung kann in einem durch ihr Geschäftsordnungsgesetz vorgesehenen Verfahren Botschaften herausgeben und Erklärungen abgeben.

Die Befugnisse der Nationalversammlung werden durch die Verfassung festgelegt.

Das Verfahren der Tätigkeit der Nationalversammlung, der Bildung und Tätigkeit ihrer Organe wird durch die Verfassung und die Geschäftsordnung der Nationalversammlung festgelegt.

Artikel 63

Die Nationalversammlung besteht aus einhunderteinunddreißig Abgeordneten.

Die Nationalversammlung wird für fünf Jahre gewählt. Ihre Legislaturperiode beginnt mit der Einberufung der ersten Sitzung der neu gewählten Nationalversammlung an. Die Legislaturperiode der

Nationalversammlung läuft mit der Einberufung der ersten Sitzung der neu gewählten Nationalversammlung ab.

Die Nationalversammlung kann während des Kriegs- und Ausnahmezustandes sowie in dem Fall, wenn die Frage der Amtsenthebung des Präsidenten der Republik aufgeworfen ist, nicht aufgelöst werden.

Während des Kriegs- und Ausnahmezustandes werden keine Wahlen der Nationalversammlung abgehalten und die Befugnisse der Nationalversammlung bis zum Tage der Eröffnung der ersten Sitzungsperiode der neu gewählten Nationalversammlung nach der Beendigung des Kriegs- und Ausnahmezustandes verlängert. In diesem Falle werden frühestens fünfzig und spätestens sechzig Tage nach der Beendigung des Kriegs- und Ausnahmezustandes die Wahlen der Nationalversammlung abgehalten.

Artikel 64

Zum Abgeordneten kann jeder gewählt werden, der das fünfundzwanzigste Lebensjahr vollendet hat, seit fünf Jahren die Staatsbürgerschaft der Republik Armenien besitzt, seit fünf Jahren seinen ständigen Wohnsitz in der Republik hat und das Wahlrecht besitzt.

Artikel 65

Der Abgeordnete darf keine unternehmerische Tätigkeit ausüben, ein Amt in staatlichen Organen oder Organen der örtlichen Selbstverwaltung oder kommerziellen Organisationen bekleiden, einer anderen bezahlten Tätigkeit nachgehen, mit Ausnahme einer wissenschaftlichen, pädagogischen und schöpferischen Tätigkeit.

Der Abgeordnete übt seine Befugnisse auf ständiger Basis aus.

Der Status und die Garantien der Tätigkeit des Abgeordneten werden durch die Verfassung und das Gesetz festgelegt.

Artikel 66

Der Abgeordnete ist nicht durch ein imperatives Mandat gebunden und seinem Gewissen und seinen Überzeugungen unterworfen.

Ein Abgeordneter darf, solange er Befugnisse eines Abgeordneten ausübt, und danach wegen der Handlungen, die sich aus seinem Status ergeben, keiner Verfolgung oder Verantwortung ausgesetzt werden, darunter für die in der Nationalversammlung geäußerte Meinung, wenn sie keine Verleumdung oder Beleidigung beinhaltet.

Ohne Zustimmung der Nationalversammlung darf ein Abgeordneter nicht als Angeklagter zum Verfahren herangezogen, verhaftet oder zur administrativen Verantwortung im gerichtlichen Verfahren herangezogen werden.

Der Abgeordnete darf ohne Zustimmung der Nationalversammlung nicht festgenommen werden, es sei denn, er wird bei Begehung der Straftat gefasst. In diesem Fall wird der Präsident der Nationalversammlung unverzüglich benachrichtigt.

Artikel 67

Das Mandat des Abgeordneten erlischt mit der Beendigung der Wahlperiode der Nationalversammlung, in den Fällen der Auflösung der Nationalversammlung, der Verletzung der Bedingungen des Artikels 65 Absatz 1 der Verfassung, des Verlustes der Staatsbürgerschaft der Republik Armenien, seines unentschuldigten Fernbleibens von mehr als der Hälfte der Abstimmungen während einer Sitzungsperiode, seiner Verurteilung zur Freiheitsstrafe, seiner Erklärung für handlungsunfähig sowie seines Rücktritts.

Das Verfahren der Beendigung des Abgeordnetenmandats wird durch die Geschäftsordnung der Nationalversammlung festgelegt.

Artikel 68

Die ordentlichen Wahlen zur Nationalversammlung werden nicht früher als vierzig und nicht später als dreißig Tage vor dem Ablauf ihrer Legislaturperiode abgehalten.

Die vorgezogenen Wahlen zur Nationalversammlung werden nicht

früher als dreißig und nicht später als vierzig Tage nach der Auflösung der Nationalversammlung abgehalten.

Die Wahlen zur Nationalversammlung werden durch den Erlass des Präsidenten der Republik anberaumt.

Die erste Sitzungsperiode der neu gewählten Nationalversammlung wird am dritten Donnerstag nach der Wahl von mindestens zwei Dritteln der Gesamtzahl der Abgeordneten einberufen.

Im Falle vorgezogener Wahlen wird die erste Sitzungsperiode der neu gewählten Nationalversammlung am zweiten Donnerstag nach der Wahl von mindestens zwei Dritteln der Gesamtzahl der Abgeordneten einberufen.

Artikel 69

Die ordentlichen Sitzungsperioden der Nationalversammlung werden in den durch das Geschäftsordnungs-Gesetz der Nationalversammlung festgelegten Fristen und Verfahren einberufen.

Die Sitzungen der Nationalversammlung sind öffentlich. Die Öffentlichkeit kann durch den Beschluss der Nationalversammlung ausgeschlossen werden.

Artikel 70

Eine außerordentliche Sitzung oder Sitzungsperiode der Nationalversammlung wird vom Präsidenten der Nationalversammlung auf Initiative des Präsidenten der Republik, mindestens eines Drittels der Gesamtzahl der Abgeordneten oder der Regierung einberufen. Eine außerordentliche Sitzung oder Sitzungsperiode wird mit der vom Initiator beschlossenen Tagesordnung und in der von ihm festgesetzten Frist einberufen.

Artikel 71

Die Gesetze und die Beschlüsse der Nationalversammlung werden, außer in den durch die Verfassung vorgesehenen Fällen, mit der Stimmenmehrheit der Abgeordneten angenommen, die abgestimmt haben, wenn an der Abstimmung mehr als die Hälfte der Gesamtzahl der Abgeordneten teilgenommen hat.

Artikel 72

In dem Falle, wenn sie die Einwendungen und Vorschläge des Präsidenten der Republik nicht annimmt, verabschiedet die Nationalversammlung das zurückverwiesene Gesetz mit der Mehrheit der Stimmen der Gesamtzahl der Abgeordneten wieder.

Die Nationalversammlung erörtert vorrangig das vom Präsidenten der Republik zurückverwiesene Gesetz.

Artikel 73

In der Nationalversammlung können nicht mehr als zwölf ständige Ausschüsse gebildet werden.

Die ständigen Ausschüsse werden für die vorläufige Erörterung der Entwürfe von Gesetzgebungsakten und anderer Fragen und für die Vorlage von Gutachten bei der Nationalversammlung gebildet.

Im Notfall können in einem durch das Geschäftsordnungs-Gesetz der Nationalversammlung festgelegten Verfahren zeitweilige Ausschüsse für die vorläufige Erörterung einzelner Gesetzentwürfe oder für die Vorlage von Gutachten und Auskünften über bestimmte Fragen, Ereignisse und Tatsachen bei der Nationalversammlung gebildet werden.

Artikel 74

Die Regierung legt innerhalb von zwanzig Tagen nach ihrer Bildung der Nationalversammlung ihr Programm vor. Die Frage der Zustimmung zum Regierungsprogramm durch die Nationalversammlung wird vorrangig erörtert und innerhalb einer fünftägigen Frist zur Abstimmung gebracht. Der Beschluss über die Zustimmung zum Regierungsprogramm wird mit der Mehrheit der Stimmen der Gesamtzahl der Abgeordneten der Nationalversammlung gefasst.

Artikel 74.1

Der Präsident der Republik löst die Nationalversammlung auf, wenn die Nationalversammlung zweimal nacheinander im Laufe von zwei Monaten ihre Zustimmung zum Regierungsprogramm nicht gibt.

Der Präsident der Republik kann auf Vorschlag des Präsidenten der

Nationalversammlung oder des Ministerpräsidenten die Nationalversammlung auflösen, wenn

a) die Nationalversammlung innerhalb von drei Monaten während einer ordentlichen Sitzungsperiode keine Entscheidung über den Entwurf eines Gesetzes trifft, das durch den Beschluss der Regierung als unaufschiebbar eingestuft ist;

b) während der ordentlichen Sitzungsperiode die Sitzungen der Nationalversammlung mehr als drei Monate lang nicht einberufen werden;

c) während der ordentlichen Sitzungsperiode die Nationalversammlung mehr als drei Monate lang keine Entscheidung über die von ihr erörterten Fragen getroffen hat.

Artikel 75

Das Recht der Gesetzesinitiative in der Nationalversammlung haben die Abgeordneten und die Regierung.

Die Regierung kann die Reihenfolge der Erörterung der von ihr eingebrachten Gesetzentwürfe bestimmen und verlangen, dass sie nur mit den für sie akzeptablen Änderungen abgestimmt werden.

Die Gesetzentwürfe, die dem Gutachten der Regierung entsprechend eine Verminderung der Haushaltseinnahmen oder eine Erhöhung der Haushaltsausgaben mit sich bringen, verabschiedet die Nationalversammlung mit der Mehrheit der Stimmen der Gesamtzahl der Abgeordneten.

Die Regierung kann im Zusammenhang mit einem von ihr eingebrachten Gesetzentwurf ihre Vertrauensfrage erheben. Wenn innerhalb von vierundzwanzig Tagen nach der Stellung der Vertrauensfrage durch die Regierung mindestens ein Drittel der Gesamtzahl der Abgeordneten keinen Beschlussentwurf über das Misstrauen gegenüber der Regierung vorlegt oder, wenn bei der Vorlage eines solchen Entwurfs die Nationalversammlung in der durch Artikel 84 Absatz 3 festgelegten Frist keinen Beschluss über das Misstrauen gegenüber der Regierung mit der Stimmenmehrheit der Gesamtzahl der Abgeordneten fasst, so gilt der Gesetzesentwurf der Regierung als angenommen.

Die Regierung darf ihre Vertrauensfrage im Zusammenhang mit einem Gesetzesentwurf nicht mehr als zweimal in einer Sitzungsperiode stellen.

Artikel 76

Die Nationalversammlung verabschiedet auf Vorstellung der Regierung den Staatshaushalt. Wird der Haushalt bis zum Anfang des Haushaltsjahres nicht verabschiedet, erfolgen die Ausgaben proportional zum Haushalt des Vorjahres.

Das Verfahren der Erörterung und Verabschiedung des Staatshaushaltes wird durch das Geschäftsordnungs-Gesetz der Nationalversammlung festgelegt.

Artikel 77

Die Nationalversammlung überwacht die Ausführung des Staatshaushaltes sowie die Benutzung der von den ausländischen Staaten und internationalen Organisationen gewährten Darlehen und Kredite.

Die Nationalversammlung erörtert und genehmigt den Jahresbericht über die Ausführung des Staatshaushaltes, wenn ein Gutachten der Kontrollkammer vorliegt.

Artikel 78

(Gestrichen)

Artikel 79

Die Nationalversammlung wählt den Präsidenten der Nationalversammlung mit der Stimmenmehrheit der Gesamtzahl der Abgeordneten.

Der Präsident der Nationalversammlung leitet die Sitzungen, verwaltet die materiellen Mittel der Nationalversammlung und stellt ihre ordnungsgemäße Tätigkeit sicher.

Die Nationalversammlung wählt zwei Stellvertreter des Präsidenten der Nationalversammlung.

Artikel 80

Die Abgeordneten haben das Recht, schriftliche und mündliche Fragen und die Fraktionen und Abgeordnetengruppen Anfragen an die Regierung zu richten. In einer Sitzung in der Woche in der ordentlichen Sitzungsperiode antworten der Ministerpräsidenten und die Mitglieder der Regierung auf die Fragen der Abgeordneten. Die Nationalversammlung fasst hinsichtlich der Fragen der Abgeordneten keine Beschlüsse.

Die Anfragen werden schriftlich und mindestens zehn Tage vor der Erörterung eingebracht. Das Verfahren der Einbringung der Anfragen, der Organisation der Erörterung und der Beschlussfassung werden durch das Geschäftsordnungs-Gesetz der Nationalversammlung festgelegt.

Artikel 81

Auf Vorschlag des Präsidenten der Republik:

1) erlässt die Nationalversammlung eine Generalamnestie;
2) ratifiziert, suspendiert oder kündigt die Nationalversammlung die internationalen Verträge der Republik Armenien.

Der Ratifikation durch die Nationalversammlung unterliegen die internationalen Verträge, die

- a) einen politischen oder militärischen Charakter haben oder eine Änderung der Staatsgrenze betreffen,
- b) die Rechte, Freiheiten und Pflichten des Menschen betreffen,
- c) die finanzielle Verpflichtungen für die Republik Armenien vorsehen,
- d) deren Anwendung eine Gesetzesänderung oder Verabschiedung eines neuen Gesetzes vorsieht oder Normen festlegt, die den Gesetzen widersprechen,
- e) eine Ratifizierung vorsehen,
- f) in anderen durch Gesetz festgelegten Fällen;

3) fasst die Nationalversammlung den Beschluss über die Erklärung des Krieges und Herstellung des Friedens. Im Falle der Unmöglichkeit der Einberufung der Sitzung der Nationalversammlung entscheidet der Präsident der Republik über die Frage der Kriegserklärung.

Die Nationalversammlung kann die Durchführung der durch Artikel 55,

Ziffer 13 und 14 der Verfassung vorgesehenen Maßnahmen außer Kraft setzen.

Artikel 82

Auf Vorschlag der Regierung genehmigt die Nationalversammlung die administrativ-territoriale Gliederung der Republik.

Artikel 83

Die Nationalversammlung

1) ernennt auf Vorschlag des Präsidenten der Nationalversammlung fünf Mitglieder des Verfassungsgerichts;

2) innerhalb einer dreißigtägigen Frist nach dem Vakantwerden des Amtes des Präsidenten des Verfassungsgerichts ernennt auf Vorschlag des Präsidenten der Nationalversammlung aus der Mitte der Mitglieder des Verfassungsgerichts den Präsidenten des Verfassungsgerichts;

3) darf mit der Stimmenmehrheit der Gesamtzahl der Abgeordneten aufgrund eines Gutachtens des Verfassungsgerichts die Befugnisse des von ihr ernannten Mitgliedes des Verfassungsgerichts einstellen, dem Antrag zustimmen, dass dieses als Angeklagter zum Verfahren herangezogen, verhaftet oder zur administrativen Verantwortung im gerichtlichen Verfahren herangezogen wird;

4) wählt zwei Rechtswissenschaftler als Mitglieder des Justizrates.

Artikel 83.1

Die Nationalversammlung wählt den Verteidiger der Menschenrechte mit mindesten drei Fünfteln der Stimmen der Gesamtzahl der Abgeordneten auf die Frist von sechs Jahren.

Zum Verteidiger der Menschenrechte kann eine Person gewählt werden, die hohes Ansehen in der Gesellschaft besitzt und den Anforderungen entspricht, die an die Abgeordneten gestellt werden.

Der Verteidiger der Menschenrechte ist unabsetzbar.

Der Verteidiger der Menschenrechte ist eine unabhängige Amtsperson, die den Schutz der von den staatlichen Organen, Organen der örtlichen Selbstverwaltung und ihren Amtspersonen verletzten Rechte

und Freiheiten des Menschen wahrnimmt.

Die staatlichen Organen, Organe der örtlichen Selbstverwaltung und ihre Amtspersonen arbeiten mit dem Verteidiger der Menschenrechte zusammen.

Der Verteidiger der Menschenrechte genießt die Immunität eines Abgeordneten.

Andere Garantien der Tätigkeit des Verteidigers der Menschenrechte werden durch Gesetz festgelegt.

Artikel 83.2

Ausgehend vom Zweck der Gewährleistung der Freiheit, Unabhängigkeit und Vielfalt des Hörfunks und Fernsehens wird durch Gesetz ein unabhängiges regelndes Organ geschaffen; die Hälfte seiner Mitglieder wird auf sechs Jahre von der Nationalversammlung gewählt, die andere Hälfte wird vom Präsidenten der Republik für sechs Jahre ernannt. Die Nationalversammlung wählt die Mitglieder dieses Organs mit der Stimmenmehrheit der Gesamtzahl der Abgeordneten.

Artikel 83.3

Die Hauptaufgabe der Zentralbank der Republik Armenien ist die Sicherstellung der Preisstabilität in der Republik Armenien. Die Zentralbank entwickelt, genehmigt und verwirklicht Programme der Geld- und Kreditpolitik.

Die Zentralbank gibt die Währung der Republik Armenien heraus - den armenischen Dram.

Die Zentralbank ist bei der Ausübung der Aufgaben und Funktionen, die ihr durch die Verfassung und das Gesetz vorbehalten sind, unabhängig.

Der Präsident der Zentralbank wird auf Vorschlag des Präsidenten der Republik von der Nationalversammlung für sechs Jahre ernannt. Dieselbe Person darf nicht mehr als zweimal nacheinander in das Amt des Präsidenten der Zentralbank eingesetzt werden.

In den durch Gesetz vorgesehenen Fällen kann die Nationalversammlung auf Vorschlag des Präsidenten der Republik mit

der Stimmenmehrheit der Gesamtzahl der Abgeordneten den Präsidenten der Zentralbank seines Amtes entheben.

Artikel 83.4

Die Kontrollkammer der Republik Armenien ist ein unabhängiges Organ, das die Kontrolle über die Benutzung der Haushaltsmittel und des staatlichen und gemeindlichen Eigentums ausübt.

Das Tätigkeitsprogramm der Kontrollkammer wird von der Nationalversammlung genehmigt.

Die Kontrollkammer legt mindestens einmal im Jahr der Nationalversammlung einen Rechenschaftsbericht über die Ergebnisse der Aufsichtsmaßnahmen der Kontrollkammer vor.

Das Verfahren der Tätigkeit und die Kompetenzen der Kontrollkammer werden durch Gesetz festgelegt.

Der Vorsitzende der Kontrollkammer wird auf Vorschlag des Präsidenten der Republik von der Nationalversammlung für sechs Jahre ernannt. Zum Vorsitzenden der Kontrollkammer kann eine Person gewählt werden, die den Anforderungen entspricht, die an die Abgeordneten gestellt werden. Dieselbe Person darf nicht mehr als zweimal nacheinander in das Amt des Vorsitzenden der Kontrollkammer eingesetzt werden.

Artikel 83.5

Ausschließlich durch Gesetze der Republik Armenien werden festgelegt:

1) die Bedingungen und das Verfahren der Ausübung und des Schutzes der Rechte der natürlichen und juristischen Personen;

2) die Einschränkungen der Rechte und Freiheiten der natürlichen und juristischen Personen, ihre Pflichten, sowie die Arten und die Höhe ihrer Haftung, das Verfahren ihrer Verantwortung, die Zwangsmittel und das Verfahren ihrer Anwendung, die Arten, die Höhe und das Verfahren der Zahlung von Steuern, Abgaben und anderen obligatorischen Zahlungen durch die natürlichen und juristischen Personen;

3) die Fälle, Bedingungen und das Verfahren der Ausübung der

Aufsicht und Kontrolle (darunter: Prüfungen, Studien, Inspizierung) über die Tätigkeit der juristischen Personen und der natürlichen Personen, die eine unternehmerische Tätigkeit ausüben;

4) das Verfahren und die Bedingungen der Gründung der juristischen Personen, der Suspendierung oder Einstellung ihrer Tätigkeit;

5) die Liste der Informationen, die kein persönliches und Familiengeheimnis natürlicher Personen und kein kommerzielles Geheimnis juristischer Personen darstellen;

6) die Fälle, das Verfahren und die Bedingungen der Heranziehung zur strafrechtlichen, verwaltungsrechtlichen, wirtschaftsrechtlichen (vermögensrechtlichen) und disziplinarischen Verantwortung, das Verfahren der Strafvollstreckung, das Verfahren der Zwangsvollstreckung der Gerichts- und Verwaltungsakte, der Status und die Befugnisse der Rechtsanwälte;

7) das Verfahren der Volksabstimmungen, der Wahlen des Präsidenten der Republik, der Nationalversammlung der Republik Armenien und der Organe der örtlichen Selbstverwaltung;

8) das Verfahren der Bildung des Staatshaushaltes und seiner Ausgabe;

9) das Verfahren und die Bedingungen des Abschlusses und der Kündigung der internationalen Verträge der Republik Armenien;

10) der rechtliche Status der Parteien und anderer gesellschaftlicher Organisationen, der Massenmedien;

11) die administrativ-territorialen Einheiten der Republik Armenien und ihre Grenzen.

Artikel 84

Mit der Stimmenmehrheit der Gesamtzahl der Abgeordneten kann die Nationalversammlung der Regierung das Misstrauen aussprechen.

Der Entwurf des Beschlusses über die Aussprache eines Misstrauens gegen die Regierung kann vom Präsidenten der Republik oder vom mindestens einem Drittel der Gesamtzahl der Abgeordneten eingebracht werden.

Der Entwurf des Beschlusses über die Aussprache eines Misstrauens

gegen die Regierung wird frühestens achtundvierzig und spätestens zweiundsiebzig Stunden nach seiner Einbringung zur Abstimmung gebracht.

KAPITEL 5

DIE REGIERUNG

Artikel 85

Die Innenpolitik der Republik Armenien wird von der Regierung gestaltet und durchgeführt. Die Außenpolitik der Republik Armenien wird von der Regierung zusammen mit dem Präsidenten der Republik gestaltet und durchgeführt. In die Zuständigkeit der Regierung fallen alle Fragen der Staatsverwaltung, die nicht durch Gesetz anderen staatlichen Organen oder Organen der örtlichen Selbstverwaltung vorbehalten sind.

Aufgrund der Verfassung, der internationalen Verträge, der Gesetze der Republik Armenien oder der normativen Akte des Präsidenten der Republik und zwecks Sicherstellung ihrer Umsetzung fasst die Regierung Beschlüsse, die im ganzen Gebiet der Republik zu vollziehen sind.

Die Regierung besteht aus dem Ministerpräsidenten und den Ministern. Einer der Minister kann auf Vorschlag des Ministerpräsidenten vom Präsidenten der Republik zum stellvertretenden Ministerpräsidenten ernannt werden und den Ministerpräsidenten während seiner Abwesenheit vertreten.

Der Ministerpräsident und die Minister müssen Bürger der Republik Armenien sein.

Die Befugnisse der Regierung werden durch die Verfassung und Gesetze festgelegt.

Die Struktur der Regierung wird auf Vorschlag der Regierung durch Gesetz festgelegt. Das Verfahren der Organisation der Tätigkeit der Regierung und der ihr unterstellten sonstigen Organe der Staatsverwaltung wird auf Vorstellung des Ministerpräsidenten durch den Erlass des Präsidenten der Republik festgelegt.

Artikel 86

Die Sitzungen der Regierung werden von dem Ministerpräsidenten einberufen und geleitet.

Zu den Fragen der Außen-, Verteidigungs- und der nationalen Sicherheitspolitik kann eine Sitzung der Regierung vom Präsidenten der Republik einberufen und geleitet werden.

Die Beschlüsse der Regierung unterzeichnet der Ministerpräsident.

Der Präsident der Republik kann die Wirkung der Beschlüsse der Regierung für einen Monat suspendieren und sich zwecks der Prüfung ihrer Übereinstimmung mit der Verfassung an das Verfassungsgericht wenden.

Artikel 87

Der Ministerpräsident leitet die Tätigkeit der Regierung und koordiniert die Arbeit der Minister.

Der Ministerpräsident fasst Beschlüsse hinsichtlich der Fragen der Organisation der Tätigkeit der Regierung.

Artikel 88

Das Regierungsmitglied darf nicht eine unternehmerische Tätigkeit ausüben, ein mit seinen Pflichten nicht verbundenes Amt in staatlichen Organen oder Organen der örtlichen Selbstverwaltung oder kommerziellen Organisationen bekleiden, einer anderen bezahlten Tätigkeit, mit Ausnahme einer wissenschaftlichen, pädagogischen und schöpferischen Tätigkeit, nachgehen.

Artikel 88.1

Die Marspets werden durch Beschluss der Regierung ernannt und entlassen. Diese Beschlüsse der Regierung werden vom Präsidenten der Republik ratifiziert.

Die Marspets verwirklichen die territoriale Politik der Regierung, koordinieren die Tätigkeit der territorialen Dienststellen der vollziehenden Organe, außer in den durch Gesetz vorgesehenen Fällen.

Die Besonderheiten der territorialen Verwaltung in der Stadt Jerewan werden durch Gesetz festgelegt.

Artikel 89

Die Regierung

- 1) legt ihr Programm in dem durch Artikel 74 der Verfassung vorgesehenen Verfahren der Nationalversammlung zur Billigung vor;
- 2) legt den Haushaltsplan der Nationalversammlung zur Genehmigung vor, sorgt für die Durchführung des Haushaltsplans und erstattet der Nationalversammlung einen Bericht darüber;
- 3) verwaltet das Staatseigentum;
- 4) führt die einheitliche staatliche Finanz- und- Wirtschafts-, Kredit- und Steuerpolitik durch;
 - 4.1) führt die staatliche Politik der territorialen Entwicklung durch;
- 5) führt die Staatspolitik in den Bereichen der Wissenschaft, der Bildung, der Kultur, des Gesundheitswesens, der sozialen Fürsorge und des Umweltschutzes durch;
- 6) stellt die Durchführung der Verteidigungs-, nationalen Sicherheits- und Außenpolitik sicher;
- 7) sorgt für den Schutz der öffentlichen Ordnung sicher, trifft Maßnahmen zur Festigung der Gesetzlichkeit, Gewährleistung der Rechte und Freiheiten der Bürger;
- 8) übt andere durch die Verfassung und Gesetze festgelegte Funktionen und Befugnisse aus.

Artikel 90

Die Regierung legt mindestens neunzig Tage vor dem Beginn des neuen Haushaltsjahres den Haushaltsplan der Nationalversammlung zur Erörterung vor und kann verlangen, dass der Haushaltsplan mit den von ihr angenommenen Änderungen bis zum Ablauf dieser Frist zur Abstimmung gebracht wird. Die Regierung kann im Zusammenhang mit der Verabschiedung des Haushalts ihre Vertrauensfrage stellen. Wenn die Nationalversammlung in dem durch Artikel 75 vorgesehenen Verfahren kein Misstrauen gegen die Regierung ausspricht, so gilt der Haushalts mit den von der Regierung angenommenen Änderungen als verabschiedet.

Im Falle der Aussprache des Misstrauensvotums der

Nationalversammlung gegen die Regierung anlässlich der Verabschiedung des Haushalts legt die neue Regierung den Haushaltsplan innerhalb von zehn Tagen nach der Billigung ihres Programms der Nationalversammlung vor, der Haushaltsplan ist binnen dreißig Tagen in dem durch diesen Artikel vorgesehenen Verfahren zu erörtern und zu verabschieden.

KAPITEL 6

DIE RECHTSPRECHENDE GEWALT

Artikel 91

Die Rechtsprechung wird in der Republik Armenien nur durch Gerichte gemäß der Verfassung und den Gesetzen ausgeübt.

Die endgültigen Akte des Gerichts werden im Namen der Republik Armenien erlassen.

Artikel 92

In der Republik Armenien wirken im Bereich der ordentlichen Gerichtsbarkeit erstinstanzliche und Appellationsgerichte und das Kassationsgericht und in den durch Gesetz vorgesehenen Fällen auch spezialisierte Gerichte.

Die höchste Gerichtsinstanz der Republik Armenien - außer hinsichtlich der Fragen der Verfassungsrechtsprechung - ist das Kassationsgericht, das dazu berufen ist, die einheitliche Anwendung des Gesetzes sicherzustellen. Die Befugnisse des Kassationsgerichts werden durch die Verfassung und das Gesetz festgelegt.

Die Errichtung von Sondergerichten ist verboten.

Artikel 93

Die Verfassungsrechtsprechung wird in der Republik Armenien vom Verfassungsgericht ausgeübt.

Artikel 94

Die Unabhängigkeit der Gerichte wird durch die Verfassung und Gesetze gewährleistet.

Die Befugnisse, das Verfahren der Bildung und der Tätigkeit der Gerichte werden durch die Verfassung und Gesetze festgelegt.

Die Befugnisse und das Verfahren der Bildung des Verfassungsgerichts werden durch die Verfassung und das Verfahren seiner Tätigkeit durch die Verfassung und das Gesetz über das Verfassungsgericht festgelegt.

Artikel 94.1

Der Justizrat wird gebildet und wirkt nach dem durch die Verfassung und das Gesetz festgelegten Verfahren.

Dem Justizrat gehören neun von der Generalversammlung der Richter in gesetzlich festgelegter Weise durch geheime Abstimmung auf fünf Jahre gewählte Richter und je zwei vom Präsidenten der Republik und der Nationalversammlung ernannte Rechtswissenschaftler.

Die Sitzungen des Justizrates leitet der Präsident des Kassationsgerichts, der kein Stimmrecht besitzt.

Artikel 95

In einem durch Gesetz festgelegten Verfahren

1) stellt der Justizrat die Liste der Richterkandidaten und die Beförderungslisten der Richter auf, auf deren Grundlage die Ernennungen vorgenommen werden, und legt sie dem Präsidenten der Republik zur Bestätigung vor;

2) erstattet der Justizrat Gutachten über die vorgeschlagenen Richterkandidaten;

3) schlägt der Justizrat die Kandidaturen der Präsidenten des Kassationsgerichts und seiner Kammern, der Appellationsgerichte, der Gerichte der ersten Instanz und der spezialisierten Gerichte;

4) äußert der Justizrat auf Anfrage des Präsidenten der Republik seine Meinung zu Fragen der Begnadigung;

5) zieht der Justizrat die Richter zur disziplinarischen

Verantwortlichkeit, macht dem Präsidenten der Republik Vorschläge über die Einstellung der Befugnisse eines Richters, über die Zustimmung darüber, dass ein Richter als Angeklagter zum Verfahren herangezogen, verhaftet oder zur administrativen Verantwortung im gerichtlichen Verfahren herangezogen wird.

Artikel 96

Der Richter und das Mitglied des Verfassungsgerichts sind unabsetzbar. Der Richter und das Mitglied des Verfassungsgerichts haben ihr Amt bis zur Vollendung des 65. Lebensjahres inne. Ihre Befugnisse werden nur in den Fällen und in dem Verfahren eingestellt, die durch die Verfassung und Gesetze vorgesehen sind.

Artikel 97

In Ausübung der Rechtsprechung sind die Richter und Mitglieder des Verfassungsgerichts unabhängig und nur der Verfassung und dem Gesetz unterworfen.

Die Tätigkeitsgarantien und die Grundlagen und das Verfahren der Haftung der Richter und der Mitglieder des Verfassungsgerichts werden durch Gesetz festgelegt.

Der Richter und das Mitglied des Verfassungsgerichts dürfen nicht ohne Zustimmung des Justizrates bzw. des Verfassungsgerichts verhaftet, als Angeklagter zum Verfahren herangezogen oder zur administrativen Verantwortung im gerichtlichen Verfahren herangezogen werden. Der Richter und das Mitglied des Verfassungsgerichts dürfen nicht festgenommen werden, es sei denn, sie werden bei Begehung der Straftat oder unmittelbar danach gefasst. In solchen Fällen werden der Präsident der Republik sowie der Präsident des Kassationsgerichts bzw. der Präsident des Verfassungsgerichts unverzüglich unterrichtet.

Artikel 98

Der Richter und das Mitglied des Verfassungsgerichts dürfen keine unternehmerische Tätigkeit ausüben, kein mit ihren Pflichten nicht zusammenhängendes Amt in den staatlichen oder örtlichen

Selbstverwaltungsorganen innehaben, kein Amt in kommerziellen Organisationen innehaben, keiner anderen bezahlten Tätigkeit, mit Ausnahme einer wissenschaftlichen, pädagogischen oder schöpferischen, nachgehen.

Der Richter und das Mitglied des Verfassungsgerichts dürfen kein Mitglied

irgendeiner Partei sein oder eine politische Tätigkeit ausüben.

Artikel 99

Das Verfassungsgericht setzt sich aus neun Mitgliedern zusammen.

Artikel 100

In einem durch Gesetz festgelegten Verfahren

1) entscheidet das Verfassungsgericht über die Übereinstimmung der Gesetze, Beschlüsse der Nationalversammlung, der Erlasse des Präsidenten der Republik, der Beschlüsse der Regierung, des Ministerpräsidenten und der Organe der örtlichen Selbstverwaltung mit der Verfassung;

2) entscheidet das Verfassungsgericht bis zur Ratifizierung der internationalen Verträge über die Übereinstimmung der darin verankerten Verpflichtungen mit der Verfassung;

3) entscheidet das Verfassungsgericht über die Streitigkeiten, die mit den Ergebnissen der Volksabstimmungen zusammenhängen;

3.1) entscheidet das Verfassungsgericht über die Streitigkeiten, die mit den Beschlüssen über die Ergebnisse der Wahlen des Präsidenten der Republik und der Abgeordneten zusammenhängen;

4) anerkennt das Verfassungsgericht die Hindernisse, die den Kandidaten für das Amt des Präsidenten der Republik entstanden sind, als unüberwindlich oder als nicht mehr existent;

5) erstattet das Verfassungsgericht ein Gutachten über das Vorliegen von Gründen für die Amtsenthebung des Präsidenten der Republik;

6) erstattet das Verfassungsgericht ein Gutachten über die Unmöglichkeit der weiteren Amtsausübung durch den Präsidenten der Republik;

7) erstattet das Verfassungsgericht ein Gutachten über die Einstellung der Befugnisse des Mitglieds des Verfassungsgerichts, über dessen Verhaftung, Heranziehung als Angeklagten zum Verfahren sowie über dessen Heranziehung zur administrativen Verantwortung im gerichtlichem Wege;

8) erstattet das Verfassungsgericht ein Gutachten über die Gründe für die Amtsenthebung eines Gemeindevorstehers;

9) entscheidet das Verfassungsgericht in den durch Gesetz vorgesehenen Fällen über die Aussetzung oder Verbot der Tätigkeit einer Partei.

Artikel 101

Das Recht auf Anrufung des Verfassungsgerichts in einem durch die Verfassung und das Gesetz über das Verfassungsgericht festgelegten Verfahren haben:

1) der Präsident der Republik - in den durch Artikel 100 Ziffer 1, 2, 3, 7 und 9 der Verfassung vorgesehenen Fällen;

2) die Nationalversammlung - in den durch Artikel 100 Ziffer 3, 5, 7 und 9 der Verfassung vorgesehenen Fällen;

3) mindestens ein Fünftel der Abgeordneten - in den durch Artikel 100 Ziffer 1 und 3 der Verfassung vorgesehenen Fällen;

4) die Regierung - in den durch Artikel 100 Ziffer 1, 6, 8 und 9 der Verfassung vorgesehenen Fällen;

5) die Organe der örtlichen Selbstverwaltung - in den Fragen der Übereinstimmung der normativen Akte der staatlichen Organe, die ihre verfassungsmäßigen Rechte verletzen, mit der Verfassung;

6) jede Person in einer konkreten Angelegenheit, wenn der endgültige Akt des Gerichts vorliegt, alle Mittel des gerichtlichen Schutzes erschöpft sind und die Verfassungsmäßigkeit der Bestimmung des Gesetzes angefochten wird, das gegen sie durch diesen Akt angewandt wurde;

7) die Gerichte und der Generalstaatsanwalt - in den Fragen der Verfassungsmäßigkeit der Bestimmungen der normativen Akte, die den konkreten Fall, den sie in ihrem Verfahren haben, berühren;

8) der Verteidiger der Menschenrechte - in den Fragen der Übereinstimmung der in Artikel 100 Ziffer 1 der Verfassung aufgezählten normativen Akte mit den Bestimmungen des Kapitels 2 der Verfassung;

9) die Kandidaten für das Amt des Präsidenten der Republik und die Abgeordneten kandidaten - in den Fragen, die sie im Rahmen des Artikels 100 Ziffer 3. 1. und 4 der Verfassung betreffen.

Das Verfassungsgericht prüft eine Sache nur, wenn ein entsprechender Antrag vorliegt.

Artikel 102

Das Verfassungsgericht fasst Beschlüsse und erstattet Gutachten in den Fristen und in dem Verfahren, die durch die Verfassung und das Gesetz über das Verfassungsgericht festgelegt sind.

Die Beschlüsse und Gutachten des Verfassungsgerichts sind endgültig und treten mit ihrer Verkündung in Kraft.

Das Verfassungsgericht kann durch seinen Beschluss eine spätere Frist für das Außer-Kraft-Treten eines normativen Akts, der der Verfassung nicht entspricht, oder eines Teils davon festsetzen.

Über die durch Artikel 100 Ziffer 1 - 4 und 9 der Verfassung vorgesehenen Fragen, fasst das Verfassungsgericht Beschlüsse und über die durch Artikel 100 Ziffer 5 - 8 der Verfassung vorgesehenen Fragen erstellt das Verfassungsgericht Gutachten. Die Gutachten sowie die Beschlüsse über die in Ziffer 9 vorgesehenen Fragen werden mindestens mit der Zweidrittelmehrheit der Stimmenzahl der Gesamtzahl der Mitglieder, die anderen Beschlüsse mit der Stimmenmehrheit der Gesamtzahl der Mitglieder angenommen.

Wenn das Gutachten des Verfassungsgerichts negativ ist, dann wird die Frage von dem zuständigen Organ nicht weiter geprüft.

Artikel 103

Die Staatsanwaltschaft der Republik Armenien ist ein einheitliches System, dem der Generalstaatsanwalt vorsteht.

Der Generalstaatsanwalt wird auf Vorschlag des Präsidenten der Republik von der Nationalversammlung auf 6 Jahre ernannt. Eine und

dieselbe Person kann nicht mehr als zweimal nacheinander zum Generalstaatsanwalt ernannt werden.

In den durch Gesetz festgelegten Fällen kann der Generalstaatsanwalt mit Stimmenmehrheit der Gesamtzahl der Abgeordneten der Nationalversammlung auf Vorschlag des Präsidenten der Republik seines Amtes enthoben werden.

In den Fällen und dem Verfahren, die durch Gesetz festgelegt sind:

1) leitet die Staatsanwaltschaft die Strafverfolgung ein;

2) übt die Staatsanwaltschaft Aufsicht über die Gesetzlichkeit der Untersuchung und des Ermittlungsverfahrens aus;

3) vertritt die Staatsanwaltschaft vor Gericht die Anklage;

4) erhebt die Staatsanwaltschaft vor Gericht Klage auf Schutz der staatlichen Interessen;

5) erhebt die Staatsanwaltschaft Protest gegen die Entscheidungen, Gerichtsurteile und Beschlüsse der Gerichte ein;

6) übt die Staatsanwaltschaft Aufsicht über die Gesetzlichkeit der Anwendung des Strafvollzug und anderer Zwangsmaßnahmen aus.

Die Staatsanwaltschaft wirkt im Rahmen der ihr durch die Verfassung vorbehaltenen Befugnisse auf der Grundlage des Gesetzes.

KAPITEL 7

DIE ÖRTLICHE SELBSTVERWALTUNG

Artikel 104

Die örtliche Selbstverwaltung wird in den Gemeinden verwirklicht.

Die örtliche Selbstverwaltung ist das Recht und die Fähigkeit der Gemeinde, die Fragen örtlicher Bedeutung in eigener Verantwortung zum Wohl der Einwohner entsprechend der Verfassung und den Gesetzen zu lösen.

Artikel 104.1

Die Gemeinde ist eine Gemeinschaft der Bevölkerung einer oder mehrerer Ortschaften.

Die Gemeinde ist eine juristische Person, hat das Recht auf Eigentum und andere Vermögensrechte.

Artikel 105

Die Befugnisse, das Gemeindeeigentum zu verwalten und darüber zu verfügen, Fragen von gemeindlicher Bedeutung zu lösen, sowie andere Befugnisse zur Befriedigung der Bedürfnisse der Gemeinde übt die Gemeinde als eigene Befugnisse aus. Ein Teil der eigenen Befugnisse der Gemeinde kann durch Gesetz als pflichtige Befugnisse definiert werden.

Zum Zweck der wirksamsten Ausübung der Befugnisse der Organe der Staatsgewalt können diese durch Gesetz an die Organe der örtlichen Selbstverwaltung delegiert werden.

Artikel 105.1

Der Grund und Boden, der sich in den administrativen Grenzen der Gemeinde befindet, außer demjenigen, der für die Staatsbedürfnisse notwendig ist oder den natürlichen und juristischen Personen gehört, ist das Gemeindeeigentum.

Artikel 106

Die Gemeinden bilden selbständig ihren Haushalt.

Die Einnahmequellen der Gemeinden werden durch Gesetz festgelegt.

Durch Gesetz werden solche Quellen der Finanzierung der Gemeinde festgelegt, die die Durchführung ihrer Befugnisse sicherstellen.

Die an die Gemeinden delegierten Befugnisse unterliegen der obligatorischen Finanzierung aus dem Staatshaushalt.

Die Gemeinden legen in den durch Gesetz vorgesehenen Grenzen die örtlichen Steuern und Abgaben fest. Die Gemeinden können für ihre Dienstleistungen Gebühren festlegen.

Artikel 107

Die Gemeinde übt ihr Selbstverwaltungsrecht durch Organe der örtlichen Selbstverwaltung - den Gemeinderat und den

Gemeindevorsteher - aus, die in einem durch Gesetz festgelegten Verfahren für vier Jahre gewählt werden.

Der Gemeinderat verwaltet in einem durch Gesetz festgelegten Verfahren das Gemeindeeigentum, genehmigt auf Vorstellung des Gemeindevorstehers den Gemeindehaushalt, übt Aufsicht über den Budgetvollzug aus, setzt in einem durch Gesetz festgelegten Verfahren die örtlichen Steuern, Abgaben und Gebühren fest, verabschiedet Rechtsakte, die im Gebiet der Gemeinde verbindlich sind. Die vom Gemeinderat verabschiedeten Rechtsakte dürfen der Gesetzgebung nicht widersprechen, das Verfahren ihrer Verkündung und ihres In-Kraft-Tretens wird durch Gesetz festgelegt.

Die Befugnisse des Gemeindevorstehers und das Verfahren ihrer Ausübung werden durch Gesetz festgelegt.

Die Mitglieder der Gemeinde können durch die Lösung der Fragen von gemeindlicher Bedeutung durch Volksabstimmungen an der Verwaltung der Gemeindeangelegenheiten unmittelbar teilnehmen. Das Verfahren der Durchführung einer örtlichen Volksabstimmung wird durch Gesetz festgelegt.

Artikel 108

Jerewan ist eine Gemeinde. Die Besonderheiten der örtlichen Selbstverwaltung und der Bildung der Organe der örtlichen Selbstverwaltung in der Stadt Jerewan werden durch Gesetz festgelegt. Durch Gesetz kann direkte oder indirekte Wahl des Bürgermeisters von Jerewan festgelegt werden.

Artikel 108.1

Zwecks Gewährleistung der Gesetzlichkeit der Tätigkeit der Organe der örtlichen Selbstverwaltung wird in einem durch Gesetz festgelegten Verfahren eine rechtliche Aufsicht durchgeführt. Die Ordnung der staatlichen Kontrolle über die Ausübung der an die Gemeinden delegierten Befugnisse wird durch Gesetz festgelegt.

Artikel 109

Die Regierung kann in den durch Gesetz vorgesehenen Fällen aufgrund des Gutachtens des Verfassungsgerichts den Gemeindevorsteher seines Amtes entheben.

Artikel 110

Die Gemeinden können aus öffentlichen Interessen durch Gesetz miteinander zusammengelegt oder geteilt werden. Die Nationalversammlung verabschiedet das entsprechende Gesetz auf Vorschlag der Regierung. Vor der Einbringung der Gesetzesinitiative setzt die Regierung in den betroffenen Gemeinden örtliche Volksabstimmungen an. Die Ergebnisse der örtlichen Volksabstimmungen werden der Gesetzesinitiative beigefügt. Die Gemeinden können unabhängig von den Ergebnissen der örtlichen Volksabstimmungen sich zusammenschließen oder teilen.

Die Grundsätze, das Verfahren der Zusammenlegung oder Teilung von Gemeinden sowie die Fristen der Wahlen zu den Organen der örtlichen Selbstverwaltung der neu gebildeten Gemeinden werden durch Gesetz festgelegt.

In einem durch Gesetz festgelegten Verfahren können Gemeindeverbände gebildet werden.

KAPITEL 8

DIE VERABSCHIEDUNG DER VERFASSUNG, DIE VERFASSUNGSÄNDERUNG UND DIE VOLKSABSTIMMUNG

Artikel 111

Die Verfassung wird auf Initiative des Präsidenten der Republik oder der Nationalversammlung durch Volksabstimmung verabschiedet oder geändert.

Die Volksabstimmung wird von dem Präsidenten der Republik auf Vorschlag oder mit Zustimmung der Nationalversammlung anberaumt. Die Nationalversammlung fasst den entsprechenden Beschluss mit der Stimmenmehrheit der Gesamtzahl der Abgeordneten.

Der Präsident der Republik kann den Entwurf der Verfassung oder den Entwurf über Verfassungsänderungen innerhalb von einundzwanzig Tagen nach seinem Erhalt mit seinen Einwendungen und Vorschlägen an die Nationalversammlung zurückverweisen und eine neue Erörterung verlangen.

Der Entwurf der Verfassung oder der Entwurf über Verfassungsänderungen, die mit mindestens einer Zweidrittelmehrheit der Stimmen der Gesamtzahl der Abgeordneten der Nationalversammlung erneut eingebracht werden, werden vom Präsidenten der Republik innerhalb der von der Nationalversammlung festgesetzten Frist zur Volksabstimmung gestellt.

Wenn mit der Initiative der Präsident der Republik auftritt, so bringt die Nationalversammlung innerhalb von drei Monaten nach dem Erhalt des Entwurfs der Verfassung oder ihrer Änderungen die Frage der Stellung des Entwurfs zur Volksabstimmung zur Abstimmung. Wenn die Mehrheit der Gesamtzahl der Abgeordneten der Nationalversammlung für den Entwurf stimmt, so gilt dieser als angenommen und der Präsident der Republik stellt ihn in der von ihm festgesetzten Frist zur Volksabstimmung.

Artikel 112

Die Gesetze werden in dem durch Artikel 111 festgelegten Verfahren auf Vorschlag der Nationalversammlung oder der Regierung zur Volksabstimmung gestellt.

Die Gesetze, die durch eine Volksabstimmung angenommen werden, werden nur durch eine Volksabstimmung geändert.

Artikel 113

Der zur Volksabstimmung gestellte Entwurf gilt als angenommen, wenn dafür mehr als die Hälfte der Beteiligten, jedoch nicht weniger als ein Viertel der in den Wahllisten aufgeführten Bürger gestimmt hat.

Artikel 114

Die Artikel 1, 2 und 114 der Verfassung dürfen nicht geändert werden.

KAPITEL 9

ABSCHLIEßENDE- UND ÜBERGANGSBESTIMMUNGEN

Artikel 115

Die Änderungen in der Verfassung der Republik Armenien, außer der Bestimmungen in Artikel 55 Ziffer 9 Satz 1, die den Vorsitzenden der Kontrollkammer und den Generalstaatsanwalt betreffen, der Bestimmungen in Artikel 63 Absatz 2 Satz 1, Artikel 74.1 Absatz 1, Artikel 83.4, Artikel 85 Absatz 6 Satz 1, Artikel 86, Artikel 88.1 Absatz 1, Artikel 101 Ziffer 6, der Frist in Artikel 107 Absatz 1, treten in Kraft am Tag nach ihrer Verkündung im "Amtsblatt der Republik Armenien".

Artikel 116

Die Bestimmungen in Artikel 55 Ziffer 9 Satz 1, die den Vorsitzenden der Kontrollkammer und den Generalstaatsanwalt betreffen, Artikel 74.1 Absatz 1, die Bestimmung in Artikel 83.4, Artikel 86, Artikel 88.1 Absatz 1, treten am Tag der Eröffnung der ersten Sitzungsperiode der Nationalversammlung der nächsten Legislaturperiode in Kraft.

Die Bestimmung in Artikel 63 Absatz 2 Satz 1 wird auf die nächsten Legislaturperioden der Nationalversammlung angewandt.

Die Bestimmung in Artikel 85 Absatz 6 Satz 1 tritt am 1. Juli 2008 in Kraft.

Die Bestimmung in Artikel 101 Ziffer 6 tritt am 1. Juli 2006 in Kraft.

Die Frist in Artikel 107 Absatz 1 tritt in Kraft für die Organe der örtlichen Selbstverwaltung, die nach der Annahme der Verfassungsänderungen gewählt werden.

Artikel 117

Nach dem In-Kraft-Treten der Änderungen der Verfassung:

1) bringt die Nationalversammlung innerhalb von zwei Jahren die geltenden Gesetze in Übereinstimmung mit den Verfassungsänderungen;

2) setzt die Nationalversammlung innerhalb eines Jahres die Hymne der Republik Armenien fest. Bis dahin gilt die Hymne, die vor dem In-Kraft-Treten der Verfassungsänderungen gegolten hat;

3) gelten die durch die Verfassung festgelegten sozialen Rechten in einem durch entsprechende Gesetze festgelegten Umfang;

4) kann der Präsident der Republik bis zum Tage der Eröffnung der ersten Sitzungsperiode der Nationalversammlung der nächsten Legislaturperiode

a) nach den Beratungen mit dem Präsidenten der Nationalversammlung und dem Ministerpräsidenten die Nationalversammlung auflösen und eine vorzeitige Wahl anberaumen,

b) den Ministerpräsidenten entlassen;

5) werden die Sitzungen der Regierung bis zum Tage der Eröffnung der ersten Sitzungsperiode der Nationalversammlung der nächsten Legislaturperiode vom Präsidenten der Republik oder in seinem Auftrag vom Ministerpräsidenten einberufen und geleitet. Die Beschlüsse der Regierung werden vom Ministerpräsidenten unterzeichnet und vom Präsidenten der Republik ratifiziert;

6) ergreift der Präsident der Republik im Falle einer unmittelbaren Gefahr für die Verfassungsordnung bis zur gesetzlichen Festlegung des Rechtsregimes des Ausnahmezustandes nach den Beratungen mit dem Präsidenten der Nationalversammlung und dem Ministerpräsidenten die durch die Umstände erforderlich gewordenen Maßnahmen und richtet an das Volk eine Botschaft darüber;

7) amtiert der Präsident der Zentralbank bis zum Ablauf der durch geltendes Gesetz festgelegten Frist;

8) wird der Vorsitzende der Kontrollkammer innerhalb von fünf Monaten nach dem Tag der Eröffnung der ersten Sitzungsperiode der Nationalversammlung der nächsten Legislaturperiode gewählt. Bis dahin setzt die Kontrollkammer die Ausübung der Befugnisse fort, die vor dem In-Kraft-Treten der Verfassungsänderungen festgelegt waren;

9) amtiert der Generalstaatsanwalt nicht länger als fünf Monate nach dem Tag der Eröffnung der ersten Sitzungsperiode der Nationalversammlung der nächsten Legislaturperiode weiter - bis zur Ernennung des Generalstaatsanwalts in dem durch Artikel 55 Ziffer 9 festgelegten Verfahren;

10) amtieren die amtierenden Richter und Rechtswissenschaftler als Mitglieder des Justizrates bis zum Ablauf der Frist ihrer Befugnisse weiter. Die Nationalversammlung wählt innerhalb von drei Monaten die beiden Rechtswissenschaftler als Mitglieder des Justizrates;

11) amtieren die amtierenden Mitglieder des durch Artikel 83.2 vorgesehenen unabhängigen Organs bis zum Ablauf der Frist ihrer Befugnisse, die durch Gesetz der Republik Armenien "Über Fernsehen und Hörfunk" festgelegt sind, weiter. Im Falle des Ablaufs der Frist ihrer Amtszeit oder der vorzeitigen Beendigung ihrer Befugnisse werden die vakanten Stellen von den abwechselnd durch die Nationalversammlung und den Präsidenten der Republik ernannten Personen besetzt;

12) werden die Organe der örtlichen Selbstverwaltung in der Stadt Jerewan spätestens binnen zwei Jahren nach der Verabschiedung des entsprechenden Gesetzes gebildet. Bis dahin werden in der Stadt Jerewan die örtliche Selbstverwaltung und die territoriale Verwaltung in einem durch die geltende Gesetzgebung festgelegten Verfahren ausgeübt;

13) amtieren die amtierenden Mitglieder des Verfassungsgerichts bis zur Vollendung ihres 70. Lebensjahres weiter.

CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF ARMENIA (WITH AMENDMENTS)

(Adopted by referendum on 5 July 1995. Amendments to the Constitution were made by referendum of the Republic of Armenia on 27 November 2005.)

The Armenian People, accepting as a basis the fundamental principles of Armenian statehood and pan-national aspirations enshrined in the Declaration on the Independence of Armenia, having fulfilled the sacred behest of its freedom-loving ancestors to restore the sovereign state, dedicated to the strengthening and prosperity of the fatherland, with the aim of ensuring the freedom, general well-being, and civic cohesion of the generations, and affirming its commitment to universal values, adopts the Constitution of the Republic of Armenia.

CHAPTER 1 THE FOUNDATIONS OF CONSTITUTIONAL ORDER

Article 1

The Republic of Armenia is a sovereign, democratic, and social state governed by the rule of law.

Article 2

In the Republic of Armenia, the power belongs to the people.

The people shall exercise its power through free elections, referenda, as well as through state and local self-government bodies and officials foreseen by the Constitution.

Usurpation of the power by any organization or individual shall be a crime.

Article 3

The human being, his dignity, and fundamental rights and freedoms are supreme values.

The state shall ensure the protection of fundamental rights and freedoms of the human being and the citizen in conformity with the principles and norms of the international law.

The state shall be bound by fundamental rights and freedoms of the human being and the citizen as the directly applicable law.

Article 4

Elections of the President of the Republic, the National Assembly, and local self-government bodies, as well as referenda shall be held on the basis of universal, equal, and direct suffrage, by secret vote.

Article 5

State power shall be exercised in accordance with the Constitution and the laws, based on the separation and balance of the legislative, executive, and judicial powers.

State and local self-government bodies and officials shall have the power to carry out only such acts for which they are empowered by the Constitution or laws.

Article 6

The Constitution shall have supreme legal force, and its norms shall have direct effect.

Laws shall conform to the Constitution. Other legal acts shall conform to the Constitution and laws.

Laws shall enter into force after publication in the Official Bulletin of the Republic of Armenia. Other normative legal acts shall enter into force after publication in accordance with the procedure stipulated by law.

International treaties shall enter into force only after being ratified or approved. International treaties shall constitute an integral element of the legal system of the Republic of Armenia. If a ratified international treaty provides norms that differ from those provided by laws, then the treaty norms shall be applied. International treaties contravening the Constitution may not be ratified.

Normative legal acts shall be adopted on the basis of and for the purpose of ensuring the implementation of the Constitution and laws.

Article 7

Ideological pluralism and multipartisanism shall be recognized in the Republic of Armenia.

Parties shall be formed freely and promote the formulation and expression of the people's political will of. Their activities may not contravene the Constitution and laws; their practice may not contravene the principles of democracy.

Parties shall ensure the publicity of their financial activities.

Article 8

The right to property shall be recognized and protected in the Republic of Armenia.

The freedom of economic activity and free economic competition shall be guaranteed in the Republic of Armenia.

Article 8.1

In the Republic of Armenia, the church shall be separate from the state.

The Republic of Armenia shall recognize the exclusive mission of the Armenian Apostolic Holy Church as the national church in the spiritual life of the Armenian people and in the development of its national culture and in the preservation of its national identity.

The freedom of activity shall be guaranteed in the Republic of Armenia for all religious organizations that operate in accordance with the procedure stipulated by law.

The relationship between the Republic of Armenia and the Armenian Apostolic Holy Church may be regulated by law.

Article 8.2

The armed forces of the Republic of Armenia shall ensure security, defense, and territorial integrity of the Republic of Armenia, and the inviolability of its borders. The armed forces shall maintain neutrality in political matters and shall be under civilian control.

Article 9

The foreign policy of the Republic of Armenia shall be conducted in accordance with the principles and norms of international law with the aim of establishing good-neighborly and mutually-beneficial relations with all states.

Article 10

The state shall ensure the preservation and regeneration of the environment and the reasonable utilization of natural resources.

Article 11

Monuments of history and culture and other cultural values shall be under the care and protection of the state.

Within the framework of the principles and norms of international law, the Republic of Armenia shall contribute to strengthening ties with the Armenian Diaspora, protecting Armenian historical and cultural values located in other countries, and advancing Armenian educational and cultural life.

Article 11.1

Regions and communities shall be the administrative-territorial units of the Republic of Armenia.

Article 11.2

The Republic of Armenia shall guarantee local self-government.

Article 11.3

Citizens of the Republic of Armenia shall be under the protection of the Republic of Armenia in the territory of the Republic of Armenia and beyond her borders.

Armenians by ethnicity shall acquire citizenship of the Republic of Armenia through a simplified procedure.

Article 12

The Armenian language shall be the state language of the Republic of Armenia.

Article 13

The flag of the Republic of Armenia shall be tricolor—with equal horizontal stripes of red, blue, and orange.

The coat of arms of the Republic of Armenia shall depict, in the center on a shield, Mount Ararat with Noah's ark and the coats of arms of the four kingdoms of historical Armenia. The shield is supported by an eagle and a lion, while a sword, a branch, a sheaf, a chain, and a ribbon are depicted below the shield.

The detailed description of the flag and the coat of arms shall be defined by law.

The anthem of the Republic of Armenia shall be defined by law.

The capital of the Republic of Armenia is Yerevan.

CHAPTER 2 FUNDAMENTAL RIGHTS AND FREEDOMS OF THE HUMAN BEING AND THE CITIZEN

Article 14

Human dignity, as the indispensable foundation of human rights and freedoms, shall be respected and protected by the state.

Article 14.1

All persons shall be equal before the law.

Any discrimination based on sex, race, skin color, ethnic or social origin, genetic features, language, religion, worldview, political or any other opinions, belonging to a national minority, property status, birth, disability, age, or other personal or social circumstances shall be prohibited.

Article 15

Everyone shall have the right to life. No one may be convicted or subjected to the death penalty.

Article 16

Everyone shall have the right to liberty and security of person. A person may be deprived of liberty in the cases and procedure defined by law. The law may prescribe deprivation of liberty only in the following cases:

- 1) a person is convicted by a competent court for committing a crime;
- 2) a person has failed to carry out a court order that has entered into legal force;
- 3) for the purpose of securing the fulfillment of certain obligations prescribed by law;
- 4) there exists a reasonable suspicion that a crime has been committed, or it is necessary for preventing the commission of a crime by a person or for preventing his escape after committing a crime;
- 5) for the purpose of placing a minor under educational oversight or presenting him to another competent body;
- 6) for the purpose of preventing the spreading of infectious diseases or for the purpose of preventing social danger emanating from persons that are mentally ill, addicted to alcohol, addicted to drugs, or vagrant;
- 7) for the purpose of preventing unlawful entry of a person into the Republic of Armenia, or deporting or extradite him to another state.

Everyone deprived of liberty shall, in a language that he understands, immediately be informed of the reasons, and in case of filing criminal charges, also of the charges. Everyone deprived of liberty shall have the right to immediately notify a person of his choosing about it.

If an arrested person is not detained by court decision within 72 hours of the moment of arrest, then he shall be released immediately.

Everyone shall have the right to compensation, on the grounds and in the procedure provided by law, for damage inflicted in case of unlawful deprivation of liberty or an unlawful search. Everyone shall have the right to appeal to a higher-instance court against the lawfulness and substantiation of depriving him of liberty or searching him.

A person may not be deprived of liberty only for the reason of being unable to honor his civil-law obligations.

A person may not be searched, unless searched in the cases and procedure prescribed by law.

Article 17

No one shall be subjected to torture, as well as to inhuman or degrading treatment or punishment. Arrested or detained persons or persons deprived of liberty shall have the right to humane treatment and respect for dignity.

A person may not be subjected to scientific, medical, and other experiments without his consent.

Article 18

Everyone shall have the right to effective legal remedies to protect his rights and freedoms before judicial, as well as other state bodies.

Everyone shall have the right to protect his rights and freedoms by all means not prohibited by law.

Everyone shall have the right to receive the support of the Human Rights Defender for the protection of his rights and freedoms on the grounds and in the procedure prescribed by law.

Everyone shall, in conformity with the international treaties of the Republic of Armenia, have the right to apply to international bodies protecting human rights and freedoms with a request to protect his rights and freedoms.

Article 19

Everyone shall have the right to a public hearing of his case within a reasonable period by an independent and impartial court in compliance with all requirements of fairness and in conditions of equality for the purpose of restoring his violated rights or for determining the substantiation of charges filed against him.

The participation of representatives of the mass media and of society may be prohibited during all or a part of the court hearing for the purpose of protecting the public morals, the public order, state security, the private life of the participants in proceedings, or the interests of justice.

Article 20

Everyone shall have the right to receive legal aid. In cases prescribed by law, legal aid shall be provided at the expense of state resources.

Everyone shall have the right to have a legal defender of his choosing from the moment of arresting him, imposing a restraint measure, or filing charges.

Everyone shall have the right to review by a higher-instance court, in accordance with the procedure prescribed by law, of a judgment made in relation to him.

Everyone who is convicted shall have the right to request pardon or mitigation of the imposed sentence.

Damage inflicted upon the victim shall be compensated in accordance with the procedure defined by law.

Article 21

A person charged with a criminal offence shall be presumed innocent unless proven guilty in accordance with the procedure defined by law by a court judgment that has entered into legal force.

The accused shall not have to prove his innocence. Doubt not dispelled shall be construed to the benefit of the accused.

Article 22

No one shall be obliged to testify about him, his spouse, or his close relatives. The law may prescribe other cases of exemption from the duty to testify.

The use of evidence obtained through breach of law shall be prohibited.

It shall be prohibited to impose a sentence that is heavier than that which could be applied under the law in effect at the time of committing the crime.

A person may not be found guilty of a crime, if the act was not considered a crime under the law in effect at the time of committing such act.

A law that eliminates or mitigates punishment for an act shall be retroactive.

A law introducing or increasing liability shall not be retroactive.

No one may be tried twice for the same act.

Article 23

Everyone shall have the right to respect for his private and family life.

It shall be prohibited to collect, keep, use, or disseminate information about the person without his consent, unless such information is prescribed by law. It shall be prohibited to use and disseminate information about the person, if it contradicts the purpose of collecting such information or is not provided by law.

Everyone shall have the right to become acquainted with the information about him in state and local self-government bodies.

Everyone shall have the right to correction of any untruthful information about him and to elimination of unlawfully-obtained information about him.

Everyone shall have the right to confidentiality of letters, telephone conversations, and postal, telegraphic, and other communication, which may be restricted only by court decision in the cases and the procedure prescribed by law.

Article 24

Everyone shall have the right to inviolability of the residence. It shall be prohibited to enter into a person's residence against his will, with the exception of cases provided by law.

A residence may be searched only by court decision in the cases and the procedure prescribed by law.

Article 25

Everyone legally present in the Republic Armenia shall have the right to freedom of movement and choice of residence in the territory of the Republic Armenia.

Everyone shall have the right to leave the Republic of Armenia.

Every citizen and everyone legally residing in the Republic of Armenia shall have the right to return to the Republic of Armenia.

Article 26

Everyone shall have the right to freedom of thought, conscience, and religion. This right shall include the freedom to change one's religion or beliefs and the freedom, either alone or together with others, to express one's religion or beliefs through preaching, church ceremonies, and other rituals of worship.

The expression of this right may be restricted only by law, if it is necessary for the protection of public security, health, morals, or the rights and freedoms of others.

Article 27

Everyone shall have the right to freely express his opinion. It shall be prohibited to force a person to recede or change his opinion.

Everyone shall have the right to freedom of speech, including the freedom to seek, receive, and impart information and ideas by any means of information regardless of state frontiers.

The freedom of the mass media and other means of information shall be guaranteed.

The state shall guarantee the existence and operation an independent public radio and television offering a diversity of informational, educational, cultural, and entertainment programs.

Article 27.1

Everyone shall have the right, for purposes of protecting his personal interests or public interests, to submit applications and suggestions to competent state and local self-government bodies and officials, and the right to receive an appropriate reply within a reasonable period.

Article 28

Everyone shall have the right to freedom of association with others, including the right to form and to join trade unions.

Every citizen shall have the right to form parties with other citizens and the right to join such parties.

The right to form parties and trade unions and the right to join them

may be restricted in the procedure prescribed by law for servicemen of the armed forces, the police, national security agencies, and the prosecution office, as well as for judges and for members of the Constitutional Court.

It shall be prohibited to compel a person to join any party or association.

The activities of associations may be suspended or prohibited only in cases prescribed by law under a judicial procedure.

Article 29

Everyone shall have the right to conduct peaceful and unarmed assemblies.

Restrictions on the exercise of these rights by servicemen of the armed forces, the police, national security agencies, and the prosecution office, as well as for judges and members of the Constitutional Court may be prescribed only by law.

Article 30

Citizens of the Republic of Armenia, which have reached the age of 18, shall have the right to vote and to take part in referenda, as well as the right to take part in state governance and local self-governance directly and through their representatives chosen through the free expression of their will.

The law may prescribe the right of persons that are not citizens of the Republic of Armenia to participate in elections of local self-government bodies and in local referenda.

Citizens declared by court as being legally incapable, as well as citizens convicted to imprisonment by a court judgment that has entered into legal force and citizens serving a sentence may not vote or be elected.

Article 30.1

A child born to citizens of the Republic of Armenia shall be a citizen of the Republic of Armenia. Every child whose one parent is a citizen of the Republic of Armenia shall have the right to citizenship of the Republic of Armenia. The procedure of acquiring or terminating citizenship of the Republic of Armenia shall be defined by law.

No one may be deprived of citizenship of the Republic of Armenia, or of the right to change citizenship.

A citizen of the Republic of Armenia may not be extradited to a foreign state, with the exception of cases stipulated by international treaties ratified by the Republic of Armenia.

The rights and responsibilities of dual citizens shall be defined by law.

Article 30.2

Citizens shall have the right to be admitted to public service on the general grounds prescribed by law.

The principles and the organization procedure of public service shall be defined by law.

Article 31

Everyone shall have the right, at his discretion, to own, use, dispose of, and bequeath his property. The exercise of the right to property shall not be inflicted damage to the environment or violate the rights and lawful interests of other persons, the public, and the state.

No one shall be deprived of property, unless by court procedure in the cases prescribed by law.

Alienation of property for the needs of society and the state may be performed only in exceptional cases of prevailing public interests, in the procedure prescribed by law and with prior adequate compensation.

Foreign citizens and stateless persons shall not enjoy the right to land ownership, with the exception of cases prescribed by law.

Intellectual property shall be protected by law.

Article 31.1

The state shall protect the interests of consumers and carry out measures prescribed by law towards quality control of goods, services, and works.

Article 32

Everyone shall have the freedom to choose employment

Every worker shall have the right to fair remuneration in an amount not

less than the minimum set by law, as well as the right to working conditions complying with the safety and hygiene requirements.

For the protection of their economic, social, and labor interests, workers shall have the right to a strike, the exercise procedure of and the restrictions upon which shall be prescribed by law.

It shall be prohibited to hire children under the age of 16 for full-time employment. The procedure and conditions of their hiring for part-time employment shall be defined by law.

Forced labor shall be prohibited.

Article 33

Everyone shall have the right to rest.

Law shall define the maximum working time, days of rest, and the minimum duration of annual paid leave.

Article 33.1

Everyone shall have the right to engage in entrepreneurial activities not prohibited by law.

Abuse of monopolistic or dominant position in the market and bad-faith competition shall be prohibited.

Restriction of competition, possible forms of monopoly, and their permitted sizes may be prescribed only by law, when it is necessary for the protection of the interests of the public.

Article 33.2

Everyone shall have the right to live in an environment favorable for his health and well-being and shall be obliged, in person and jointly with others, to preserve and improve the environment.

Officials shall bear liability for concealing or refusing to provide environmental information.

Article 34

Everyone shall have the right to a standard of living adequate for himself and for his family, including the right to housing and to improvement

of living conditions. The state shall take the measures necessary for the exercise of this right by citizens.

Article 35

The family is the natural and fundamental cell of society.

Men and women of marriageable age shall have the right to marry and found a family by free expression of their will. In marrying, during marriage, and in divorce, they shall have equal rights.

It shall be prohibited to dismiss from employment due to reasons related to maternity. In case of pregnancy and child delivery, every employed woman shall have the right to paid leave and leave for care of a newborn child or leave for child adoption.

Article 36

Parents shall have the right and obligation to take care of the rearing, health, and comprehensive and harmonious development and education of their children.

Deprivation or limitation of parental rights may be performed only by court decision in the cases and procedure prescribed by law.

Able-bodied adults shall be obliged to take care of their non-able-bodied and needy parents.

Article 37

Everyone shall have the right to social security in case of old age, disability, illness, loss of breadwinner, unemployment, and in other cases prescribed by law. The scope and types of social security shall be prescribed by law.

Article 38

Everyone shall have the right to receive medical aid and service in the forms prescribed by law.

Everyone shall have the right to receive basic medical services free of charge. Their list and provision procedure shall be prescribed by law.

Article 39

Everyone shall have the right to education.

Basic general education shall be compulsory, with the exception of cases prescribed by law. Law may establish a higher level of compulsory education.

Secondary education in state educational institutions is free of charge.

Law shall define the principles of autonomy of higher educational institutions.

The creation and operation procedure of educational institutions shall be prescribed law.

Every citizen shall have the right, on the basis of competition, to receive education in higher state and other vocational educational institutions free of charge in accordance with the procedure prescribed by law. In the cases and the procedure prescribed by law, the state shall provide financial and other assistance to educational institutions delivering higher and other vocational education programs, as well as to their students.

Article 40

Everyone shall have the right to freedom of literary, fine arts, scientific, and technical creation, as well as the right to make use of the achievements of science and to participate in cultural life of society.

Article 41

Everyone shall have the right to preserve his national and ethnic identity.

Persons belonging to national minorities shall have the right to preserve and develop their traditions, religion, language, and culture.

Article 42

Fundamental rights and freedoms of the human being and the citizen, which are enshrined in the Constitution, shall not preclude other rights and freedoms prescribed by laws and international treaties.

Everyone shall be free to do what is not prohibited by law and does not violate the rights and freedoms of others. No one shall bear duties not prescribed by law.

Laws and other legal acts that aggravate a person's legal situation shall not be retroactive.

Legal acts improving a person's legal situation or eliminating or mitigating his liability shall be retroactive if such acts so prescribe.

Article 42.1

The fundamental rights and freedoms of the human being and the citizen shall extend also to legal persons to the extent such rights and freedoms are by their essence applicable to them.

Article 43

The fundamental rights and freedoms of the human being and the citizen, which are enshrined in Articles 23-25, 27, 28-30, 30.1, and in Paragraph 3 of Article 32, may be restricted only by law, if it is necessary in a democratic society for state security, for maintaining the public order, for the prevention of crime, or for the protection of public health and morals or the constitutional rights and freedoms or the honor and reputation of others.

Restrictions of fundamental rights and freedoms of the human being and the citizen may not exceed the scope defined by the international commitments of the Republic of Armenia.

Article 44

Certain fundamental rights and freedoms of the human being and the citizen, with the exception of those stipulated by Articles 15, 17-22, and 42 of the Constitution, may be temporarily restricted in accordance with the procedure defined by law during martial law or state of emergency, subject to the scope of international commitments undertaken with respect to derogations from commitments in exceptional situations.

Article 45

Everyone shall be obliged to pay taxes and duties and make other compulsory payments in the procedure and the amount prescribed by law.

Article 46

Every citizen shall be obliged to take part in the defense of the Republic of Armenia in the procedure prescribed by law.

Article 47

Everyone shall be obliged to honor the Constitutions and laws, and to respect the rights, freedoms, and dignity of others.

It shall be prohibited to exercise rights and freedoms for the purpose of forcibly overthrowing the constitutional order, or inciting national, racial, or religious hatred, or preaching violence or war.

Article 48

The main tasks of the state in the economic, social, and cultural spheres shall be:

- 1) to protect and to sponsor the family, motherhood, and childhood;
- 2) to support the employment of the population and improvement of working conditions;
- 3) to foster housing construction, and to contribute to the improvement of every citizen's housing conditions;
- 4) to implement health care programs for the population and to contribute to the creation of conditions for effective and affordable medical services;
- 5) to support the participation of the youth in the political, economic, and cultural life of the country;
- 6) to promote physical culture and sports;
- 7) to carry out disability prevention and treatment programs and to promote the participation of persons with disabilities in public life;
- 8) to support the development of free-of-charge higher and other vocational education;
- 9) to support the development of science and culture;
- 10) to carry out a policy safeguarding environmental security for the present and future generations;
- 11) to support everyone's free access to national and universal values;
- 12) to ensure a dignifying living standard for the elderly.

The state shall be obliged, within the scope of its resources, to undertake measures for the fulfillment of the tasks enshrined in this Article.

CHAPTER 3 THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC

Article 49

The President of the Republic shall be the head of state.

The President of the Republic shall see that the Constitution is observed and shall ensure the normal operation of the legislative, executive, and judicial powers.

The President of the Republic shall be the guarantor of the independence, territorial integrity, and security of the Republic of Armenia.

Article 50

The President of the Republic shall be elected by the citizens of the Republic of Armenia for a term of five years.

Everyone who has attained the age of thirty five, has been a citizen of the Republic of Armenia for the preceding ten years, has permanently resided in the Republic for the preceding ten years, and has voting right may be elected as President of the Republic.

The same person may not be elected to the position of the President of the Republic for more than two consecutive terms.

Article 51

The President of the Republic shall be elected in the procedure stipulated by the Constitution and law. The election of the President of the Republic shall be held fifty days prior to the expiration of his term in office.

The candidate for whom more than half of the voters voting for all the candidates have voted shall be elected President of the Republic.

If more than two candidates were voted for, and the required number of voters did not vote for either of them, then a second round of the election of the President of the Republic shall be held on the fourteenth day following the voting. The two candidates for whom the largest number of

voters voted may participate in the second round of the election of the President of the Republic. In the second round, the candidate, for whom the larger number of voters have voted, shall be elected President of the Republic.

If one candidate is voted, then he shall be elected if more than half of the voters participating in the voting have voted for him.

If the Constitutional Court admits for examination a case on the results of election of the President of the Republic, then it shall render a decision within ten days of receiving the application. The time periods defined by this article shall be calculated starting from the moment the court decision comes into force.

If the President of the Republic is not elected, then a new election shall be set, and the voting shall be held on the fortieth day following the date of setting the new election.

The President of the Republic shall assume office on the day on which the term in office of the previous President of the Republic expires.

The President of the Republic, who is elected through a new or extraordinary election, shall assume office on the twentieth day following the election.

Article 52

If insurmountable obstacles emerge for one of the candidates for the President of the Republic, then the election of the President of the Republic shall be postponed for two weeks. If the obstacle recognized as insurmountable does not disappear, a new election shall be set, and the voting shall be held on the fortieth day following the end of the aforementioned two-week period.

In case of death of one of the candidates prior to the voting day, a new election shall be set, and the voting shall be held on the fortieth day following the date of setting a new election.

Article 53

In the event of the resignation of the President of the Republic or his death, inability to perform his functions, or removal from office in accor-

dance with the procedure stipulated by Article 57 of the Constitution, an extraordinary election of the President of the Republic shall be set, and the voting shall be held on the fortieth day following the office of the President of the Republic becoming vacant.

Article 53.1

During martial law or state of emergency, election of the President of the Republic shall not be held, and the President of the Republic shall continue to discharge his powers. In this case, the election of the President of Republic shall be held on the fortieth day following the end of the martial law or state of emergency.

Article 54

The President of the Republic shall assume office in accordance with the procedure prescribed by law at the special sitting of the National Assembly by taking the following oath to the people: "Assuming the office of the President of the Republic of Armenia, I swear unreservedly to fulfill the requirements of the Constitution—to respect the rights and freedoms of the human being and the citizen, to ensure the independence, territorial integrity, and security of the Republic, for glory of the Republic of Armenia and for the welfare of the people of the Republic of Armenia".

Article 55

The President of the Republic shall:

- 1) address a statement to the people and to the National Assembly;
- 2) within twenty one days of receipt, sign and promulgate a law enacted by the National Assembly;

Within this period, he may return a law passed by the National Assembly to the latter, with his objections and recommendations, demanding a new deliberation. The President shall, within a five-day period, sign and promulgate a law re-enacted by the National Assembly;

- 3) dissolve the National Assembly in the cases and procedure prescribed by Article 74.1 of the Constitution and set an extraordinary election;

4) on the basis of the distribution of parliamentary seats in the National Assembly and consultations with the parliamentary factions, appoint as Prime Minister the person who enjoys the confidence of the majority of the members of the National Assembly, and if it is impossible, then the person enjoying the confidence of the largest number of members of the National Assembly. The President of the Republic shall appoint the Prime Minister within a ten-day period of accepting the resignation of the Government. The Government shall be formed within a twenty-day period of appointing the Prime Minister.

The President of the Republic shall appoint and dismiss the members of the Government by nomination of the Prime Minister.

The President of the Republic shall accept the resignation of the Government on the day of the first sitting of the newly-elected National Assembly, of the assumption of office by the President of the Republic, of the expression of non-confidence in the Government, of not approving the program of the Government, of the Prime Minister filing his resignation, or of the day on which the office of the Prime Minister becomes vacant. After the acceptance of the resignation of the Government by the President of the Republic, the members of the Government shall continue discharging their duties until the Government is formed;

- 5) make appointments to state positions in cases prescribed by law;
- 6) form and preside over the National Security Council, and may establish other advisory bodies;
- 7) represent the Republic of Armenia in international relations, perform general steering of foreign policy, conclude international agreements, present international agreements to the National Assembly for ratification and sign their ratification forms, and approve, suspend, or annul international agreements that do not require ratification;
- 8) appoint and recall diplomatic representatives of the Republic of Armenia in foreign countries and international organizations, accept the letters of credence and recall of diplomatic representatives of foreign countries and international organizations;
- 9) nominate to the National Assembly candidates for the Prosecutor

General, the Chairman of the Central Bank, and the Chairman of the Control Chamber; upon nomination by the Prosecutor General, appoint and dismiss the deputies of the Prosecutor General;

10) appoint four members of the Constitutional Court and, if the National Assembly fails to appoint the President of the Constitutional Court in the time period prescribed in Paragraph 1 of Article 83 of the Constitution, appoint the President of the Constitutional Court from among the members of the Constitutional Court.

The President of the Republic may, on the basis of a conclusion of the Constitutional Court, terminate the powers of any of his appointees in the Constitutional Court or give his consent to charge him as an accused or to detain him or to initiate court proceedings for imposing administrative liability upon him;

11) by nomination of the Justice Council, appoint the presidents and judges of the Court of Cassation and its chambers, and the presidents of the appellate, first instance, and specialized courts, as well as terminate their powers, give agreement to charge them as accused or to detain them or to or to initiate court proceedings for imposing administrative liability upon them, and based upon a conclusion of the Justice Council, appoint the judges of the appellate, first instance, and specialized courts;

11.1) appoint two legal scholars as members of the Justice Council;

12) be the Commander-in-Chief of the armed forces, coordinate the operations of state bodies in the area of defense, and appoint and dismiss the supreme command of the armed forces and other troops;

13) in the event of an armed attack against the Republic or imminent threat thereof or declaration of war, declare a martial law, and may call for a general or partial mobilization, and shall take a decision on the use of the armed forces.

During war, the President may appoint or dismiss the Supreme Commander of the Armed Forces.

In case of use of the armed forces or declaration of martial law, a special sitting of the National Assembly shall be immediately convened by virtue of law.

The legal regime of martial law shall be defined by law;

14) in the event of an imminent threat to the constitutional order, after consulting with the Chairman of the National Assembly and the Prime Minister, declare a state of emergency and take measures appropriate in the situation and address the people with a statement thereon.

In case of declaration of a state of emergency, a special sitting of the National Assembly shall be immediately convened by virtue of law.

The legal regime of the state of emergency shall be defined by law;

15) by the procedure defined by law, resolve issues related to granting citizenship of the Republic of Armenia and granting political asylum;

16) decorate with orders and medals of the Republic of Armenia, award the highest military ranks and honorary titles, and award the highest diplomatic and other grades;

17) grant pardon to convicted persons.

Article 56

The President of the Republic shall issue orders and decrees, which may not contravene the Constitution and laws of the Republic of Armenia, and shall be subject to execution throughout the territory of the Republic.

Article 56.1

The President of the Republic shall be immune.

During his term in office and thereafter, the President of the Republic may not be prosecuted or held liable for actions stemming from his status.

The President of the Republic may be held liable for actions not connected with his status after the end of his term in office.

Article 57

The President may be impeached for state treason or other grave crime.

To obtain a conclusion on the issue of impeaching the President of the Republic, the National Assembly shall appeal to the Constitutional Court by a decision taken by majority vote of the total number of members of the National Assembly.

The decision to impeach the President of the Republic shall be taken by the National Assembly, on the basis of a conclusion of the Constitutional Court, by at least a two-thirds majority vote of the total number of members of the National Assembly.

If the Constitutional Court concludes that there are no grounds for impeaching the President of the Republic, the issue shall be removed from deliberation in the National Assembly.

Article 58

The President of Republic shall submit his resignation to the National Assembly. If, within two days of the end of a ten-day period following the submission of the resignation, the resignation is submitted for a second time, the resignation of the President of the Republic shall be deemed accepted, and an extraordinary election shall be held in the procedure and time period stipulated by the Constitution.

Article 59

In case of serious illness of the President of Republic or the existence of other insurmountable obstacles to the discharge of his powers, which enduringly render the discharge of such powers impossible, the National Assembly shall, by proposal of the Government and upon the conclusion of the Constitutional Court, take a decision on the impossibility for the President of the Republic to discharge his powers by at least a two-thirds majority vote of the total number of members of the National Assembly. If the Constitutional Court concludes that there are no grounds of impossibility for the President of Republic to discharge his powers, the Government may not address the National Assembly with such a proposal.

Article 60

If the office of the President of the Republic remains vacant, and before the newly-elected President assumes office, the duties of the President of the Republic shall be performed by the Chairman of the National Assembly or, if it is impossible, by the Prime Minister. During the

performance of the duties of the President of the Republic by the Chairman of the National Assembly, the duties of the Chairman of the National Assembly shall be performed by such deputy of the Chairman of the National Assembly, who was elected to his post by the largest number of votes. During this period, it shall be prohibited to call a referendum, to appoint the Prime Minister, to appoint or dismiss the supreme command of the armed forces and other troops (except during a martial law), to make appointments to police and national security positions in cases prescribed by law, or to exercise the powers stipulated by Paragraphs 3, 8, 16, and 17 of Article 55 of the Constitution.

Article 61

The President of the Republic shall, in accordance with the procedure defined by law, form his staff. The procedure of remuneration and the procedure of the provision of services and security to the President of the Republic shall be prescribed by law.

CHAPTER 4 THE NATIONAL ASSEMBLY

Article 62

Legislative power shall be exercised in the Republic of Armenia by the National Assembly. In the cases stipulated by Paragraphs 13 and 14 of Article 55, Articles 57 and 59, Paragraph 2 of the present Article, Articles 66, 67, 69, 73, 74, 74.1, 75, 77, and 79, Paragraph 2 of Article 80, Articles 81, 83, 83.1, 83.2, 83.3, 83.4, 84, and 94.1, subparagraph 2 of Article 101, and Articles 103, 111, and 112, as well as in matters related to the organization of its activities, the National Assembly shall adopt decisions, which shall be signed and promulgated by the Chairman of the National Assembly.

The National Assembly may adopt statements and declarations in the procedure prescribed by the Law on its Rules of Procedure.

The powers of the National Assembly shall be defined by the Constitution.

The procedure of operation of the National Assembly, as well as the procedure of the formation and operation of its bodies shall be defined by the Constitution and by the Rules of Procedure of the National Assembly.

Article 63

The National Assembly shall consist of one hundred and thirty one members of the National Assembly.

The National Assembly shall be elected for a term of five years. Its term in office shall begin from the moment of convening the first sitting of the newly-elected National Assembly. The term in office of the National Assembly shall end at the moment when the first sitting of the newly-elected National Assembly is convened.

The National Assembly may not be dissolved during a state of martial law or a state of emergency, or when the matter of impeaching the President of the Republic has been initiated.

During martial law or a state of emergency, election of the National Assembly shall not be held, and the term in office of the National Assembly shall be extended until the date of opening the first session of the newly-elected National Assembly following the end of the martial law or state of emergency. In this case, the election to the National Assembly shall be held no sooner than fifty and no later than sixty days after the end of the state of emergency or martial law.

Article 64

Anyone who has attained the age of twenty five, has been a citizen of the Republic of Armenia for the preceding five years, has permanently resided in the Republic for the preceding five years, and has the voting right may be elected a member of the National Assembly.

Article 65

A member of the National Assembly may not engage in entrepreneurial activities, hold an office in state or local self-government bodies or in commercial organizations, or perform any other paid work, except for scientific, pedagogical, and creative work.

A member of the National Assembly shall discharge his powers on a permanent basis.

The status and guarantees of activity of a member of the National Assembly shall be defined by the Constitution and law.

Article 66

A member of the National Assembly shall not be bound by imperative mandate, and shall be guided by his conscience and convictions.

A member of the National Assembly, during and after the term of his parliamentary powers, may not be prosecuted and held liable for actions arising from his status of a member of the National Assembly, including for opinions expressed in the National Assembly, unless they contain defamation or insults.

It shall be prohibited to charge a member of the National Assembly as an accused, to detain him, or to initiate court proceedings for imposing administrative liability upon him without the consent of the National Assembly.

A member of the National Assembly may not be arrested without the consent of the National Assembly, except for cases when the arrest is carried out at the time of committing the crime. In such case, the Chairman of the National Assembly shall be notified immediately.

Article 67

The powers of a member of the National Assembly shall terminate upon the expiration of the term in office of the National Assembly, or in case of dissolution of the National Assembly, violation of the provisions or Paragraph 1 of Article 65 of the Constitution, loss of citizenship of the Republic of Armenia, absence from more than half of the floor votes in the course of a single session, conviction to a prison sentence, being declared as legal incapable, or resignation.

The procedure of termination of the term in office of a member of the National Assembly shall be prescribed by the Law on the Rules of Procedure of the National Assembly.

Article 68

A regular election to the National Assembly shall be held no sooner than forty and no later than thirty days prior to the end of its term.

An extraordinary election to the National Assembly shall be held no sooner than thirty and no later than forty days after the dissolution of the National Assembly.

The date of the National Assembly election shall be set by a decree of the President of the Republic.

The first session of the newly-elected National Assembly shall be convened on the third Thursday following the election of at least two thirds of the total number of members of the National Assembly.

In case of an extraordinary election, the first session of the newly-elected National Assembly shall be convened on the second Thursday following the election of at least two thirds of the total number of members of the National Assembly.

Article 69

Regular sessions of the National Assembly shall be convened during the time periods and in the procedure prescribed by the Law on the Rules of Procedure of the National Assembly.

Sittings of the National Assembly shall be open to the public. Closed-door sittings may be convened by a decision of the National Assembly.

Article 70

An extraordinary session or sitting of the National Assembly shall be convened by the Chairman of the National Assembly at the initiative of the President of the Republic or of at least one third of the total number of members of the National Assembly or of the Government. The extraordinary session or sitting shall be conducted with the agenda and in the time period set by the initiator.

Article 71

Laws and decisions of the National Assembly shall, with the exception of cases stipulated by the Constitution, be adopted by majority vote of the

members of the National Assembly participating in the voting, provided that more than half of the total number of members of the National Assembly have participated in the voting.

Article 72

If the National Assembly refuses to accept the suggestions and objections of the President of the Republic, it shall re-enact the returned law by a majority vote of the total number of members of the National Assembly.

The National Assembly shall deliberate on a priority basis on any law that has been returned by the President.

Article 73

No more than twelve standing committees may be established in the National Assembly.

Standing committees shall be established for the preliminary discussion of draft legislative acts and other matters and for submitting opinions thereon to the National Assembly.

If necessary, ad-hoc committees may be created in accordance with the procedure stipulated by the Law on Rules of Procedure of the National Assembly for the preliminary discussion of certain draft laws or for submitting to the National Assembly opinions and reports on certain matters, events, and facts.

Article 74

The Government shall, within a twenty-day period of its formation, present its program to the National Assembly. The issue of approval of the Government's program by the National Assembly shall be discussed on a priority basis and put to the vote within a five-day period after its presentation. The decision on approving the Government's program shall be taken by a majority vote of the total number of the members of the National Assembly of the National Assembly.

Article 74.1

The President of the Republic shall dissolve the National Assembly if the National Assembly does not approve the Government's program for two successive times in the course of two months.

The President of Republic may dissolve the National Assembly by recommendation of the Chairman of the National Assembly or of the Prime Minister if:

- a) the National Assembly fails, within a three-month period during the regular session, to take a decision on a draft law deemed urgent by decision of the Government;
- b) in the course of a regular session, no sitting of the National Assembly is convened for longer than three months;
- c) in the course of a regular session, the National Assembly fails for longer than three months to take any decision on matters deliberated by it.

Article 75

In the National Assembly, the right to legislative initiative shall belong to the members of the National Assembly and to the Government.

The Government may determine the sequence of deliberating on draft laws presented by the Government, and may demand that they be put to the vote only with amendments acceptable to it.

In conformity with the opinion of the Government, the National Assembly shall adopt draft laws reducing the state budget revenues or increasing the state budget expenditures by majority vote of the total number of the members of the National Assembly.

The Government may put forward a motion on confidence in the Government with respect to the enactment of a draft law presented by the Government. If, within twenty-four hours of the Government putting forward the question of the vote of confidence, a minimum of one third of the total number of the members of the National Assembly fail to put forward a draft decision on expressing non-confidence in the Government, or such a draft is presented but a decision expressing non-confidence in the Government is not adopted by majority vote of the total number of the

members of the National Assembly during the time period set forth in Paragraph 3 of Article 84, then the draft law presented by the Government shall be deemed enacted.

The Government may put forward the issue of its confidence with respect to a draft law not more than twice during any given session.

Article 76

The National Assembly shall approve the state budget upon submission by the Government. If the budget is not approved by the start of the fiscal year, the expenditures shall be incurred in proportion with the previous year's budget.

The procedure of deliberating and approving the state budget shall be prescribed by the Law on the Rules of Procedure of the National Assembly.

Article 77

The National Assembly shall oversee the execution of the state budget, as well as the use of loans and credits received from foreign states and international organizations.

The National Assembly shall deliberate and approve the annual report on the execution of the state budget only when an opinion of the Control Chamber has been issued.

Article 78

(Removed)

Article 79

The National Assembly shall elect the National Assembly Chairman by majority vote of the total number of the members of the National Assembly.

The Chairman of the National Assembly shall chair the sittings, manage the material resources of the National Assembly, and ensure its normal functioning.

The National Assembly shall elect two Deputies to the Chairman of the National Assembly.

Article 80

Members of the National Assembly shall have the right to ask the Government written and oral questions. Factions and parliamentary groups shall have the right, in addition, to submit interpellations to the Government. During one sitting of the regular session week, the Prime Minister and the Government members shall answer the questions of members of the National Assembly. The National Assembly shall not take any decisions with respect to questions of the members of the National Assembly.

Interpellations shall be submitted in writing, at least ten days prior to the deliberation. The procedure for making interpellations, organizing deliberations, and adopting decisions thereon shall be defined by the Law on the Rules of Procedure of the National Assembly.

Article 81

By proposal of the President of Republic, the National Assembly shall:

- 1) declare amnesty;
- 2) ratify, suspend, or renounce the international treaties of the Republic of Armenia.

The following international treaties shall be subject to ratification by the National Assembly:

- a) international treaties that are of a political or military nature or stipulate changes of the state border,
- b) international treaties that relate to human rights, freedoms, and obligations,
- c) international treaties that stipulate financial obligations for the Republic of Armenia,
- d) international treaties the application of which implies legislative amendments or the adoption of a new law, or stipulate provisions contravening the laws,
- e) international treaties that prescribe their ratification, or
- f) in other cases defined by law;

3) take a decision on declaring war and establishing peace. In the event a sitting of the National Assembly cannot be convened, the President of the Republic shall determine the matter of declaring war.

The National Assembly may cancel the implementation of the measures prescribed by Paragraphs 13 and 14 of Article 55 of the Constitution.

Article 82

The National Assembly shall, by proposal of the Government, define the administrative-territorial division of the Republic.

Article 83

The National Assembly:

- 1) shall, upon nomination by the Chairman of the National Assembly, appoint five members of the Constitutional Court;
- 2) shall, within 30 days of the office of the Constitutional Court Chairman becoming vacant, and upon nomination by the Chairman of the National Assembly, appoint the Chairman of the Constitutional Court from among the members of the Constitutional Court;
- 3) may, on the basis of an opinion of the Constitutional Court, by majority vote of the total number of members of the National Assembly terminate the powers of any of the Constitutional Court members appointed by the National Assembly, or give its consent for charging such member as an accused, detaining him, or initiating court proceeding for imposing administrative liability upon him;
- 4) shall elect two legal scholars to the Justice Council.

Article 83.1

The National Assembly shall elect the Human Rights Defender for a period of six years by at least a three-fifths majority vote of the total number of the members of the National Assembly.

A person held in high esteem among the public, who meets the requirements stipulated for a member of the National Assembly, may be elected as the Human Rights Defender.

The Human Rights Defender shall be irremovable.

The Human Rights Defender shall be an independent official who shall implement the protection of human rights and freedoms violated by state and local self-government bodies and officials.

State and local self-government bodies and officials shall cooperate with the Human Rights Defender.

The Human Rights Defender shall enjoy the immunity that is envisaged for a member of the National Assembly.

Other safeguards of the activities of the Human Rights Defender shall be defined by law.

Article 83.2

In view of the goals of ensuring the freedom, independence, and plurality of the broadcast news media, an independent regulatory body shall be created by law, half of the members of which shall be elected by the National Assembly for a six-year term, and the other half shall be appointed by the President of the Republic for a six-year term. The National Assembly shall elect the members of this body by majority vote of the total number of the members of the National Assembly.

Article 83.3

The main objective of the Central Bank of the Republic of Armenia shall be to ensure the stability of prices in the Republic of Armenia. The Central Bank shall develop, approve, and implement the monetary policy programs.

The Central Bank shall issue the currency of the Republic of Armenia - the Armenian Dram.

The Central Bank shall be independent in the performance of the tasks and functions reserved for it by the Constitution and law.

The Chairman of the Central Bank shall be appointed for a six-year term by the National Assembly upon nomination by the President of the Republic. The same person may not be appointed as Chairman of the Central Bank for more than two consecutive terms.

In cases prescribed by law, the National Assembly may, by majority vote of the total number of the members of the National Assembly, dismiss

the Chairman of the Central bank from office upon a proposal by the President of the Republic.

Article 83.4

The Control Chamber of the Republic of Armenia shall be an independent body, which shall oversee the use of the budgetary resources and of state- and community-owned property.

The activity program of the Control Chamber shall be approved by the National Assembly.

The Control Chamber shall present to the National Assembly a report on the outcomes of the oversight activities of the Control Chamber at least once a year.

The operating procedure and powers of the Control Chamber shall be defined by law.

The Chairman of the Control Chamber shall be appointed for a six-year term by the National Assembly upon nomination by the President of the Republic. A person who meets the requirements stipulated for a member of the National Assemblyman be appointed as the Chairman of the Control Chamber. The same person may not be appointed as the Chairman of the Control Chamber for more than two consecutive terms.

Article 83.5

Only laws of the Republic of Armenia may prescribe:

1) the conditions and procedure of the exercise and the protection of the rights of natural persons and legal entities;

2) the restrictions on the rights and freedoms of natural persons and legal entities, their obligations, as well as the types and extent of liability and the procedure of imposing it, the means of coercion and the procedure of their application, and the types, amounts, and payment procedure of taxes, duties, and other mandatory fees paid by natural persons and legal entities;

3) the cases, conditions, and procedure of control and oversight (including checks, examinations, and inspections) over the activities of legal entities and natural persons engaged in entrepreneurship;

CHAPTER 5 THE GOVERNMENT

4) the conditions and procedure of creating legal entities and suspending or terminating their activities;

5) the list of information that shall not be deemed as private or family secret of natural persons or commercial secret of legal entities;

6) the cases, procedure, and conditions for imposing criminal, administrative, economic (property), or disciplinary liability, the procedure of executing criminal sentences, the procedure of compulsory execution of judicial and administrative acts, and the status and powers of attorneys;

7) the procedure of holding referenda and holding elections of the President of the Republic, the National Assembly of the Republic of Armenia, and local self-government bodies;

8) the procedure of formation and spending of the state budget;

9) the procedure and conditions of concluding and renouncing international treaties of the Republic of Armenia;

10) the legal status of parties and other non-governmental associations and the mass news media;

11) the administrative-territorial units of the Republic of Armenia and their boundaries.

Article 84

The National Assembly may express non-confidence in the Government by a majority vote of the total number of the members of the National Assembly.

A draft decision on expressing non-confidence in the Government may be submitted by the President of the Republic or by at least one third of the total number of the members of the National Assembly. During martial law or state of emergency, such a draft decision may not be presented.

A draft resolution on expressing non-confidence in the Government shall be put to the vote no sooner than forty-eight and no later than seventy-two hours of its submission.

Article 85

The Government shall develop and implement the domestic policy of the Republic of Armenia. The Government shall develop and implement the foreign policy of the Republic of Armenia jointly with the President of the Republic. The Government shall have competence over all matters of public administration, which are not by law reserved for other state or local self-government bodies.

Based on, and for the purpose of securing the implementation of, the Constitution of the Republic of Armenia, international treaties, laws, or normative acts of the President of the Republic, the Government shall adopt decisions, which shall be subject to execution throughout the territory of the Republic.

The Government shall consist of the Prime Minister and the Ministers. One of the Ministers may, upon nomination by the Prime Minister, be appointed by the President of the Republic as Deputy Prime Minister and substitute the Prime Minister in his absence.

The Prime Minister and the Ministers shall be citizens of the Republic of Armenia.

The powers of the Government shall be defined by the Constitution and laws.

The structure of the Government shall, upon proposal by the Government, be defined by law. The procedure of organizing the activities of the Government and other public administration bodies under the Government shall, upon proposal by the Prime Minister, be defined by a decree of the President of the Republic.

Article 86

The Prime Minister shall convene and chair the Government sessions.

The President of the Republic may convene and chair a session of the Government on matters of foreign policy, defense, and national security.

Government decisions shall be signed by the Prime Minister.

The President of the Republic may suspend the effect of Government decisions for a period of one month and apply to the Constitutional Court for determining their conformity with the Constitution.

Article 87

The Prime Minister shall lead the Government's activities and coordinate the work of the Ministers.

The Prime Minister shall adopt decisions on matters related to the organization of the Government's activities.

Article 88

A member of the Government may not engage in entrepreneurial activities, hold an office not related with the performance of his duties in state and local self-government bodies or in commercial organizations, or perform other paid work, save for academic, pedagogical, and creative work.

Article 88.1

Regional Governors shall be appointed and dismissed by Government decision. These decisions of the Government shall be ratified by the President of the Republic.

The Regional Governors shall carry out the territorial policy of the Government, and coordinate the activities of the territorial services of the executive bodies, save for cases prescribed by law.

The peculiarities of territorial administration in the City of Yerevan shall be defined by law.

Article 89

The Government shall:

- 1) submit its program to the National Assembly for approval under the procedure stipulated by Article 74 of the Constitution;
- 2) submit the draft state budget to the National Assembly for approval, ensure the execution of the budget, and submit a report on such execution to the National Assembly;
- 3) manage the state-owned property;

4) carry out common state policies in the areas of finance and economy, credit, and taxes;

4.1) implement the state policy for territorial development;

5) implement state policies in the fields of science, education, culture, health, social security, and nature protection;

6) ensure the implementation of the Republic's defense, national security, and foreign policies;

7) ensure the protection of the public order, and take measures to strengthen the legal order and to safeguard the rights and freedoms of citizens;

8) perform other functions and powers stipulated by the Constitution and laws.

Article 90

The Government shall submit the draft state budget to the National Assembly for deliberation at least ninety days before the beginning of the fiscal year and may demand that the draft, together with amendments accepted by the Government, be put to the vote prior to the end of such time period. The Government may put forward the matter of its confidence with respect to the approval of the budget. If the National Assembly does not express non-confidence in the Government under the procedure set forth in Article 75 of the Constitution, then the state budget, together with the amendments accepted by the Government, shall be deemed approved.

If the National Assembly expresses non-confidence in the Government with respect to the approval of the budget, the new Government shall submit a draft budget to the National Assembly within a period of ten days after the approval of its program, and such draft shall be deliberated and approved under the procedure stipulated by this Article within a thirty-day period.

CHAPTER 6
THE JUDICIAL POWER

Article 91

In the Republic of Armenia, justice shall be administered solely by courts in accordance with the Constitution and laws.

Final acts of court shall be adopted in the name of the Republic of Armenia.

Article 92

General jurisdiction first instance courts, appellate courts, the Cassation Court, and, in cases provided by law, also specialized courts shall operate in the Republic of Armenia.

With the exception of matters of constitutional justice, the judicial instance in the Republic of Armenia shall be the Cassation Court, which shall be called to ensure the uniform application of the law. The powers of the Cassation Court shall be defined by the Constitution and law.

It shall be prohibited to create extraordinary courts.

Article 93

In the Republic of Armenia, constitutional justice shall be administered by the Constitutional Court.

Article 94

The independence of courts shall be guaranteed by the Constitution and laws.

The powers and the procedures of formation and activities of courts shall be defined by the Constitution and laws.

The powers and the formation procedure of the Constitutional Court shall be defined by the Constitution, and the procedure of its activities shall be defined by the Constitution and the Law on the Constitutional Court.

Article 94.1

A Justice Council shall be formed and shall operate under the procedure defined by the Constitution and law.

The Justice Council shall consist of nine judges elected by the General Assembly of Judges of the Republic of Armenia in accordance with the procedure defined by law by secret vote for a five-year term, two legal scholars appointed by the President of the Republic, and two legal scholars appointed by the National Assembly.

Sessions of the Justice Council shall be chaired by the Cassation Court Chairman, without the right to vote.

Article 95

In accordance with the procedure stipulated by law, the Justice Council shall:

- 1) form and present to the President of the Republic for approval the list of judge candidates and their career advancement lists, based on which appointments shall be made;
- 2) issue an opinion on the presented candidacies of judges;
- 3) nominate the candidates for the Cassation Court Chairman and the chairmen and members of the Cassation Court's chambers, and candidates for the chairmen of the appellate, first instance, and specialized courts;
- 4) express an opinion on matters of pardon when so requested by the President of the Republic;
- 5) Impose disciplinary liability upon judges, make a proposal to the President of the Republic on terminating the powers of a judge or on consenting to detain a judge, to charge a judge as an accused, or to initiate a court procedure for imposing administrative liability upon a judge.

Article 96

A judge and a member of the Constitutional Court shall be irremovable. A judge and a member of the Constitutional Court shall serve in office until the age of 65. Their powers may be terminated only in the cases and procedure prescribed by the Constitution and law.

Article 97

When administering justice, judges and members of the Constitutional Court shall be independent and shall abide only by the Constitution and law.

The safeguards for the activity of a judge or a member of the Constitutional Court, as well as the grounds and procedure of their liability shall be prescribed by law.

A Judge and a member of the Constitutional Court may not be detained, charged as an accused, or subjected to administrative liability under court proceedings, except with the consent of the Justice Council or the Constitutional Court, respectively. A Judge and a member of the Constitutional Court may not be arrested, except for cases when the arrest is carried out at the time of committing the crime or immediately thereafter. In such cases, the President of the Republic and the Cassation Court Chairman or Constitutional Court President, respectively, shall be immediately notified of the arrest.

Article 98

A judge and a member of the Constitutional Court may not engage in entrepreneurial activities, hold an office not related with the performance of his duties in state or local self-government bodies or in commercial organizations, or perform any other paid work, except for scientific, pedagogical, and creative work.

A judge and a member of the Constitutional Court may not be a member of any party or engage in political activities.

Article 99

The Constitutional Court shall consist of nine members.

Article 100

The Constitutional Court shall, in accordance with the procedure defined by law:

1) determine the conformity with the Constitution of laws, decisions of the National Assembly, decrees of the President of the Republic, and deci-

sions of the Government, the Prime Minister, and local self-government bodies;

2) prior to the ratification of an international treaty, determine the conformity with the Constitution of commitments enshrined therein;

3) resolve disputes related to the results of referenda;

3.1) resolve disputes related to decisions adopted with respect to the results of elections of the President of the Republic and of members of the National Assembly;

4) declare as insurmountable or as no longer existent the obstacles for a candidate for the President of the Republic;

5) issue an opinion on the existence of grounds for impeaching the President of Republic;

6) issue an opinion on the impossibility for the President of the Republic to discharge his powers;

7) issue an opinion on terminating the powers of a member of the Constitutional Court, detaining him, charging him as an accused, or initiating the matter of imposing administrative liability upon him by court procedure;

8) issue an opinion on the grounds for dismissing a community mayor;

9) in cases prescribed by law, adopt a decision on suspending or prohibiting the activities of a party.

Article 101

In accordance with the procedure enshrined in the Constitution and the Law on the Constitutional Court, the following may apply to the Constitutional Court:

1) the President of the Republic - in the cases stipulated by Paragraphs 1, 2, 3, 7, and 9 of Article 100 of the Constitution;

2) the National Assembly - in the cases stipulated by Paragraphs 3, 5, 7, and 9 of Article 100 of the Constitution;

3) at least one-fifth of the members of the National Assembly - in the cases stipulated by Paragraphs 1 and 3 of Article 100 of the Constitution;

4) the Government - in the cases stipulated by Paragraphs 1, 6, 8, and 9 of Article 100 of the Constitution;

5) local self-government bodies - on the issue of conformity with the Constitution of such normative acts of state bodies, which violate their constitutional rights;

6) everyone - in a specific case in which there is a final act of court, all judicial remedies have been exhausted, and the person challenges the constitutionality of the law provision applied in relation to him through such act;

7) courts and the Prosecutor General – concerning the constitutionality of provisions of normative acts related to specific cases under their jurisdiction;

8) the Human Rights Defender – concerning the conformity of the normative acts listed in Paragraph 1 of Article 100 of the Constitution with the provisions of Chapter 2 of the Constitution;

9) candidates for the President of the Republic and candidates for member of the National Assembly - on matters related to them under Paragraphs 3.1 and 4 of Article 100 of the Constitution.

The Constitutional Court shall examine a case only when a respective application is present.

Article 102

The Constitutional Court shall adopt decisions and opinions in the procedure and time periods stipulated by the Constitution and the Law on the Constitutional Court.

Decisions and opinions of the Constitutional Court shall be final and shall come into force at the moment of their publication.

The Constitutional Court may adopt a decision stipulating a later date of invalidating a normative act contravening the Constitution or a part thereof.

Concerning the matters stipulated by Paragraphs 1-4 and 9 of Article 100 of the Constitution, the Constitutional Court shall adopt decisions. Concerning matters stipulated by Paragraphs 5-8, it shall issue opinions. Opinions, as well as decisions on the matters stipulated by Paragraph 9, shall be adopted by at least a two-thirds majority vote of the total number of the members, while other decisions shall be adopted by a simple majority of votes of the total number of the members.

If the opinion of the Constitutional Court is negative, the matter shall fall outside the jurisdiction of the respective body.

Article 103

The prosecution office of the Republic of Armenia shall be a unified system led by the Prosecutor General.

The Prosecutor General shall be appointed for a six-year term by the National Assembly upon nomination by the President of the Republic. The same person may not be appointed as Prosecutor General for more than two consecutive terms.

In cases prescribed by law, and based upon a proposal by the President of the Republic, the National Assembly may dismiss the Prosecutor General from office by a majority vote of the total number of the members of the National Assembly.

In the procedure and cases defined by law the prosecution office shall:

- 1) initiate criminal prosecution;
- 2) oversee the lawfulness of inquest and investigation;
- 3) defend the charges in court;
- 4) file court claims for the defense of state interests;
- 5) appeal judgments, verdicts, and decisions of courts;
- 6) oversee the lawfulness of the execution of punishments and other means of coercion.

The prosecution office shall operate within the scope of the powers reserved for it by the Constitution, and on the basis of law.

CHAPTER 7 LOCAL SELF-GOVERNMENT

Article 104

Local self-government shall be exercised in the communities.

Local self-government is the right and ability of the community to solve issues of local significance under its responsibility, for the well-being of the inhabitants and in accordance with the Constitution and laws.

Article 104.1

A community is the totality of the population of one or several settlements.

A community shall be a legal entity and have the right to property and other property rights.

Article 105

The power to manage and dispose the community's property, the power to solve issues of community significance, and other powers aimed at fulfilling the needs of the community shall be exercised by the community as own powers. A part of the community's powers may by law be defined as mandatory powers.

For the purpose of more effectively exercising the powers of state authorities, they may by law be delegated to local self-government bodies.

Article 105.1

Land located within the administrative boundaries of a community, with the exception of land necessary for state needs and land belonging to natural persons and legal entities, shall be the property of the community.

Article 106

A community shall form its budget autonomously.

The sources of community revenues shall be defined by law.

The law shall define such sources of community finance, which will ensure the exercise of their powers.

Powers delegated to the communities shall be mandatorily funded from the state budget.

Communities shall establish local taxes and duties within the limits set by law. Communities may set fees for services delivered by them.

Article 107

A community shall exercise its right of self-government through the bodies of local self-government - the Council of Aldermen and the

Community Mayor, which shall be elected for a four-year term in accordance with the procedure defined by law.

The Council of Aldermen of the community shall, in accordance with the procedure defined by law, manage the community's property, approve the community budget upon submission by the Community Mayor, oversee the budget execution, set local taxes, duties, and fees in accordance with the procedure defined by law, and adopt legal acts subject to mandatory execution in the territory of the community. Acts adopted by the community Council of Aldermen may not contravene the legislation; the procedure of their publication and entry into force shall be defined by law.

The powers of the Community Mayor and the procedure for the exercise thereof shall be defined by law.

Community members may directly take part in the administration of community affairs by solving issues of local significance through a local referendum. The procedure of conducting a local referendum shall be defined by law.

Article 108

Yerevan shall be a community. The peculiarities of local self-government and of the formation of local self-government bodies in the City of Yerevan shall be defined by law. The law may prescribe direct or indirect election of the Mayor of Yerevan.

Article 108.1

To ensure the lawfulness of the activities of local self-government bodies, legal control oversight be carried out in accordance with the procedure defined by law. The procedure of state oversight over the exercise of powers delegated to the community shall be defined by law.

Article 109

The Government may, in the cases provided by law, dismiss a Community Mayor on the basis of an opinion of the Constitutional Court.

Article 110

Communities may, based on the interests of the public, by law be consolidated with each other or separated. The National Assembly shall adopt the respective law based upon a proposal by the Government. Before submitting the legislative initiative, the Government shall set local referenda in the respective communities. The results of the local referenda shall be attached to the legislative initiative. Communities may be consolidated or separated irrespective of the result of local referenda.

The principles and procedure of consolidation or separation of communities, as well as the time periods for election of local self-government bodies in the newly-formed communities shall be defined by law.

Inter-community unions may be created in accordance with the procedure defined by law.

CHAPTER 8 ADOPTION AND AMENDMENT OF THE CONSTITUTION; THE REFERENDUM

Article 111

The Constitution shall be adopted or amended by referendum initiated by the President of the Republic or by the National Assembly.

The referendum shall be set by the President of the Republic upon the proposal or with the consent of the National Assembly. The National Assembly shall take such a decision by majority vote of the total number of the members of the National Assembly.

The President of the Republic may, within a twenty-one-day period of receiving the draft Constitution or the draft amendments thereto, return it to the National Assembly with his objections and suggestions and demand a new deliberation.

The President of the Republic shall, within the time period set by the National Assembly, put to a referendum the draft Constitution or the draft amendments thereto, which are proposed again by the National Assembly

by at least a two-thirds majority of the total number of the members of the National Assembly.

If the initiative is taken by the President of the Republic, the National Assembly shall, within a three-month period of receiving the draft Constitution or the draft amendments thereto, present for a vote the matter of putting the draft to a referendum. If the majority of the total number of the members of the National Assembly of the National Assembly vote for the draft, the latter shall be deemed adopted, and the President of the Republic shall put it to a referendum during the time period determined by the President of the Republic.

Article 112

Laws may be put to a referendum by proposal of the National Assembly or the Government, in accordance with the procedure stipulated by Article 111 of the Constitution.

Laws enacted through referendum may be amended only through referendum.

Article 113

A draft put to a referendum shall be deemed enacted if more than half of the participants of the vote, but not less than one quarter of the citizens included in the voter lists, have voted for it.

Article 114

Articles 1, 2, and 114 of the Constitution may not be amended.

CHAPTER 9 FINAL AND TRANSITIONAL PROVISIONS

Article 115

Amendments to the Constitution of the Republic of Armenia shall enter into force on the day following publication in the Official Bulletin of the Republic of Armenia, except for the provisions concerning the Chairman of the Control Chamber and the Prosecutor General in the first sentence of Paragraph 9 of Article 55, the provision of the first sentence of

Paragraph 2 of Article 63, Paragraph 1 of Article 74.1, Article 83.4, the provision in the first sentence of Paragraph 6 of Article 85, Article 86, Paragraph 1 of Article 88.1, Paragraph 6 of Article 101, and the time period specified in Paragraph 1 of Article 107.

Article 116

The provisions concerning the Chairman of the Control Chamber and the Prosecutor General in the first sentence of Paragraph 9 of Article 55, Paragraph 1 of Article 74.1, Article 83.4, Article 86, and Paragraph 1 of Article 88.1 shall enter into force on the opening day of the first session of the next convocation of the National Assembly.

The provision in the first sentence of Paragraph 2 of Article 63 shall be applied for the subsequent convocations of the National Assembly.

The provision in the first sentence of Paragraph 6 of Article 85 shall enter into force on 1 July 2008.

The provision of Paragraph 6 of Article 101 shall enter into force on 1 July 2006.

The time period specified in Paragraph 1 of Article 107 shall enter into force for local self-government bodies elected after the adoption of the Amendments to the Constitution.

Article 117

After the entry into force of the Amendments to the Constitution:

1) The National Assembly shall, within two years, harmonize the extant laws with the Amendments to the Constitution;

2) The National Assembly shall, within one year, by law define the national anthem of the Republic of Armenia. Up to such time, the national anthem that was in effect prior to the entry into force of the Amendments to the Constitution shall remain in effect;

3) The social rights enshrined in the Constitution shall apply to the extent stipulated by the respective laws;

4) Prior to the opening day of the first session of the next convocation of the National Assembly, the President of the Republic may:

a) after consulting with the Chairman of the National Assembly and

the Prime Minister, dissolve the National Assembly and set an extraordinary election;

b) dismiss the Prime Minister;

5) Prior to the opening day of the first session of the next convocation of the National Assembly, sessions of the Government shall be convened and chaired by the President of the Republic or, upon his instruction, the Prime Minister. The Government decisions shall be signed by the Prime Minister and ratified by the President of the Republic;

6) Prior to defining the legal regime of the state of emergency in law, in case of an imminent threat to the constitutional order, the President of the Republic shall, after consulting with the Chairman of the National Assembly and the Prime Minister, implement measures dictated by the situation and make an address to the people regarding the situation;

7) The Chairman of the Central Bank shall serve in office until the end of the term defined by the extant law;

8) The Chairman of the Control Chamber shall be appointed within five months of the opening day of the first session of the next convocation of the National Assembly. Until then, the Control Chamber shall continue to exercise the powers that were defined prior to the entry into force of the Amendments to the Constitution;

9) The Prosecutor General shall continue to serve in office for no more than five months after the opening day of the first session of the next convocation of the National Assembly, until the appointment of a Prosecutor General in accordance with the procedure prescribed in Paragraph 9 of Article 55 of the Constitution;

10) The incumbent judge members and legal-scholar members of the Justice Council shall continue to serve in office until the end of the term of their powers. The National assembly shall, within three months, elect the two legal-scholar members of the Justice Council;

11) The incumbent members of the independent body stipulated by Article 83.2 shall continue to serve in office until the end of the term of their powers stipulated by the Republic of Armenia Law on Television and the Radio. If their term in office expires or their powers are terminated pre-

maturely, the vacancies shall be filled by the National Assembly and by the President of the Republic successively;

12) In the City of Yerevan, bodies of the local self-government shall be formed no later than within two years of the adoption of the respective law. In the meantime, local self-government and territorial administration in the City of Yerevan shall be carried out in accordance with the procedure defined by the extant legislation;

13) The incumbent members of the Constitutional Court shall continue to serve in office until reaching the age of 70.

КОНСТИТУЦИЯ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ (С ИЗМЕНЕНИЯМИ)

(Принята референдумом 5 июля 1995 г.
Конституционные изменения были приняты
референдумом 27 ноября 2005 г.)

Армянский народ, принимая за основу фундаментальные принципы армянской государственности и общенациональные цели, закрепленные в Декларации о независимости Армении, осуществив священный завет своих свободолюбивых предков о восстановлении суверенной государственности, будучи приверженным делу укрепления и развития Родины во имя обеспечения свободы, общего благосостояния, гражданского согласия для потомков, подтверждая свою верность общечеловеческим ценностям, принимает Конституцию Республики Армения.

ГЛАВА 1 ОСНОВЫ КОНСТИТУЦИОННОГО СТРОЯ

Статья 1. Республика Армения - суверенное, демократическое, социальное, правовое государство.

Статья 2. Власть в Республике Армения принадлежит народу.

Свою власть народ осуществляет посредством свободных выборов, референдумов, а также через предусмотренные Конституцией государственные органы, органы местного самоуправления и должностных лиц.

Узурпация власти какой-либо организацией или личностью является преступлением.

Статья 3. Человек, его достоинство, основные права и свободы являются высшей ценностью.

Государство обеспечивает защиту основных прав и свобод человека и гражданина в соответствии с принципами и нормами международного права.

Государство ограничено основными правами и свободами человека и гражданина, являющимися непосредственно действующим правом.

Статья 4. Выборы Президента Республики, Национального Собрания, органов местного самоуправления, а также референдумы Республики Армения проводятся на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права тайным голосованием.

Статья 5. Государственная власть осуществляется в соответствии с Конституцией и законами - на основе разделения и баланса законодательной, исполнительной и судебной властей.

Государственные органы, органы местного самоуправления и должностные лица правомочны совершать только такие действия, на которые они уполномочены Конституцией или законами.

Статья 6. Конституция Республики имеет высшую юридическую силу, и ее нормы действуют непосредственно.

Законы должны соответствовать Конституции. Иные правовые акты должны соответствовать Конституции и законам.

Законы вступают в силу после опубликования в “Официальных ведомостях Республики Армения”. Иные нормативные правовые акты вступают в силу после их опубликования в установленном законом порядке.

Международные договоры вступают в силу только после их ратификации или утверждения. Международные договоры являются составной частью правовой системы Республики Армения. Если ратифицированными международными договорами устанавливаются иные нормы, чем те, которые предусмотрены законами, то применяются эти нормы. Международные договоры, противоречащие Конституции, не могут быть ратифицированы.

Нормативные правовые акты принимаются на основе Конституции и законов и в целях обеспечения их осуществления.

Статья 7. В Республике Армения признаются идеологический плюрализм и многопартийность.

Партии образуются свободно, способствуют формированию и вы-

ражению политической воли народа. Их деятельность не может противоречить Конституции и законам, а образ действий - принципам демократии.

Партии обеспечивают гласность своей финансовой деятельности.

Статья 8. В Республике Армения признается и защищается право на собственность.

В Республике Армения гарантируются свобода экономической деятельности и свободная экономическая конкуренция.

Статья 8.1. В Республике Армения церковь отделена от государства.

Республика Армения признает исключительную миссию Армянской Апостольской Святой Церкви как национальной церкви в духовной жизни армянского народа, в деле развития его национальной культуры и сохранения национальной самобытности.

В Республике Армения гарантируется свобода деятельности всех религиозных организаций, действующих в установленном законом порядке.

Отношения Республики Армения и Армянской Апостольской Святой Церкви могут регулироваться законом.

Статья 8.2. Вооруженные Силы Республики Армения обеспечивают безопасность, защиту и территориальную целостность Республики Армения, неприкосновенность ее границ. Вооруженные Силы соблюдают нейтралитет в политических вопросах и находятся под гражданским контролем.

Статья 9. Внешняя политика Республики Армения осуществляется в соответствии с принципами и нормами международного права в целях установления добрососедских и взаимовыгодных отношений со всеми государствами.

Статья 10. Государство обеспечивает охрану и воспроизводство окружающей среды, рациональное использование природных ресурсов.

Статья 11. Памятники истории и культуры, другие культурные ценности находятся под опекой и охраной государства.

Республика Армения в рамках принципов и норм международного

права способствует укреплению связей с армянской Диаспорой, сохранению находящихся в других государствах армянских исторических и культурных ценностей, развитию армянской образовательной и культурной жизни.

Статья 11.1. Административно-территориальными единицами Республики Армения являются марзы (области) и муниципалитеты.

Статья 11.2. Республика Армения гарантирует местное самоуправление.

Статья 11.3. Граждане Республики Армения на территории Республики Армения и за пределами ее границ находятся под защитой Республики Армения.

Армяне по национальности приобретают гражданство Республики Армения в упрощенном порядке.

Статья 12. Государственный язык Республики Армения - армянский.

Статья 13. Флаг Республики Армения - трехцветный: с равномерными горизонтальными полосами красного, синего и оранжевого цвета.

Герб Республики Армения - в центре на щите изображены гора Арагат с Ноевым ковчегом и гербами четырех царств исторической Армении. Щит поддерживают орел и лев, а под щитом изображены меч, ветвь, снопы колосьев, цепь и лента.

Подробное описание Флага и Герба устанавливается законом.

Гимн Республики Армения устанавливается законом.

Столица Республики Армения - Ереван.

ГЛАВА 2

ОСНОВНЫЕ ПРАВА И СВОБОДЫ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА

Статья 14. Достоинство человека уважается и охраняется государством как неотъемлемая основа его прав и свобод.

Статья 14.1. Все люди равны перед законом.

Запрещается дискриминация в зависимости от пола, расы, цвета кожи, этнического или социального происхождения, генетических призна-

ков, языка, религии, мировоззрения, политических или иных взглядов, принадлежности к национальному меньшинству, имущественного положения, рождения, инвалидности, возраста либо иных обстоятельств личного или социального характера.

Статья 15. Каждый имеет право на жизнь. Никто не может быть приговорен или подвергнут смертной казни.

Статья 16. Каждый имеет право на личную свободу и неприкосновенность. Человек может быть лишен свободы в случаях и порядке, установленных законом. Законом может предусматриваться лишение свободы только в следующих случаях:

- 1) лицо осуждено за преступление правомочным судом;
- 2) лицо не выполнило вступившее в законную силу распоряжение суда;
- 3) в целях обеспечения выполнения определенных обязанностей, установленных законом;
- 4) имеется обоснованное подозрение в совершении преступления либо, когда это необходимо в целях пресечения совершения лицом преступления или его побега после совершения преступления;
- 5) в целях передачи несовершеннолетнего под воспитательный надзор или иному правомочному органу;
- 6) в целях предотвращения распространения заразных заболеваний или пресечения общественной опасности, исходящей от лиц, страдающих психическими заболеваниями, алкоголиков, наркоманов или лиц, занимающихся бродяжничеством;
- 7) в целях пресечения незаконного проникновения лица в Республику Армения, его выдворения или передачи другому государству.

Каждое лицо, лишенное свободы, незамедлительно извещается о причинах этого, а при предъявлении уголовного обвинения также об обвинении на понятном ему языке. Каждое лицо, лишенное свободы, имеет право незамедлительно извещать об этом избранное им лицо.

Если арестованное лицо в течение 72 часов с момента задержания не заключается под стражу решением суда, оно подлежит немедленно освобождению.

Каждый в случае незаконного лишения свободы или незаконного обыска имеет право на возмещение причиненного вреда по основаниям и в порядке, установленным законом. Каждый имеет право на опротестование в вышестоящую судебную инстанцию законности и обоснованности своего лишения свободы или обыска.

Человека нельзя лишать свободы только по той причине, что он не в состоянии выполнять гражданско-правовые обязательства.

Человека нельзя подвергать обыску иначе, чем в случаях и порядке, установленных законом.

Статья 17. Никто не должен подвергаться пыткам, а также жестокому обращению либо унижающему его достоинство обращению или наказанию. Арестованные, заключенные под стражу и лишённые свободы лица имеют право на гуманное обращение и уважение достоинства.

Человека без его согласия нельзя подвергать научным, медицинским и иным опытам.

Статья 18. Каждый имеет право на эффективные средства правовой защиты своих прав и свобод в судебных, а также иных государственных органах.

Каждый имеет право на защиту своих прав и свобод всеми средствами, не запрещенными законом.

Каждый имеет право для защиты своих прав и свобод получать содействие Защитника прав человека по основаниям и в порядке, которые установлены законом.

Каждый в соответствии с международными договорами Республики Армения имеет право обращаться с просьбой о защите своих прав и свобод в международные органы по защите прав и свобод человека.

Статья 19. Каждый для восстановления своих нарушенных прав, а также выяснения обоснованности предъявленного ему обвинения имеет право на публичное рассмотрение своего дела в разумные сроки независимым и беспристрастным судом в условиях равенства, с соблюдением всех требований справедливости.

Из соображений защиты общественной нравственности, обществен-

ного порядка, государственной безопасности, личной жизни участников судебного процесса или интересов правосудия участие представителей средств информации и общественности в ходе судебного разбирательства или одной его части может быть запрещено.

Статья 20. Каждый имеет право на получение юридической помощи. В предусмотренных законом случаях юридическая помощь оказывается за счет государственных средств.

Каждый имеет право на защитника по своему выбору с момента задержания, выбора меры пресечения или предъявления обвинения.

Каждый имеет право на пересмотр вынесенного в его отношении приговора суда вышестоящим судом в установленном законом порядке.

Каждый осужденный имеет право на прошение о помиловании или смягчении назначенного наказания.

Вред, причиненный пострадавшему, возмещается в установленном законом порядке.

Статья 21. Обвиняемый в совершении преступления считается невиновным до тех пор, пока его вина не доказана в установленном законом порядке - вступившим в законную силу приговором суда.

Обвиняемый не обязан доказывать свою невиновность. Неподтвержденные подозрения толкуются в пользу обвиняемого.

Статья 22. Никто не обязан давать показания против себя самого, своего супруга (супруги) или близких родственников. Законом могут быть предусмотрены другие случаи освобождения от обязанности давать показания.

Запрещается использование доказательств, приобретенных с нарушением закона.

Запрещается назначение более строгого наказания, чем то, которое могло быть применено по закону, действующему в момент совершения преступления.

Человек не может быть признан виновным в преступлении, если по закону, действующему в момент совершения деяния, оно не считалось преступлением.

Закон, исключаящий наказуемость за деяние или смягчающий наказание, имеет обратную силу.

Закон, устанавливающий или отягчающий ответственность, обратной силы не имеет.

Никто не может быть осужден повторно за одно и то же деяние.

Статья 23. Каждый имеет право на уважение его личной и семейной жизни.

Запрещается сбор, хранение, использование и распространение сведений о личности без его согласия не иначе как это предусмотрено законом. Запрещается использование и распространение сведений, касающихся личности, если это противоречит целям сбора сведений или не предусмотрено законом.

Каждый имеет право на ознакомление с касающимися его сведениями в государственных органах и органах местного самоуправления.

Каждый имеет право на исправление недостоверных сведений о нем и изъятие сведений о нем, приобретенных незаконным путем.

Каждый имеет право на тайну переписки, телефонных переговоров, почтовых, телеграфных и иных сообщений, которое может быть ограничено только в случаях и порядке, установленных законом, решением суда.

Статья 24. Каждый имеет право на неприкосновенность жилища. Запрещается проникновение против воли человека в его жилище, за исключением случаев, предусмотренных законом.

Жилище может быть подвергнуто обыску только в установленных законом случаях и порядке, решением суда.

Статья 25. Каждое лицо, находящееся в Республике Армения на законных основаниях, имеет право на свободное передвижение и выбор места жительства на территории Республики Армения.

Каждый имеет право выезда за пределы Республики Армения.

Каждый гражданин и каждое лицо, имеющее право проживать в Республике Армения, имеет право на возвращение в Республику Армения.

Статья 26. Каждый имеет право на свободу мысли, совести и религии. Это право включает свободу изменения религии или убеждений и свободу их проповеди, выражения посредством церковных церемоний и иных культурных обрядов как индивидуально, так и совместно с другими лицами.

Выражение этого права может быть ограничено только законом, если это необходимо для защиты общественной безопасности, здоровья, нравственности общества или прав и свобод иных лиц.

Статья 27. Каждый имеет право на свободное выражение своего мнения. Запрещается принуждение человека к отказу от своего мнения или к его изменению.

Каждый имеет право на свободу слова, включая и свободу поиска, получение и распространение сведений и идей через любые средства информации, независимо от государственных границ.

Свобода средств информации и иных информационных средств гарантируется.

Государство гарантирует наличие и деятельность независимых общественных радио и телевидения, предлагающих многообразие передач информационного, образовательного, культурного и развлекательного характера.

Статья 27.1. Каждый из соображений защиты своих личных или общественных интересов имеет право на представление в компетентные государственные органы, органы местного самоуправления и должностным лицам заявлений или предложений и на получение надлежащего ответа в разумные сроки.

Статья 28. Каждый имеет право на образование с другими лицами объединений, в том числе создание профессиональных союзов и вступление в них.

Каждый гражданин имеет право на создание с другими гражданами партий и вступление в них.

Право на создание партий и профессиональных союзов и вступление в них может ограничиваться в установленном законом порядке в отношении служащих Вооруженных Сил, полиции, органов национальной

безопасности, прокуратуры, а также в отношении судей и члена Конституционного Суда.

Человека нельзя принуждать к вступлению в какую-либо партию или объединение.

Деятельность объединений может быть приостановлена или запрещена только в предусмотренных законом случаях — в судебном порядке.

Статья 29. Каждый имеет право на проведение мирных, без оружия собраний.

Ограничение осуществления этих прав служащими Вооруженных Сил, полиции, органов национальной безопасности, прокуратуры, а также судьями и членами Конституционного Суда может предусматриваться только законом.

Статья 30. Граждане Республики Армения, достигшие 18 лет, имеют право избирать и участвовать в референдумах, а также непосредственно или через избранных свободным волеизъявлением своих представителей участвовать в управлении государством и местном самоуправлении.

Законом может устанавливаться право на участие в выборах органов местного самоуправления и местных референдумах лиц, не имеющих гражданство Республики Армения.

Не могут избирать и быть избранными граждане, признанные решением суда недееспособными, приговоренные к лишению свободы по вступившему в законную силу приговору суда и отбывающие наказание.

Статья 30.1. Ребенок, родившийся от граждан Республики Армения, является гражданином Республики Армения. Каждый ребенок, один из родителей которого является гражданином Республики Армения, имеет право на гражданство Республики Армения. Порядок приобретения и прекращения гражданства Республики Армения устанавливается законом.

Никто не может быть лишен гражданства Республики Армения, а также права изменения гражданства.

Гражданина Республики Армения нельзя передавать другим госуда-

рствам, за исключением случаев, предусмотренных международными договорами, ратифицированными Республикой Армения.

Права и обязанности лиц, имеющих двойное гражданство, устанавливаются законом.

Статья 30.2. Граждане имеют право поступать на общественную службу на общих основаниях, установленных законом.

Принципы и порядок организации общественной службы устанавливаются законом.

Статья 31. Каждый имеет право на владение, пользование, распоряжение своей собственностью и ее наследование по своему усмотрению. Осуществление права собственности не должно наносить вред окружающей среде, нарушать права и законные интересы иных лиц, общества и государства.

Никого нельзя лишать собственности, за исключением предусмотренных законом случаев — в судебном порядке.

Отчуждение собственности для нужд общества и государства может быть произведено только в исключительных случаях при наличии высших общественных интересов в установленном законом порядке с предварительной равноценной компенсацией.

Правом собственности на землю не пользуются иностранные граждане и лица без гражданства, за исключением случаев, предусмотренных законом.

Интеллектуальная собственность охраняется законом.

Статья 31.1. Государство защищает интересы потребителей, осуществляет предусмотренные законом меры по контролю за качеством товаров, услуг и работ.

Статья 32. Каждый имеет право на свободный выбор труда.

Каждый работник имеет право на справедливую и не ниже установленного законом минимального размера оплату труда, а также на условия труда, отвечающие требованиям безопасности и гигиены.

Работники в целях защиты своих экономических, социальных и тру-

довых интересов имеют право на забастовку, порядок проведения и ограничения которой устанавливается законом.

Запрещается прием на постоянную работу детей в возрасте до 16 лет. Порядок и условия их приема на временную работу устанавливаются законом.

Принудительный труд запрещается.

Статья 33. Каждый имеет право на отдых. Максимальное время труда, выходные дни и минимальная продолжительность ежегодно оплачиваемого отпуска устанавливаются законом.

Статья 33.1. Каждый имеет право заниматься предпринимательской деятельностью, не запрещенной законом.

Запрещаются злоупотребление монопольным или доминирующим положением на рынке и недобросовестная конкуренция.

Законом могут устанавливаться ограничения конкуренции, возможные виды монополии и их допустимые размеры, если это необходимо для защиты интересов общества.

Статья 33.2. Каждый имеет право жить в окружающей среде, способствующей его здоровью и благополучию, обязан лично и совместно с другими лицами охранять и улучшать окружающую среду.

Должностные лица несут ответственность за сокрытие экологической информации или отказ от ее предоставления.

Статья 34. Каждый для себя и своей семьи имеет право на удовлетворительный уровень жизни, в том числе на жилье, а также на улучшение условий жизни. Государство предпринимает необходимые меры для осуществления этого права граждан.

Статья 35. Семья является естественной и основной ячейкой общества.

Женщина и мужчина, достигшие брачного возраста, при своем свободном волеизъявлении имеют право на вступление в брак и создание семьи. При вступлении в брак, в супружеской жизни и при расторжении брака они пользуются равными правами.

Запрещается увольнение с работы по причинам, связанным с мате-

ринством. Каждая работающая женщина в случае беременности и родов имеет право на оплачиваемый отпуск и отпуск по уходу за новорожденным ребенком или отпуск для усыновления ребенка.

Статья 36. Родители имеют право и обязаны заботиться о воспитании, здоровье, полноценном и гармоничном развитии и об образовании своих детей.

Лишение родительских прав или их ограничение может осуществляться только в порядке и случаях, установленных законом, решением суда.

Совершеннолетние трудоспособные лица обязаны проявлять заботу о своих нетрудоспособных и нуждающихся родителях.

Статья 37. Каждый имеет право на социальное обеспечение по старости, инвалидности, болезни, по случаю потери кормильца, безработице и в иных предусмотренных законом случаях. Объем и формы социального обеспечения устанавливаются законом.

Статья 38. Каждый имеет право на получение медицинской помощи и медицинского обслуживания в установленных законом формах.

Каждый имеет право на бесплатное получение основных медицинских услуг. Перечень и порядок их оказания устанавливаются законом.

Статья 39. Каждый имеет право на образование.

Основное общее образование является обязательным, за исключением предусмотренных законом случаев. Законом может быть установлен более высокий уровень обязательного образования.

Среднее образование в государственных учебных заведениях является бесплатным.

Принципы самоуправления высших учебных заведений определяются законом.

Порядок создания и деятельности учебных заведений устанавливается законом.

Каждый гражданин имеет право получать бесплатное образование в государственных высших и иных специальных образовательных учреждениях на конкурсной основе в установленном законом порядке. Государ-

ство в предусмотренных законом случаях и порядке оказывает финансовое и иное содействие высшим и другим учебным заведениям, осуществляющим специальные образовательные программы, и их учащимся.

Статья 40. Каждый имеет право на свободу литературного, художественного, научного и технического творчества, пользование научными достижениями и участие в культурной жизни общества.

Статья 41. Каждый имеет право на сохранение своей национальной и этнической самобытности.

Лица, принадлежащие к национальным меньшинствам, имеют право на сохранение и развитие своих традиций, религии, языка и культуры.

Статья 42. Основные права и свободы человека и гражданина, закрепленные Конституцией, не исключают других прав и свобод, установленных законами и международными договорами.

Каждый свободен совершать то, что не запрещено законом и не нарушает права и свободы иных лиц. Никто не может нести обязанности, которые не установлены законом.

Законы и иные правовые акты, ухудшающие правовое положение лица, не имеют обратной силы.

Правовые акты, улучшающие правовое положение лица, исключаящие или смягчающие его ответственность, имеют обратную силу, если это предусмотрено такими актами.

Статья 42.1. Основные права и свободы человека и гражданина распространяются также на юридических лиц постольку, поскольку эти права и свободы применимы к ним по своей сути.

Статья 43. Основные права и свободы человека и гражданина, закрепленные в статьях 23-25, 27, 28-30, 30.1., частью третьей статьи 32 Конституции, могут ограничиваться только законом, если это необходимо для защиты в демократическом обществе государственной безопасности, охраны общественного порядка, пресечения преступлений, охраны здоровья и нравственности общества, защиты конституционных прав и свобод, чести и доброго имени других лиц.

Ограничения основных прав и свобод человека и гражданина не могут превышать пределы, установленные международными обязательствами Республики Армения.

Статья 44. Отдельные основные права и свободы человека и гражданина, за исключением указанных в статьях 15, 17-22 и 42 Конституции, могут быть временно ограничены в установленном законом порядке в период военного или чрезвычайного положения, в пределах международных обязательств, принятых в отношении отклонения от обязательств в чрезвычайных ситуациях.

Статья 45. Каждый обязан в установленном законом порядке и размере уплачивать налоги, пошлины, производить другие обязательные платежи.

Статья 46. Каждый гражданин обязан в установленном законом порядке участвовать в защите Республики Армения.

Статья 47. Каждый обязан соблюдать Конституцию и законы, уважать права, свободы и достоинство других лиц.

Запрещается использование прав и свобод в целях насильственного свержения конституционного строя, разжигания национальной, расовой, религиозной ненависти, пропаганды насилия и войны.

Статья 48. Основными задачами государства в экономической, социальной и культурной сферах являются:

- 1) защита семьи, материнства и детства и оказание им покровительства;
- 2) содействие занятости и улучшению условий труда населения;
- 3) стимулирование жилищного строительства, содействие улучшению жилищных условий каждого гражданина;
- 4) осуществление программ по охране здоровья населения, содействие созданию условий эффективного и доступного медицинского обслуживания;
- 5) содействие участию молодежи в политической, экономической и культурной жизни страны;
- 6) стимулирование развития физкультуры и спорта;

7) осуществление программ по предупреждению и лечению инвалидности, стимулирование участия инвалидов в общественной жизни;

8) содействие развитию бесплатного высшего и иного специального образования;

9) содействие развитию науки и культуры;

10) осуществление политики, обеспечивающей экологическую безопасность нынешних и будущих поколений;

11) содействие свободному приобщению каждого к национальным и общечеловеческим ценностям;

12) обеспечение достойного жизненного уровня пожилых людей.

Государство в пределах своих возможностей обязано принимать меры по осуществлению задач, закрепленных в настоящей статье.

ГЛАВА 3

ПРЕЗИДЕНТ РЕСПУБЛИКИ

Статья 49. Президент Республики является главой государства.

Президент Республики обеспечивает соблюдение Конституции, нормальное функционирование законодательной, исполнительной и судебной властей.

Президент Республики является гарантом независимости, территориальной целостности и безопасности Республики Армения.

Статья 50. Президент Республики избирается гражданами Республики Армения сроком на пять лет.

Президентом Республики может быть избрано каждое лицо, достигшее тридцати пяти лет, последние десять лет являющееся гражданином Республики, Армения, постоянно проживающее в Республике последние десять лет и обладающее избирательным правом.

Одно и то же лицо не может быть избрано на должность Президента Республики более чем два раза подряд.

Статья 51. Президент Республики избирается в порядке, установленном Конституцией и законом. Выборы Президента проводятся за пятьдесят дней до истечения его полномочий.

Президентом Республики избирается кандидат, за которого проголосовало более половины избирателей, проголосовавших за всех кандидатов.

Если баллотировались более чем два кандидата и ни за одного из них не проголосовало необходимое число избирателей, то на четырнадцатый день после голосования проводится второй тур выборов Президента Республики. Во втором туре выборов Президента Республики могут принимать участие два кандидата, за которых проголосовало наибольшее число избирателей. Во втором туре Президентом Республики избирается кандидат, за которого проголосовало наибольшее число избирателей.

В случае баллотирования одного кандидата он избирается, если за него проголосовало более половины участников голосования.

Если Конституционным Судом принимается к рассмотрению дело, касающееся результатов выборов Президента Республики, то постановление должно быть вынесено Судом в десятидневный срок после получения заявления, а установленные настоящей статьей сроки исчисляются с момента вступления в силу постановления Суда.

Если Президент Республики не избран, то назначаются новые выборы, а голосование проводится на сороковой день после назначения новых выборов.

Президент Республики вступает в свою должность в день истечения полномочий предыдущего Президента Республики.

Президент Республики, избранный на новых или внеочередных выборах, вступает в должность на двадцатый день после выборов.

Статья 52. В случае возникновения для одного из кандидатов в Президенты Республики непреодолимых препятствий выборы Президента Республики откладываются на двухнедельный срок. При неустранении препятствий, признанных непреодолимыми, назначаются новые выборы, а голосование проводится на сороковой день после истечения указанного двухнедельного срока.

В случае смерти до дня голосования одного из кандидатов назначаются новые выборы, а голосование проводится на сороковой день после назначения новых выборов.

Статья 53. В случаях отставки, смерти, невозможности исполнения Президентом Республики полномочий или отрешения его от должности в установленном статьей 57 Конституции порядке назначаются внеочередные выборы Президента Республики, а голосование проводится на сороковой день после образования вакансии должности Президента Республики.

Статья 53.1. В период военного и чрезвычайного положения выборы Президента Республики не проводятся, а Президент Республики продолжает осуществление своих полномочий. В этом случае выборы Президента Республики проводятся на сороковой день после окончания периода военного или чрезвычайного положения.

Статья 54. Президент Республики вступает в должность в установленном законом порядке на специальном заседании Национального Собрания с принесением народу следующей присяги:

“Вступая в должность Президента Республики Армения, клянусь безоговорочно выполнять требования Конституции: уважать права и свободы человека и гражданина, обеспечивать независимость, территориальную целостность и безопасность Республики во славу Республики Армения и во имя благоденствия народа Республики Армения”.

Статья 55. Президент Республики:

- 1) обращается с посланием к народу и Национальному Собранию;
- 2) после получения принятого Национальным Собранием закона в двенадцатидневный срок подписывает и обнародует его.

В течение этого срока может возратить принятый Национальным Собранием закон с возражениями или предложениями в Национальное Собрание с требованием нового его обсуждения. В пятидневный срок подписывает и обнародует вновь принятый Национальным Собранием закон;

3) распускает Национальное Собрание в случаях и порядке, предусмотренных статьей 74.1. Конституции, и назначает внеочередные выборы;

4) на основании распределения депутатских мест в Национальном Собрании и консультаций с депутатскими фракциями назначает Премьер-министром лицо, пользующееся доверием большинства депутатов, а

если это невозможно, лицо, пользующееся доверием у наибольшего числа депутатов. Президент Республики назначает Премьер-министра в десятидневный срок после принятия отставки Правительства. Правительство формируется в двадцатидневный срок после назначения Премьер-министра.

Президент Республики по предложению Премьер-министра назначает и освобождает членов Правительства.

Президент Республики принимает отставку Правительства в день первого заседания вновь избранного Национального Собрания, вступления Президента Республики в свою должность, выражения недоверия Правительству, неодобрения программы Правительства, подачи Премьер-министром прошения об отставке или образования вакансии должности Премьер-министра. После принятия Президентом Республики отставки Правительства члены Правительства продолжают исполнение своих обязанностей до формирования нового Правительства;

5) в предусмотренных законом случаях производит назначения на государственные должности;

6) формирует Совет национальной безопасности, председательствует в нем, может формировать другие консультативные органы;

7) представляет Республику Армения в международных отношениях, осуществляет общее руководство внешней политикой, заключает международные договоры, представляет международные договоры на ратификацию Национальному Собранию и подписывает их ратификационные грамоты, утверждает, приостанавливает действие или денонсирует международные договоры, не требующие ратификации;

8) назначает и отзывает дипломатических представителей Республики Армения в иностранных государствах и при международных организациях, принимает верительные и отзывные грамоты дипломатических представителей иностранных государств и международных организаций;

9) представляет Национальному Собранию кандидатуры Генерального прокурора, Председателя Центрального банка и Председателя Контрольной палаты. По предложению Генерального прокурора назначает и освобождает заместителей Генерального прокурора;

10) назначает четырех членов Конституционного Суда, а в случае не-

назначения Национальным Собранием Председателя Конституционного Суда в срок, установленный пунктом 2 статьи 83 Конституции, - Председателя Конституционного Суда из состава Конституционного Суда.

На основании заключения Конституционного Суда может прекратить полномочия назначенного им самим члена Конституционного Суда или дать согласие на его привлечение в качестве обвиняемого, арест или возбуждение в отношении него вопроса о привлечении к административной ответственности в судебном порядке;

11) по предложению Совета правосудия назначает председателей и судей Кассационного Суда и его палат, председателей Апелляционного Суда, судов первой инстанции и специализированных судов, прекращает их полномочия, дает согласие на их привлечение в качестве обвиняемых, арест или возбуждение в их отношении вопроса о привлечении к административной ответственности в судебном порядке, по заключению Совета правосудия назначает судей Апелляционного Суда, судов первой инстанции и специализированных судов;

11.1) назначает двух юристов-ученых - членов Совета правосудия;

12) является Верховным Главнокомандующим Вооруженными Силами, координирует деятельность государственных органов в области обороны, назначает и освобождает высший командный состав Вооруженных Сил и других войск;

13) объявляет военное положение в случае агрессии против Республики, наличия непосредственной ее угрозы или объявления войны, может объявить общую или частичную мобилизацию и принимает решение об использовании Вооруженных Сил.

Во время войны Президент Республики может назначать или освобождать Главнокомандующего Вооруженными Силами.

В случае применения Вооруженных Сил или объявления военного положения в силу права незамедлительно созывается специальное заседание Национального Собрания.

Правовой режим военного положения устанавливается законом;

14) в случае непосредственной опасности, угрожающей конституционному строю, после консультаций с Председателем Национального Собрания и Премьер-министром объявляет чрезвычайное положение,

осуществляет продиктованные ситуацией мероприятия и обращается с посланием об этом к народу.

В случае объявления чрезвычайного положения в силу права незамедлительно созывается специальное заседание Национального Собрания.

Правовой режим чрезвычайного положения устанавливается законом;

15) в установленном законом порядке разрешает вопросы, связанные с предоставлением гражданства Республики Армения и политического убежища;

16) награждает орденами и медалями Республики Армения, присваивает высшие воинские и почетные звания, высшие дипломатические и иные классные чины;

17) осуществляет помилование осужденных.

Статья 56. Президент Республики издает указы и распоряжения, которые не могут противоречить Конституции и законам Республики Армения и подлежат исполнению на всей территории Республики.

Статья 56.1. Президент Республики неприкосновенен.

Президент Республики на срок своих полномочий и после него не может преследоваться и привлекаться к ответственности за деятельность, следующую из его статуса.

Президент Республики может привлекаться к ответственности после завершения своих полномочий за действия, не связанные с его статусом.

Статья 57. Президент Республики может быть отрешен от должности за государственную измену или иное тяжкое преступление.

Для получения заключения по вопросу отрешения от должности Президента Республики Национальное Собрание по постановлению, принятому большинством голосов от общего числа депутатов, обращается в Конституционный Суд.

Постановление об отрешении от должности Президента Республики принимается Национальным Собранием на основании заключения Конс-

титуционного Суда не менее чем двумя третями голосов от общего числа депутатов.

Если по заключению Конституционного Суда основания отрешения Президента Республики от должности отсутствуют, вопрос снимается с рассмотрения Национального Собрания.

Статья 58. Президент Республики подает прошение об отставке Национальному Собранию. В случае повторной подачи прошения об отставке в двухдневный срок по истечении десятидневного срока после подачи прошения об отставке отставка Президента Республики считается принятой и в установленные Конституцией порядке и сроки проводятся внеочередные выборы.

Статья 59. В случае тяжелой болезни Президента Республики или наличия для исполнения его полномочий иных непреодолимых препятствий, которые на продолжительное время делают невозможным исполнение его полномочий, Национальное Собрание по предложению Правительства и на основании заключения Конституционного Суда не менее чем двумя третями голосов от общего числа депутатов принимает постановление о невозможности исполнения Президентом Республики своих полномочий. Если по заключению Конституционного Суда основания невозможности исполнения Президентом Республики полномочий отсутствуют, то Правительство не может обращаться в Национальное Собрание с подобным предложением.

Статья 60. В случае вакансии должности Президента Республики, до вступления в должность вновь избранного Президента Республики, обязанности Президента Республики исполняет Председатель Национального Собрания, а если это невозможно - Премьер-министр. При исполнении Председателем Национального Собрания обязанностей Президента Республики полномочия Председателя Национального Собрания исполняет заместитель Председателя Национального Собрания, получивший наибольшее число голосов при избрании на должность. В этот период запрещается назначать референдум, назначать Премьер-министра, назначать и увольнять высший командный состав Вооруженных Сил и дру-

гих войск (за исключением периода военного положения), производить в предусмотренных законом случаях назначения на должности полиции и органов национальной безопасности, а также осуществлять полномочия, установленные пунктами 3, 8, 16, 17 статьи 55 Конституции.

Статья 61. Президент Республики в установленном законом порядке формирует свой Аппарат. Порядок оплаты, обслуживания и обеспечения безопасности Президента Республики устанавливается законом.

ГЛАВА 4 НАЦИОНАЛЬНОЕ СОБРАНИЕ

Статья 62. Законодательную власть в Республике Армения осуществляет Национальное Собрание. Национальное Собрание в случаях, предусмотренных пунктами 13 и 14 статьи 55, статьями 57, 59, частью второй настоящей статьи, статьями 66, 67, 69, 73, 74, 74.1., 75, 77, 79, частью второй статьи 80, статьями 81, 83, 83.1., 83.2., 83.3., 83.4., 84, 94.1., пунктом 2 статьи 101, статьями 103, 111, 112 Конституции, а также по вопросам организации своей деятельности принимает постановления, которые подписывает и обнародует Председатель Национального Собрания.

Национальное Собрание в порядке, предусмотренном Законом — Регламентом, может принимать обращения и заявления.

Полномочия Национального Собрания устанавливаются Конституцией.

Порядок деятельности Национального Собрания, формирования и деятельности его органов устанавливается Конституцией и Регламентом Национального Собрания.

Статья 63. Национальное Собрание состоит из ста тридцати одного депутата.

Национальное Собрание избирается сроком на пять лет. Срок его полномочий начинается с момента созыва первого заседания вновь избранного Национального Собрания. Срок полномочий Национального Собрания завершается в момент созыва первого заседания вновь избранного Национального Собрания.

Национальное Собрание не может быть распущено в период военного или чрезвычайного положения, а также тогда, когда возбужден вопрос об отрешении от должности Президента Республики.

В период военного и чрезвычайного положения выборы Национального Собрания не проводятся, а срок полномочий Национального Собрания продлевается до дня открытия первой сессии Национального Собрания, избранного вновь после окончания военного или чрезвычайного положения. В этом случае выборы Национального Собрания проводятся не ранее чем в течение пятидесяти и не позднее чем в течение шестидесяти дней после окончания военного или чрезвычайного положения.

Статья 64. Депутатом может быть избрано каждое лицо, достигшее двадцати пяти лет, последние пять лет являющееся гражданином Республики Армения, постоянно проживающее последние пять лет в Республике и обладающее избирательным правом.

Статья 65. Депутат не может заниматься предпринимательской деятельностью, занимать должность в государственных органах, органах местного самоуправления или коммерческих организациях, выполнять иную оплачиваемую работу, кроме научной, педагогической и творческой.

Депутат исполняет свои полномочия на постоянной основе.

Статус и гарантии деятельности депутата устанавливаются Конституцией и законом.

Статья 66. Депутат не обременен императивным мандатом, руководствуется своей совестью и убеждениями.

Депутат на срок своих депутатских полномочий и после этого не может подвергаться преследованию и привлекаться к ответственности за действия, следующие из его статуса депутата, в том числе за мнение, высказанное в Национальном Собрании, если оно не содержит клеветы и оскорбления.

Депутата нельзя привлекать в качестве обвиняемого, подвергать задержанию или возбуждать в отношении него вопрос о привлечении к административной ответственности в судебном порядке без согласия Национального Собрания.

Депутата нельзя подвергать задержанию без согласия Национального Собрания, за исключением случаев, когда задержание производится в момент совершения преступления. В этом случае немедленно ставится в известность Председатель Национального Собрания.

Статья 67. Полномочия депутата прекращаются в случаях истечения срока полномочий Национального Собрания, роспуска Национального Собрания, нарушения условий части первой статьи 65 Конституции, утраты гражданства Республики Армения, неуважительного отсутствия на более чем половине голосований в течение одной очередной сессии, осуждения к лишению свободы, признания недееспособным и отставки.

Порядок прекращения полномочий депутата устанавливается Законом -Регламентом Национального Собрания.

Статья 68. Очередные выборы Национального Собрания проводятся не ранее чем за сорок и не позднее чем за тридцать дней, предшествующих истечению его полномочий.

Внеочередные выборы Национального Собрания проводятся в течение не ранее чем тридцати и не позднее чем сорока дней после роспуска Национального Собрания.

Выборы Национального Собрания назначаются указом Президента Республики.

Первая сессия вновь избранного Национального Собрания созывается в третий четверг после выборов не менее двух третей от общего числа депутатов.

В случае внеочередных выборов первая сессия вновь избранного Национального Собрания созывается во второй четверг после выборов не менее двух третей от общего числа депутатов.

Статья 69. Очередные сессии Национального Собрания созываются в сроки и порядке, установленные Законом — Регламентом Национального Собрания.

Заседания Национального Собрания являются открытыми. Закрытое заседание может быть созвано по решению Национального Собрания.

Статья 70. Внеочередную сессию или внеочередное заседание Национального Собрания созывает Председатель Национального Собрания по инициативе Президента Республики, не менее одной трети от общего числа депутатов или Правительства. Внеочередная сессия или внеочередное заседание проводится по повестке и в сроки, установленные инициатором.

Статья 71. Законы и постановления Национального Собрания, за исключением случаев, предусмотренных Конституцией, принимаются большинством голосов присутствующих на заседании депутатов, если в голосовании приняли участие более половины от общего числа депутатов.

Статья 72. В случае непринятия возражений и предложений Президента Республики Национальное Собрание вновь принимает возвращенный закон большинством голосов от общего числа депутатов.

Возвращенный Президентом Республики закон Национальное Собрание обсуждает вне очереди.

Статья 73. В Национальном Собрании может быть создано не более двенадцати постоянных комиссий.

Постоянные комиссии создаются для предварительного обсуждения проектов законодательных актов и иных вопросов и представления заключений по ним Национальному Собранию.

В случае необходимости в установленном Законом — Регламентом Национального Собрания порядке могут создаваться временные комиссии для предварительного обсуждения проектов отдельных законов или представления Национальному Собранию заключений, справок по определенным вопросам, событиям и фактам.

Статья 74. Правительство в двадцатидневный срок после своего формирования представляет Национальному Собранию свою программу. Вопрос одобрения Национальным Собранием программы Правительства обсуждается вне очереди и ставится на голосование в пятидневный срок после ее представления. Постановление об одобрении программы Правительства принимается большинством голосов от общего числа депутатов Национального Собрания.

Статья 74.1. Президент Республики распускает Национальное Собрание, если Национальное Собрание дважды подряд в течение двух месяцев не одобряет программу Правительства.

Президент Республики может распустить Национальное Собрание по предложению Председателя Национального Собрания или Премьер-министра, если:

а) Национальное Собрание в течение трех месяцев очередной сессии не принимает решение по проекту закона, признанного постановлением Правительства неотложным;

б) в течение очередной сессии более трех месяцев не созываются заседания Национального Собрания;

в) в течение очередной сессии более трех месяцев Национальное Собрание не принимает какого-либо решения по обсуждаемым им вопросам.

Статья 75. Право законодательной инициативы в Национальном Собрании принадлежит депутатам и Правительству.

Правительство может устанавливать последовательность обсуждения внесенных им проектов законов и потребовать, чтобы они были поставлены на голосование с приемлемыми только для него поправками.

Проекты законов, согласно заключению Правительства уменьшающих доходы или увеличивающих расходы государственного бюджета, принимаются Национальным Собранием большинством голосов от общего числа депутатов.

Правительство в связи с принятием внесенного им проекта закона может поставить вопрос о доверии. Если в течение двадцати четырех часов после постановки Правительством вопроса о доверии ему одной третью от общего числа депутатов Национального Собрания не представляется проект постановления о выражении недоверия Правительству или в случае представления такого проекта большинством голосов от общего числа депутатов Национального Собрания в срок, установленный частью третьей статьи 84, решение о выражении недоверия Правительству не принимается, то проект закона, внесенный последним, считается принятым.

Правительство в связи с внесенным им проектом закона может поставить вопрос о доверии не более двух раз в течение одной сессии.

Статья 76. Национальное Собрание утверждает по представлению Правительства государственный бюджет. В случае неутверждения государственного бюджета до начала бюджетного года расходы производятся в пропорциях бюджета за предыдущий год.

Порядок обсуждения и утверждения государственного бюджета устанавливается Законом — Регламентом Национального Собрания.

Статья 77. Национальное Собрание осуществляет контроль за исполнением государственного бюджета, а также за использованием займов и кредитов, полученных от иностранных государств и международных организаций.

Национальное Собрание обсуждает и утверждает годовой отчет об исполнении государственного бюджета при наличии заключения Контрольной палаты.

Статья 78. (Исключена)

Статья 79. Национальное Собрание большинством голосов от общего числа депутатов избирает Председателя Национального Собрания.

Председатель Национального Собрания ведет заседания, распоряжается материальными средствами Национального Собрания, обеспечивает его нормальную деятельность.

Национальное Собрание избирает двух заместителей Председателя Национального Собрания.

Статья 80. Депутаты имеют право обращаться с письменными и устными вопросами, а фракции и группы также с запросами к Правительству. В течение одного заседания недели созыва заседаний очередной сессии Премьер-министр и члены Правительства отвечают на вопросы депутатов. Национальное Собрание в связи с вопросами депутатов постановлений не принимает.

Запросы представляются в письменной форме минимум за десять дней до обсуждения. Порядок обращения с запросами, организации их обсуждения и вынесения по ним постановлений устанавливается Законом — Регламентом Национального Собрания.

Статья 81. Национальное Собрание по предложению Президента Республики:

1) объявляет амнистию;

2) ратифицирует, приостанавливает или денонсирует международные договоры Республики Армения.

Ратификации Национальным Собранием подлежат международные договоры:

а) которые носят политический или военный характер либо предусматривают изменения государственной границы,

б) которые касаются прав, свобод и обязанностей человека,

в) которые предусматривают для Республики Армения финансовые обязательства,

г) применение которых предусматривает внесение изменений в законы или принятие нового закона либо устанавливает нормы, противоречащие законам,

д) которые предусматривают ратификацию,

е) в иных предусмотренных законом случаях;

3) принимает решения об объявлении войны и установлении мира. В случае невозможности созыва заседания Национального Собрания вопрос объявления войны решает Президент Республики.

Национальное Собрание может объявить недействительным осуществление мероприятий, предусмотренных пунктами 13 и 14 статьи 55 Конституции.

Статья 82. Национальное Собрание по предложению Правительства устанавливает административно-территориальное деление Республики.

Статья 83. Национальное Собрание:

1) назначает по предложению Председателя Национального Собрания пятерых членов Конституционного Суда;

2) в тридцатидневный срок после образования вакансии Председателя Конституционного Суда назначает по предложению Председателя Национального Собрания Председателя Конституционного Суда из состава Конституционного Суда;

3) на основании заключения Конституционного Суда может при на-

личии большинства голосов от общего числа депутатов прекратить полномочия назначенного им члена Конституционного Суда, дать согласие на его привлечение в качестве обвиняемого, арест, или возбуждение в отношении него вопроса о привлечении к административной ответственности в судебном порядке;

4) выбирает двух юристов-ученых Совета правосудия.

Статья 83.1. Национальное Собрание не менее чем тремя пятыми голосов от общего числа депутатов избирает Защитника прав человека сроком на шесть лет.

Защитником прав человека может быть избрано лицо, пользующееся в обществе высоким авторитетом, которое соответствует предъявляемым депутату требованиям.

Защитник прав человека несменяем.

Защитник прав человека является независимым должностным лицом, которое осуществляет защиту прав и свобод человека, нарушенных государственными органами, органами местного самоуправления и должностными лицами.

Государственные органы, органы местного самоуправления и должностные лица сотрудничают с Защитником прав человека.

Защитник прав человека наделен установленной для депутата неприкосновенностью.

Иные гарантии деятельности Защитника прав человека устанавливаются законом.

Статья 83.2. Исходя из целей обеспечения свободы, независимости и многообразия транслирующих средств информации законом создается независимый регулирующий орган, половина членов которого сроком на шесть лет избирается Национальным Собранием, а другая половина сроком на шесть лет назначается Президентом Республики. Национальное Собрание избирает членов этого органа большинством голосов от общего числа депутатов.

Статья 83.3. Основной задачей Центрального банка Республики Армения является обеспечение стабильности цен в Республике Армения.

Центральный банк разрабатывает, утверждает и осуществляет программы денежно-кредитной политики.

Центральный банк выпускает валюту Республики Армения – армянский драм.

Центральный банк независим при осуществлении задач и функций, возложенных на него Конституцией и законом.

Председатель Центрального банка назначается Национальным Собранием по предложению Президента Республики сроком на шесть лет. Одно и то же лицо не может быть назначено Председателем Центрального банка более чем два раза подряд.

В установленных законом случаях Национальное Собрание большинством голосов от общего числа депутатов может по предложению Президента Республики отрешать от должности Председателя Центрального банка.

Статья 83.4. Контрольная палата Республики Армения – независимый орган, который осуществляет контроль за использованием бюджетных средств, государственной и муниципальной собственности.

Программа деятельности Контрольной палаты утверждается Национальным Собранием.

Контрольная палата не реже чем раз в год представляет Национальному Собранию отчет о результатах контрольной работы Контрольной палаты.

Порядок деятельности и компетенция Контрольной палаты устанавливаются законом.

Председатель Контрольной палаты назначается Национальным Собранием по предложению Президента Республики сроком на шесть лет. Председателем Контрольной палаты может быть назначено лицо, соответствующее предъявляемым депутату требованиям. Одно и то же лицо не может быть назначено Председателем Контрольной палаты более чем два раза подряд.

Статья 83.5. Исключительно законами Республики Армения устанавливаются:

1) условия и порядок осуществления и защиты прав физических и юридических лиц;

2) ограничения прав и свобод физических и юридических лиц, их обязанности, а также виды, размеры ответственности, порядок привлечения к ответственности, средства принуждения и порядок их применения, виды, размеры, порядок выплаты уплачиваемых физическими и юридическими лицами налогов, пошлин и других обязательных платежей;

3) случаи, условия и порядок осуществления надзора и контроля (в том числе: проверка, изучение, инспекционная проверка) за деятельностью юридических лиц, физических лиц, занимающихся предпринимательской деятельностью;

4) порядок и условия создания юридических лиц, прекращения или приостановления их деятельности;

5) перечень личных и семейных сведений о физических лицах, а также коммерческих сведений о юридических лицах, не являющихся конфиденциальными;

6) случаи, порядок и условия привлечения к уголовной, административной, экономической (имущественной), дисциплинарной ответственности, порядок осуществления уголовных наказаний, порядок принудительного исполнения судебных и административных актов, статус и полномочия адвокатов;

7) порядок проведения референдумов, выборов Президента Республики, Национального Собрания Республики Армения и органов местного самоуправления;

8) порядок формирования и расходования государственного бюджета;

9) порядок и условия заключения, денонсации международных договоров Республики Армения;

10) правовой статус партий и других общественных объединений, средств массовой информации;

11) административно-территориальные единицы Республики Армения и их границы.

Статья 84. Национальное Собрание большинством голосов от общего числа депутатов может выражать недоверие Правительству.

Проект постановления о выражении недоверия Правительству может быть внесен Президентом Республики или не менее чем одной третью от общего числа депутатов. В период военного и чрезвычайного положения проект такого постановления вноситься не может.

Проект постановления о выражении недоверия Правительству ставится на голосование не ранее чем в течение сорока восьми и не позднее чем в течение семидесяти двух часов после его внесения.

ГЛАВА 5 ПРАВИТЕЛЬСТВО

Статья 85. Правительство разрабатывает и осуществляет внутреннюю политику Республики Армения. Внешнюю политику Республики Армения Правительство разрабатывает и осуществляет совместно с Президентом Республики. К компетенции Правительства относятся все те вопросы государственного управления, которые не отнесены законом к компетенции иных государственных органов или органов местного самоуправления.

Правительство на основании Конституции, международных договоров, законов Республики Армения или нормативных актов Президента Республики и в целях обеспечения их исполнения принимает постановления, которые подлежат исполнению на всей территории Республики.

Правительство состоит из Премьер-министра и министров. Один из министров по предложению Премьер-министра может быть назначен Президентом Республики вице-премьером и заменять Премьер-министра во время отсутствия последнего.

Премьер-министр и министры должны являться гражданами Республики Армения.

Полномочия Правительства устанавливаются Конституцией и законами.

Структура Правительства устанавливается законом по предложению

Правительства. Порядок организации деятельности Правительства и подведомственных ему иных органов государственного управления устанавливается указом Президента Республики по представлению Премьер-министра.

Статья 86. Заседания Правительства созывает и ведет Премьер-министр.

Заседания Правительства по вопросам внешней политики, обороны и национальной безопасности может созывать и вести Президент Республики.

Постановления Правительства подписывает Премьер-министр.

Президент Республики может приостанавливать действие постановлений Правительства сроком на один месяц и обращаться в Конституционный Суд для выяснения вопроса их соответствия Конституции.

Статья 87. Премьер-министр руководит деятельностью Правительства и координирует работу министров.

Премьер-министр принимает постановления по вопросам, связанным с организацией деятельности Правительства.

Статья 88. Член Правительства не может заниматься предпринимательской деятельностью, занимать не связанную с его обязанностями должность в государственных органах или органах местного самоуправления либо в коммерческих организациях, выполнять иную оплачиваемую работу, кроме научной, педагогической и творческой.

Статья 88.1. Маршпеты (губернаторы) назначаются и освобождаются постановлением Правительства. Эти постановления Правительства утверждаются Президентом Республики.

Маршпеты (губернаторы) реализуют территориальную политику Правительства, координируют деятельность территориальных служб исполнительных органов, за исключением случаев, предусмотренных законом.

Особенности территориального управления в городе Ереване устанавливаются законом.

Статья 89. Правительство:

1) в предусмотренном статьей 74 Конституции порядке представляет на одобрение Национального Собрания свою программу;

2) представляет на утверждение Национального Собрания проект государственного бюджета, обеспечивает исполнение бюджета, в связи с чем представляет отчет Национальному Собранию;

3) управляет государственной собственностью;

4) осуществляет единую финансово-экономическую, кредитную и налоговую государственную политику;

4.1) осуществляет государственную политику регионального развития;

5) осуществляет государственную политику в области науки, образования, культуры, здравоохранения, социального обеспечения и охраны природы;

6) обеспечивает оборону, национальную безопасность и осуществление внешней политики Республики;

7) обеспечивает охрану общественного порядка, принимает меры по укреплению законности, обеспечению прав и свобод граждан;

8) осуществляет иные функции и полномочия, установленные Конституцией и законами.

Статья 90. Правительство представляет на рассмотрение Национального Собрания проект государственного бюджета не менее чем за девяносто дней до начала бюджетного года и может потребовать, чтобы тот с принятыми им поправками был поставлен на голосование до завершения этого срока. В связи с утверждением бюджета Правительство может поставить вопрос о доверии ему. Если Национальное Собрание в предусмотренном статьей 75 Конституции порядке не выражает Правительству недоверие, то государственный бюджет считается утвержденным с поправками, принятыми Правительством.

В случае выражения Национальным Собранием недоверия Правительству в связи с утверждением бюджета новое Правительство в течение десяти дней после одобрения его программы представляет в Наци-

ональное Собрание проект бюджета, который обсуждается и утверждается в установленном настоящей статьёй порядке в течение тридцати дней.

ГЛАВА 6 СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ

Статья 91. Правосудие в Республике Армения осуществляют только суды - в соответствии с Конституцией и законами.

Окончательные акты суда принимаются от имени Республики Армения.

Статья 92. В Республике Армения действуют суды первой инстанции общей юрисдикции, Апелляционный Суд и Кассационный Суд, а в предусмотренных законом случаях и специализированные суды.

Высшей судебной инстанцией Республики Армения, кроме вопросов конституционного правосудия, является Кассационный Суд, который призван обеспечивать единообразное применение закона. Полномочия Кассационного Суда устанавливаются Конституцией и законом.

Создание чрезвычайных судов запрещается.

Статья 93. Конституционное правосудие в Республике Армения осуществляется Конституционным Судом.

Статья 94. Независимость судов гарантируется Конституцией и законами.

Полномочия, порядок формирования и деятельности судов устанавливаются Конституцией и законами.

Полномочия и порядок формирования Конституционного Суда устанавливаются Конституцией, а порядок его деятельности устанавливается Конституцией и законом о Конституционном Суде.

Статья 94.1. В установленном Конституцией и законом порядке формируется и действует Совет правосудия.

В состав Совета правосудия входят девять судей, избранных в установленном законом порядке сроком на пять лет тайным голосованием

на общем собрании судей Республики Армения, по два юриста-ученых, назначенных Президентом Республики и Председателем Национального Собрания.

Заседания Совета правосудия ведет Председатель Кассационного Суда – без права голосования.

Статья 95. Совет правосудия в установленном законом порядке:

1) составляет и представляет на утверждение Президента Республики список кандидатур судей и списки служебного продвижения судей, на основании которых производятся назначения;

2) дает заключение по представленным кандидатурам судей;

3) предлагает кандидатуры председателей и судей Кассационного Суда, его палат, председателей Апелляционного Суда, судов первой инстанции и специализированных судов;

4) по запросу Президента Республики высказывает мнение по вопросам помилования;

5) привлекает судей к дисциплинарной ответственности, представляет Президенту Республики предложение о прекращении полномочий судьи, о даче согласия на арест судьи, его привлечение в качестве обвиняемого или его привлечение к административной ответственности в судебном порядке.

Статья 96. Судья и член Конституционного Суда несменяемы. Судья и члены Конституционного Суда занимают свою должность до достижения 65 лет. Их полномочия прекращаются только в случаях и порядке, предусмотренных Конституцией и законом.

Статья 97. При осуществлении правосудия судья и член Конституционного Суда независимы, подчиняются только Конституции и закону.

Гарантии деятельности и основания и порядок ответственности судьи и члена Конституционного Суда устанавливаются Конституцией и законом.

Судья и член Конституционного Суда не могут подвергаться аресту, привлекаться в качестве обвиняемого, а также в их отношении не может быть возбужден вопрос о привлечении к административной ответ-

ственности в судебном порядке без согласия соответственно Совета правосудия или Конституционного Суда. Судья и член Конституционного Суда не могут подвергаться задержанию, за исключением случаев, когда задержание осуществляется в момент совершения преступления или непосредственно после этого. В таких случаях о задержании незамедлительно ставится в известность Президент Республики и соответственно Председатель Кассационного Суда или Председатель Конституционного Суда.

Статья 98. Судья и член Конституционного Суда не могут заниматься предпринимательской деятельностью, занимать не связанную с их обязанностями должность в государственных органах или органах местного самоуправления, должность в коммерческой организации, выполнять иную оплачиваемую работу, кроме научной, педагогической и творческой.

Судья и член Конституционного Суда не могут являться членами какой-либо партии или заниматься политической деятельностью.

Статья 99. Конституционный Суд состоит из девяти членов.

Статья 100. Конституционный Суд в установленном законом порядке:

- 1) определяет соответствие Конституции законов, постановлений Национального Собрания, указов Президента Республики, постановлений Правительства, Премьер-министра, органов местного самоуправления;
- 2) определяет до ратификации международного договора соответствие Конституции закрепленных в нем обязательств;
- 3) разрешает споры, связанные с результатами референдумов;
- 3.1) разрешает споры, связанные с решениями, принятыми по результатам выборов Президента Республики и депутатов;
- 4) признает непреодолимыми или устраненными препятствия, возникшие для кандидата в Президенты Республики;
- 5) дает заключение о наличии оснований отрешения от должности Президента Республики;
- 6) дает заключение о невозможности исполнения Президентом Республики своих полномочий;

7) дает заключение о прекращении полномочий члена Конституционного Суда, относительно его ареста, привлечения в качестве обвиняемого, а также возбуждения в отношении него вопроса о привлечении к административной ответственности в судебном порядке;

8) дает заключение об основаниях отрешения от должности руководителя муниципалитета;

9) в предусмотренных законом случаях выносит постановление о приостановлении или запрещении деятельности партии.

Статья 101. В Конституционный Суд в порядке, установленном Конституцией и Законом о Конституционном Суде, могут обращаться:

- 1) Президент Республики — в случаях, предусмотренных пунктами 1, 2, 3, 7 и 9 статьи 100 Конституции;
- 2) Национальное Собрание — в случаях, предусмотренных пунктами 3, 5, 7 и 9 статьи 100 Конституции;
- 3) не менее чем одна пятая часть депутатов - в случаях, предусмотренных пунктами 1 и 3 статьи 100 Конституции;
- 4) Правительство - в случаях, предусмотренных пунктами 1, 6, 8 и 9 статьи 100 Конституции;
- 5) органы местного самоуправления — по вопросу соответствия Конституции нормативных актов государственных органов, нарушающих их конституционное право;
- 6) каждое лицо — по конкретному делу, когда в наличии имеется окончательный акт суда, исчерпаны все средства судебной защиты и оспаривается конституционность примененного к нему этим актом положения закона;
- 7) суды и Генеральный прокурор — по вопросам конституционности положений нормативных актов, касающихся конкретного дела, находящегося в их производстве;
- 8) Защитник прав человека — по вопросам соответствия положениям Главы 2 Конституции нормативных актов, перечисленных в пункте 1 статьи 100 Конституции;
- 9) кандидаты в Президенты Республики и в депутаты — по вопросам, касающимся их в контексте пунктов 3.1. и 4 статьи 100 Конституции.

Конституционный Суд рассматривает дело только при наличии соответствующего заявления.

Статья 102. Конституционный Суд принимает постановления и заключения в сроки и порядке, установленные Конституцией и Законом о Конституционном Суде.

Постановления и заключения Конституционного Суда окончательны и вступают в силу с момента опубликования.

Конституционный Суд своим постановлением может устанавливать более поздний срок утраты правовой силы нормативного акта или его части, которые не соответствуют Конституции.

По вопросам, предусмотренным пунктами 1-4 и 9 статьи 100 Конституции, Конституционный Суд принимает постановление, а по вопросам, предусмотренным пунктами 5-8 статьи 100 Конституции, дает заключения. Заключения и постановления по вопросам, предусмотренным пунктом 9, принимаются не менее чем двумя третями голосов от общего числа его членов, а остальные постановления принимаются большинством голосов от общего числа его членов.

Если заключение Конституционного Суда является отрицательным, то вопрос снимается с обсуждения компетентного органа.

Статья 103. Прокуратура Республики Армения является единой системой, которую возглавляет Генеральный прокурор.

Генерального прокурора по предложению Президента Республики назначает Национальное Собрание сроком на шесть лет. Одно и то же лицо не может назначаться Генеральным прокурором более чем два раза подряд.

Национальное Собрание большинством голосов от общего числа депутатов может отрешить Генерального прокурора от должности по предложению Президента Республики в установленном законом случае.

Прокуратура в установленных законом случаях и порядке:

- 1) возбуждает уголовное преследование;
- 2) осуществляет надзор за законностью дознания и предварительного следствия;

- 3) поддерживает обвинение в суде;
- 4) возбуждает в суде иск по защите государственных интересов;
- 5) опротестовывает решения, приговоры и постановления судов;
- 6) осуществляет надзор за законностью применения наказаний и иных форм принуждения.

Прокуратура действует в пределах полномочий, предоставленных ей Конституцией, на основе закона.

ГЛАВА 7 МЕСТНОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ

Статья 104. Местное самоуправление осуществляется в муниципалитетах.

Местное самоуправление - право и способность муниципалитета решать под собственную ответственность вопросы местного значения в соответствии с Конституцией и законами в целях благополучия жителей.

Статья 104.1. Муниципалитет — это общность населения одного или нескольких населенных пунктов.

Муниципалитет является юридическим лицом, имеет право собственности и иные имущественные права.

Статья 105. Полномочия по управлению и распоряжению муниципальной собственностью, решению вопросов муниципального значения и иные полномочия по удовлетворению потребностей муниципалитета осуществляются муниципалитетом в качестве собственных полномочий. Часть собственных полномочий муниципалитета законом могут устанавливаться в виде обязательных.

В целях наиболее эффективного осуществления полномочий органов государственной власти эти полномочия законом могут быть делегированы органам местного самоуправления.

Статья 105.1. Находящаяся в пределах административных границ муниципалитета земля, за исключением земли, необходимой для государ-

ственных нужд, а также земли, принадлежащие физическим и юридическим лицам, являются муниципальной собственностью.

Статья 106. Свой бюджет муниципалитеты формируют самостоятельно. Источники муниципальных доходов устанавливаются законом.

Законом устанавливаются такие источники финансирования муниципалитетов, которые обеспечивают осуществление их полномочий.

Делегированные муниципалитетам полномочия подлежат обязательному финансированию из государственного бюджета.

Муниципалитетами в предусмотренных законом пределах устанавливаются местные налоги и пошлины. Муниципалитетами могут устанавливаться платежи за оказываемые ими услуги.

Статья 107. Свое право на самоуправление муниципалитет осуществляет посредством органов местного самоуправления — муниципальному совету и руководителя муниципалитета, которые в установленном законом порядке избираются сроком на четыре года.

Муниципальный совет в установленном законом порядке распоряжается муниципальной собственностью, утверждает по представлению руководителя муниципалитета муниципальный бюджет, контролирует исполнение бюджета, в установленном законом порядке устанавливает местные налоги, пошлины и платежи, принимает правовые акты, подлежащие обязательному исполнению на муниципальной территории. Принимаемые муниципальным советом акты не могут противоречить законодательству, порядок их опубликования и вступления в силу устанавливается законом.

Полномочия руководителя муниципалитета и порядок их исполнения устанавливаются законом.

Члены муниципального образования могут принимать непосредственное участие в управлении делами муниципалитета посредством решения вопросов муниципального значения на местном референдуме. Порядок проведения местного референдума устанавливается законом.

Статья 108. Ереван является муниципальным образованием. Особенности местного самоуправления и формирования органов местного са-

моуправления в городе Ереване устанавливаются законом. Законом могут быть установлены прямые или опосредованные выборы мэра Еревана.

Статья 108.1. В целях обеспечения законности деятельности органов местного самоуправления в установленном законом порядке осуществляется правовой надзор. Порядок государственного контроля за осуществлением полномочий, делегированных муниципалитету, устанавливается законом.

Статья 109. Правительство в установленных законом случаях может отрешить от должности руководителя муниципалитета на основании заключения Конституционного Суда.

Статья 110. Муниципалитеты исходя из интересов общества по закону могут объединяться друг с другом или отделяться друг от друга. Соответствующий закон принимается Национальным Собранием по предложению Правительства. До представления законодательной инициативы Правительством в соответствующих муниципалитетах назначаются местные референдумы. Результаты местных референдумов прилагаются к законодательной инициативе. Муниципалитеты могут объединяться или отделяться независимо от результатов местных референдумов.

Принципы, порядок объединения или отделения муниципалитетов, а также сроки выборов органов местного самоуправления во вновь образованных муниципалитетах устанавливаются законом.

В установленном законом порядке могут создаваться межмуниципальные объединения.

ГЛАВА 8

ПРИНЯТИЕ, ИЗМЕНЕНИЕ КОНСТИТУЦИИ И РЕФЕРЕНДУМ

Статья 111. Конституция принимается или в нее вносятся изменения посредством референдума по инициативе Президента Республики или Национального Собрания.

Референдум назначает Президент Республики по предложению или

согласию Национального Собрания. Соответствующее постановление принимается Национальным Собранием большинством голосов от общего числа депутатов.

Президент Республики в двадцатидневный срок после получения проекта Конституции или вносимых в нее изменений может вернуть его в Национальное Собрание со своими возражениями и предложениями, потребовав нового обсуждения.

Президент Республики в срок, установленный Национальным Собранием, выносит на референдум проект Конституции или вносимых в нее изменений, вновь предложенный Национальным Собранием не менее чем двумя третями голосов от общего числа депутатов.

Если с инициативой выступает Президент Республики, то Национальное Собрание в трехмесячный срок после получения проекта Конституции или вносимых в нее изменений ставит на голосование вопрос о вынесении проекта на референдум. Если большинство от общего числа депутатов Национального Собрания голосует за проект, последний считается принятым и выносится на референдум Президентом Республики в установленный им срок.

Статья 112. Законы выносятся на референдум по предложению Национального Собрания или Правительства в порядке, установленном статьей 111 Конституции.

Изменения в принятые посредством референдума законы вносятся только референдумом.

Статья 113. Вынесенный на референдум проект считается принятым, если за него проголосовало более половины участников голосования, но не менее чем одна четверть граждан, включенных в избирательные списки.

Статья 114. Статьи 1, 2 и 114 Конституции изменению не подлежат.

ГЛАВА 9 ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЕ И ПЕРЕХОДНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Статья 115. Изменения в Конституции Республики Армения, за исключением положений первого предложения пункта 9 статьи 55, касающихся Председателя Контрольной палаты и Генерального прокурора, положения, установленного первым предложением части второй статьи 63, части первой статьи 74.1., статьи 83.4., положения, установленного первым предложением части шестой статьи 85, статьи 86, части первой статьи 88.1., пункта 6 статьи 101, срока, указанного в части первой статьи 107, вступают в силу на следующий день после их опубликования в “Официальных ведомостях Республики Армения”.

Статья 116. Положения первого предложения пункта 9 статьи 55, касающиеся Председателя Контрольной палаты и Генерального Прокурора, часть первая статьи 74.1., положение, установленное статьей 83.4., статья 86, часть первая статьи 88.1. изменений в Конституции вступают в силу со дня открытия первой сессии Национального Собрания следующего созыва.

Положение, установленное первым предложением части второй статьи 63, применяется для последующих созывов Национального Собрания.

Положение, установленное первым предложением части шестой статьи 85, вступает в силу с 1 июля 2008 года.

Пункт 6 статьи 101 вступает в силу с 1 июля 2006 года.

Срок, указанный в части первой статьи 107, вступает в силу для органов местного самоуправления, избранных после принятия изменений в Конституции.

Статья 117. После вступления в силу изменений в Конституции:

1) Национальное Собрание в течение двух лет приводит действующие законы в соответствие с изменениями в Конституции;

2) Национальное Собрание в течение одного года устанавливает законом Гимн Республики Армения. До этого действует Гимн, действующий до вступления в силу изменений в Конституции;

3) установленные Конституцией социальные права действуют в объеме, установленном соответствующими законами;

4) Президент Республики до дня открытия первой сессии Национального Собрания следующего созыва может:

а) распустить Национальное Собрание после консультаций с Председателем Национального Собрания и Премьер-министром и назначить внеочередные выборы,

б) освободить Премьер-министра;

5) до дня открытия первой сессии Национального Собрания следующего созыва заседания Правительства созывает и ведет Президент Республики или по его поручению — Премьер-министр. Постановление Правительства подписывает Премьер-министр, утверждает Президент Республики;

6) в случае непосредственной опасности, угрожающей конституционному порядку, до установления законом правового режима чрезвычайного положения Президент Республики после консультаций с Председателем Национального Собрания и Премьер-министром осуществляет продиктованные ситуацией меры и обращается в этой связи с посланием к народу;

7) Председатель Центрального банка занимает свою должность до истечения срока, установленного действующим законом;

8) Председатель Контрольной палаты назначается в течение пяти месяцев со дня открытия первой сессии Национального Собрания следующего созыва. До этого Контрольная палата продолжает осуществление полномочий, установленных до вступления в силу изменений в Конституцию;

9) Генеральный прокурор продолжает занимать свою должность не более чем в течение пяти месяцев со дня открытия первой сессии Национального Собрания следующего созыва до назначения Генерального прокурора в порядке, установленном пунктом 9 статьи 55 Конституции;

10) действующие члены Совета Правосудия — судьи и юристы-ученые продолжают занимать должности до истечения срока своих полномочий. Национальное Собрание в течение трех месяцев избирает двух юристов-ученых — членов Совета правосудия;

11) действующие члены независимого органа, предусмотренного статьей 83.2., продолжают занимать свои должности до истечения срока полномочий, установленных Законом Республики Армения “О телевидении и радио”. В случае истечения срока занятия ими должности или досрочного прекращения их полномочий вакантные места восполняются поочередно Национальным Собранием и Президентом Республики;

12) в городе Ереване органы местного самоуправления формируются не позднее чем в течение двух лет после принятия соответствующего закона. До этого местное самоуправление и территориальное управление в городе Ереване осуществляется в порядке, установленном действующим законодательством;

13) действующие члены Конституционного Суда продолжают занимать свои должности до исполнения семидесяти лет.

